

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Kristina Papoušková

**Urban Gardening: motivy a možnosti přetváření
veřejného prostoru ve městě**

Diplomová práce

Praha 2015

Autor práce: **Bc. Kristina Papoušková**

Vedoucí práce: **JUDr. Michal Illner**

Rok obhajoby: **2015**

Bibliografický záznam

PAPOUŠKOVÁ, Kristina. *Urban Gardening: motivy a možnosti přetváření veřejného prostoru ve městě*. Praha, 2015. 92 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce JuDr. Michal Illner

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá fenoménem městského zahradničení. Věnuje se zejména městskému zahradničení v podobě komunitních zahrad, jejichž počet se v Praze v posledních letech znásobil. Tento trend vyvolal zájem i ze strany médií, proto je na místě hledat motivace lidí, kteří na této činnosti ve městě participují, zda jsou hlubší nebo jestli se jedná pouze o módní záležitost. Jako teoretický zdroj byly použity myšlenky Manuela Castellse o městských sociálních hnutích a Henriho Lefebvra o právu na město. Tito autoři věřili, že ve městě je nejdůležitější jeho lidský rozměr a nikoli směnná hodnota městského prostoru. V další části teoretické práce je představován problém veřejného prostoru, jeho funkce a pojetí v sociálních vědách. Analýza se věnuje městskému zahradničení v Praze. Zabývá se tím, zda se jedná o dočasnou módu nebo zda by se zahrady mohly stát trvalou součástí veřejného prostoru Prahy. Na základě případové studie komunitní zahrady jsou analyzovány funkce těchto zahrad ve veřejném prostoru. Práce se věnuje tomu, zda jsou komunitní zahrady ve veřejném prostoru zdrojem konfliktů nebo přinášejí pouze pozitiva.

Klíčová slova

městské zahradničení, městská sociální hnutí, sociologie města, komunitní zahrada, partyzánské zahradničení, veřejný prostor, right to the city

Abstract

This diploma thesis pursues the phenomenon of urban gardening. It especially focuses on urban gardening in the form of community gardens, whose number has multiplied in Prague in the recent years. This trend has also caused an interest of the media and thus it is natural to research the motivation of the people, who participate in this activity, whether it is deeper or if it is just a fad. As a theoretical footing the ideas of Manuel Castells about urban social movements as well as the ideas of Henri Lefebvre about the right to the city were used. These authors believed that in the city the human scale is the most important and not financial value of the urban space. In the next part of the theoretical work the problem of public space and its interpretation in social sciences is presented. The analysis is dedicated to urban gardening in Prague. It aims to find whether it is just a temporary fashion or if the gardens could become permanent part of the public space in Prague. The function of community gardens is analysed with the use of a case study of one such garden. The work also tries to find out if the gardens in public space only bring positives or if they can also cause conflicts.

Keywords

urban gardening, urban social movement, urban sociology, community garden, guerilla gardening, public space, right to the city

Rozsah práce: 139 798 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Kristina Papoušková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce JuDr. Michalovi Illnerovi, za podporu, cenné rady a laskavý přístup, bez kterého bych práci nikdy nedokončila. Také patří velký dík všem zahradníkům, kteří byli ochotni čelit mým dotazům. Dále bych chtěla poděkovat Michaelé Pixové za několik nápadů, které pomohly směřovat práci k cíli. V neposlední řadě bych ráda poděkovala Christě Müller.

Institut sociologických studií

Teze diplomové práce

Předběžná náplň práce

Městské zahradničení je fenoménem, který v posledních letech získává pozornost sociálních vědců (Alaimo, Reischl, Allen 2010, Draper, Freedman 2010, Hondagneu-Sotelo 2010, Mougeot 2005), mimo to si získává své místo i ve sdělovacích prostředcích. Proč mají lidé potřebu zahradničit na malém prostoru ve městě, jaké jsou jejich motivace, z jakého sociálního prostředí pochází, co mají společného kromě zájmu o pěstování? Jedná se jen o módní záležitost nebo se může urban gardening trvaleji promítnout do podoby dnešních moderních měst. Vychází motivace lidí k urban gardeningu z reakce na procesy urbanizace či se jedná o reakci na procesy globalizace? Je urban gardening formou protestu proti stávajícímu fungování městské pozemkové politiky? Lze řadit jeho aktéry nebo skupiny aktérů mezi městská sociální hnutí? Přináší pěstování pro město a jeho obyvatele pouze pozitiva nebo s sebou nese i konflikty? Na tyto otázky budu hledat odpověď ve své diplomové práci. Pěstování ve městě může mít různé motivace a různé výsledky. Zájem vypěstovat si vlastní ovoce, zeleninu (tedy snaha o alespoň částečnou soběstačnost) může přinášet další výstupy jako je upevňování sociálních vazeb mezi lidmi nebo utváření veřejného prostoru. V perspektivě formování veřejného prostoru lze na urban gardening pohlížet také jako na součást městských sociálních hnutí. Tyto sekundární výsledky městského zahradničení jsou zajímavé právě v kontextu sociálních věd. Města se s procesem industrializace stala jednotvárná a neživá, jednotlivé funkce města byly rozděleny do různých zón [Gehl 2000: 23]. Některé oblasti města se stávaly v určitých fázích dne prázdné a pobyt v nich byl pro jejich obyvatele nepříjemný. Roztříštěná socioprostorová struktura města zabraňuje naplno využít jeho potenciál a přispívá k jeho rozdělení na marginalizované a naopak prosperující části [Šulěřová 2006: 43]. V tomto kontextu lze na urban gardening (zejména na guerilla gardening) nahlížet jako na formu protestu, která upozorňuje na nevyužívané, prázdné či zanedbané prostory. Je možné, že urban gardening jako sociální hnutí může být natolik silné, že přispěje k novému pohlížení na nevyužitý prostor, dovede rozpoutat diskuzi či ovlivnit rozhodovací procesy v pozemkové politice? V současnosti se formuje (jako reakce na tyto procesy) trend měst, která se stávají prostorem pro veřejný život. Tato města disponují kreativním potenciálem, který poskytuje podmínky pro proměnu tváře města, zejména pak veřejného prostoru (Sannett 1999). Na veřejný prostor lze nahlížet jako na fyzický prostor, žitý prostor a v neposlední řadě jako symbolický prostor [Šulěřová 2006: 41]. Borja pracuje s dalšími přístupy k nahlížení na veřejný prostor jako prostor politický [Borja 1998: 7]. Veřejný prostor v této práci bude převážně pojímán jako prostor žitý, jehož

funkcí je poskytovat místo sociálním interakcím a jako prostor, který utváří identitu lidí v něm participující (Gehl 2000, Habermas 2000). V práci se budu primárně zajímat o situace, kdy se sousedské kontakty a různé formy společenských aktivit budou rozvíjet za hranice povrchnosti, budou mít smysluplný společný jmenovatel – společné prostředí, zájmy nebo společné problémy [Gehl 2000: 55]. V analytické části práce budu pracovat s rozhovory s aktéry a zúčastněným pozorováním v komunitních zahradách, ale i v jiných formách městského zahradničení, cílem bude popsat procesy, které prostřednictvím urban gardeningu vznikají, reakce okolí a nezúčastněných kolemjdoucích. Budu se snažit ověřit, zda patří městské zahradničení mezi potenciálně sebepodpůrný proces, kdy to, že jedinec začne něco dělat, je jasnou výzvou ostatním, aby se k činnosti přidali [Gehl 2000: 75].

Obsah

ÚVOD.....	3
1. TEORETICKÁ ČÁST	6
1.1 <i>Pojmové ukotvení.....</i>	6
1.1.1 <i>Městské zahradničení.....</i>	6
1.1.2 <i>Městská sociální hnutí.....</i>	7
1.1.3 <i>Princip Do-it-yourself.....</i>	8
1.2 <i>Veřejný prostor v sociálních vědách.....</i>	10
1.2.1 <i>Prostor a jeho místo v sociologii.....</i>	10
1.2.2 <i>Veřejný prostor .....</i>	11
1.2.3 <i>Krise veřejného prostoru.....</i>	14
1.2.4 <i>Komunitní zahrada v prostoru města .....</i>	14
1.3 <i>Right to the city a městské zahradničení.....</i>	15
1.3.1 <i>Občanství 2.0 .....</i>	20
1.4 <i>Městské zahradničení v kontextu sociálních věd.....</i>	20
1.4.1 <i>Tradice městského zahradničení v USA .....</i>	21
1.4.2 <i>Tradice městského zahradničení v Německu.....</i>	24
1.4.3 <i>Od potravinové soběstačnosti k protestu .....</i>	25
2. VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE PRÁCE.....	27
2.1 <i>Výzkumný problém.....</i>	27
2.2 <i>Výzkumné otázky.....</i>	27
3. METODOLOGICKÁ ČÁST	29
3.1 <i>Problém reliability a validity dat .....</i>	30
3.2 <i>Role výzkumníka .....</i>	31
3.3 <i>Cílová skupina a vybraný případ.....</i>	31
3.4 <i>Sběr dat.....</i>	33
3.5 <i>Analýza dat .....</i>	35
3.6 <i>Etika výzkumu .....</i>	37
<i>Okruhy témat polostrukturovaných rozhovorů:.....</i>	37
4. ANALYTICKÁ ČÁST	39
4.1 <i>Nejsme v tom sami – setkání městských zahradníků .....</i>	39
4.1.1 <i>Motivace zakladatelů komunitních zahrad.....</i>	41
4.1.2 <i>Zahradničení jako primární funkce zahrady?.....</i>	43
4.1.3 <i>Zahradníci jako aktivní a zodpovědní občané.....</i>	45
4.2 <i>Módní vlna městského zahradničení – obraz městského zahradničení v českých médiích .....</i>	50
4.2.1 <i>Městské zahradničení: trend hlavně v médiích .....</i>	51
4.3 <i>KZ Kuchyňka Zahrada vyrostlá na zbytcích zahrádkové kolonie .....</i>	56
4.3.1 <i>Z rumiště zpět zahradou.....</i>	56
4.3.2 <i>Zahrada skrytá před sousedy .....</i>	59
4.3.3 <i>KZ Kuchyňka v médiích .....</i>	62
4.3.4 <i>Potravinová soběstačnost a sdílení jako motivy pro pěstování.....</i>	63
4.3.5 <i>Opuštěný pozemek v zahrádkářské kolonii.....</i>	64
4.3.6 <i>Kdo jsou zahradníci v Kuchyňce?.....</i>	65
ZÁVĚR	68
SUMMARY	70
POUŽITÁ LITERATURA.....	72
SEZNAM PŘÍLOH.....	78
PŘÍLOHY	79

PŘÍLOHA Č.1: OTÁZKY PRO RESPONDENTY – ZAKLADATELÉ KOMUNITNÍ ZAHRADY	79
PŘÍLOHA Č.2: OTÁZKY PRO ČLENY KOMUNITNÍ ZAHRADY KZ KUCHYŇKA	79
PŘÍLOHA Č.3: OTÁZKY PRO RESPONDENTY Z OKOLÍ ZAHRADY KZ KUCHYŇKA	80
PŘÍLOHA Č.4: STANOVY OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ „KUCHYŇKA“	80

Úvod

Jsme národ zahradníků, nezahradničí se však pouze na venkově nebo na zahradách rodinných domů, zahradničí se i ve městech. Městské zahradničení má v Čechách vybudovanou dlouhou tradici, nicméně od 90. let minulého století postupně docházelo k výraznému ochlazení pozitivních vztahů Čechů k zahradničení (Gibas 2011: 12). Proto mě fascinuje opětovný návrat pěstování do českých měst. Od roku 2013 došlo k nárůstu počtu městských komunitních zahrad, a to jak v Praze¹, tak i v celé České republice. Tento jev mě natolik zaujal, že jsem se rozhodla se jím podrobněji zabývat ve své diplomové práci. Zajímá mne, jakým způsobem komunitní zahrada funguje, jací jsou její členové, o co se zajímají a proč se rozhodli věnovat se této činnosti. Jak komunitní zahrada interaguje s okolním prostředím.

Cílem diplomové práce je případová studie komunitní zahrady v Praze. Dalším důležitým problémem, na který hledám v této práci, je odpověď, zda lze v městském zahradničení, a v komunitním zahradničení zvláště, zachytit nějaké charakteristiky městského sociálního hnutí². Vycházím z charakteristik, jaké městským sociálním hnutím připsal Manuel Castells. Městské zahradničení může mít akční potenciál, který by měl sílu přetvářet podobu Prahy. Zajímá mne, zda se městští zahradníci scházejí napříč zahradami. Dále se budu zabývat tím, zda zahrady mohou v různé denní době poskytovat prostor různým sociálním skupinám a zda mohou sloužit k jiným účelům, než je pouze pěstování ovoce a zeleniny. V práci ověřuji, zda se sami aktéři z řad zahradníků za sociální hnutí považují (případně svým chováním charakteristiky sociálního hnutí naplňují) a jaké cíle se jim skrze městské zahradničení podařilo naplnit. V případě, že se nepovažují za členy městských sociálních hnutí a ani jejich motivace k zahradničení ve městě nezapadají do tohoto konceptu, budu chtít vědět, jaké jiné pohnutky je k zapojení se do této činnosti vedou.

---

¹ V roce 2012 bylo možné počítat městské komunitní zahrady v Praze pouze na jednotky, nejznámějšími zahradami byly v té době právě vzniklé Prazelenina a Kokoza. V roce 2013 se jejich počet rozrostl na více než desítku komunitních zahrad, městských veřejných záhonků. Také guerilla gardening se stal tématem a jeho projevy je možné zachytit při procházce některými městskými částmi. K osazení nevyužitých ploch se tak rozhodli například na Krejčárku nebo na Žižkově. Na Krejčárku se jednalo o akci Komunitní zahrady U litej záhon, na Žižkově pak o akci skupiny Bajkazyl. Dostupné z: http://www.auto-mat.cz/wp-content/uploads/noviny_zmj_2014_final_web2.pdf

² Městské sociální hnutí je pojem, který akademické obci představil poprvé sociolog Manuel Castells v 70. letech minulého století, a to zejména v knize *The city and the grassroots*. Tato hnutí se vyznačují tím, že lidé formou protestu chtějí získat kontrolu nad městským životním prostředím (viz Pickvance 2003).

Komunitní zahrada představuje zajímavou skupinu lidí, jejichž vztah je budován na základě vazby ke konkrétnímu místu, což není v dnešní digitalizované společnosti tak obvyklé. V práci popisuji fungování zahrady, její funkce a vazby mezi jednotlivými členy zahrady, i to, zda existuje nějaká hierarchie či zda má zahrada svého leadera.

Jelikož se jedná o fenomén u nás poměrně nový, nabízí se otázka, zda se komunitní zahrady spíše než mezi městská sociální hnutí nedají zařadit pouze mezi módní vlnu. Tyto hypotézy jsem ověřovala prostřednictvím obsahové analýzy mediálního obrazu komunitní zahrady Kuchyňka a městského zahradničení obecně, a to pomocí pozorování přímo v zahradě a formou rozhovorů s participanty. V kontextu města, městského zahradničení a veřejného prostoru pracuji s pojmem *right to the city* (Lefebvre 1968, Harvey 2008), právě na základě takto pojmenovaného principu se formovala mnohá sociální hnutí v minulosti.

V práci se zabývám i tím, co je to veřejný prostor, jak funguje a jaké jsou jeho problémy v současném městě. Nejdůležitější je pak výklad pojmu městské zahradničení a komunitní zahrada a jeho ukotvení v diskurzu sociálních věd.

Případová studie se věnuje Komunitní zahradě Kuchyňka v Praze, v rámci výzkumu jsem realizovala rozhovory s jejími zakladateli, návštěvníky, lidmi, kteří se vyskytují v jejím okolí, a také s majitelkou pozemku, na kterém Kuchyňka funguje. Kromě toho jsem realizovala polostrukturované rozhovory s lidmi z dalších komunitních zahrad v Praze. Na základě těchto rozhovorů se snažím najít charakteristiky, které povedou k vytvoření jednotícího rámce. Dále se v práci věnuji výkladu pojmů, které jsou pro výzkum klíčové.

Ačkoliv městské zahradničení je populárním tématem současnosti, komunitní zahrady kupříkladu ve Spojených státech existují už od konce 19. století, a tedy nejsou fenoménem pouze posledních několika let (Schmeltzkopf 1995, Lawson 2005, Draper, Freedman 2010). Podoba a funkce městského zahradničení se proměnily. Nemůžeme hovořit o stejných zahradách jako na počátku 20. století, kdy existovaly zahrady například ve válkou zničeném Londýně, kde v kráterech od bomb lidé začali pěstovat zeleninu (viz Hondagneu-Sotelo 2010: 505), nebo Zahrady vítězství, kde pěstovali plodiny obyvatelé amerických měst během obou světových válek (viz Lawson 2005). Zajímavým typem zahrad jsou zahrady, které byly zakládány na Kubě a které podobně jako první zahrady ve Spojených státech nezakládali lidé proto, že by chtěli upevnit komunitu či si najít smysluplný koníček, ale ze zcela prozaického důvodu – z potřeby opatření jídla. Městské zahrady tam byly zakládány během potravinové krize na začátku 90. let, kdy Sovětský

svaz omezil Kubě potravinovou pomoc (viz Moskow 1999: 128). Obyvatelům Havany tak nezbylo nic jiného než si založit vlastní provizorní zahradu a získat tak alespoň nějaké potraviny, v té době bylo v Havaně asi 26 tisíc takových zahrad (viz Moskow 1998: 128).

Rozvoj městských komunitních zahrad v té podobě, jakou ji známe dnes, začal v 70. letech minulého století opět ve Spojených státech, kdy zahradníci reagovali na velké množství opuštěných pozemků v některých čtvrtích. Pravá expanze nastala v 80. a 90. letech 20. století (viz Hondagneu-Sotelo 2010: 499). Městské zahradničení se ve 20. století ve městech rozvíjelo v obdobích, kdy docházelo k hospodářské krizi (viz Okvat, Zautra 2011, 374) a obyvatelé měst usilovali o alespoň částečnou potravinovou soběstačnost. Jaká je ale situace v 21. století? Městské zahrady se nacházejí ve většině evropských měst a jsou tématem, o kterém se mluví a píše. Němečtí zahradníci sepisují manifesty (viz kapitola 2.2). Novináři v českých médiích poměrně často začínají své články o městském zahradničení připomínkou toho, v jakých evropských metropolích zahrady jsou a jak se v New Yorku zelenají střechy domů. A já bych zde ráda vytvořila obraz o zahradničení v Praze.

1. Teoretická část

1.1 Pojmové ukotvení

1.1.1 Městské zahradničení

Městské zahradničení neboli urban gardening je činnost, která vede ke kultivaci zeleného prostoru ve městě. V současnosti můžeme zařadit do městského zahradničení guerilla gardening neboli partyzánské zahradničení, dále komunitní zahrady a zahrádkové kolonie. Co je to komunitní zahradničení a jak se liší například od zahradničení v zahrádkových koloniích? Vysvětlení nabízí stručná definice: „*komunitní zahrady jsou místa, která jsou tvořena skupinou lidí za účelem pěstování ovoce a zeleniny a komunity*“ (Nettle 2014: 1). Abychom tyto zahrady odlišili od privátních zahrad nebo zahrádkových kolonií, je důležité zmínit problém vlastnictví a využívání prostoru ve městě (viz Ferris, Norman, and Sempik 2001: 560). Komunitní zahrady jsou na rozdíl od privátních³ otevřeny zájemcům o pěstování z různého sociálního prostředí, obvykle se jedná o heterogenní skupinu lidí, kterou pojí zájem o pěstování. Mnohdy podobně jako parky slouží tato místa k odpočinku většího počtu lidí. Z hlediska vlastnictví se ovšem nemusí jednat o veřejně vlastněné prostory, zahrady často patří soukromým majitelům, ale jsou veřejně využívány.

Také se můžeme zabývat vymezením zahrady na základě jejich návštěvníků. Komunitní zahradu lze definovat jako zahradu, na níž se podílí více lidí, kteří nepatří do jedné rodiny a které spojuje zájem o sociální a ekologický potenciál místa (viz Okvat, Zautra 2011: 374). A právě sociální a ekologický rozměr komunitních zahrad z nich tvoří svébytný projev města, který zahradám v minulosti nepatřil. Harvey o nich hovoří jako o veřejném sdíleném statku (viz Harvey 2012). Zahrady produkují organické potraviny, také dokonce usilují o potravinovou soběstačnost či posilují komunitu v sousedství. Pro některé komunitní zahrady je tato definice dostačující a vystihuje je, pro jiné z nich hraje velmi významnou roli rovněž aktivismus, který směřuje k sociálním změnám v komunitě (Nettle 2014: 1). Stejně jako Nettle si i Einzenberg (Einzenberg 2013) myslí, že proces

---

³ Privátní zahradou rozumím takovou zahradu, kterou využívá jeden majitel, je znám její vlastník, který zahradu využívá, většinou takovou zahradu využívají lidé z jedné rodiny.

přechodu od zahradničení k sociálnímu aktivismu byl postupný. Existují ale i autoři, kteří se domnívají, že zakladatelé nových komunitních zahrad si jsou aktivistického potenciálu zahrad vědomi už v momentě vzniku (viz Follmann, Viehoff 2014: 5).

Dalším projevem městského zahradničení je výše zmiňovaný guerilla gardening neboli osazování cizích prostorů ve městě bez svolení majitele. Výsledky snažení partyzánských zahradníků můžeme najít na soukromých i veřejných pozemcích města. Guerilla gardening můžeme řadit mezi prvky DIY (do-it-yourself) urbanismu; přístupu, kdy obyvatelé měst aktivně zasahují a přetvářejí veřejný prostor bez povolení institucí města (Douglas 2013, Jabareen 2014, Finn 2014), více o konceptu v kapitole 2.1.3. První zmínky o guerilla gardeningu sahají do 70. let minulého století, kdy například zahradníci ve čtvrti Lower East Side v New Yorku bojovali osazením prostoru po boku squatterů proti gentrifikaci (viz Douglas 2013: 21). Tomuto fenoménu, že některé zahradní iniciativy se aktivně angažují i v jiných oblastech veřejného života, se budu věnovat podrobněji v dalších kapitolách, kde představím i konkrétní manifest, jehož iniciátory jsou městští zahradníci.

1.1.2 Městská sociální hnutí

Studium městských sociálních lze zahájit u Manuela Castellse, s jehož myšlenkami je teorie sociálních městských hnutí spjata. Ve své knize *City and the Grassroots* z roku 1983 Castels přichází s termínem městská sociální hnutí a věnuje se zde zejména tomu, jak se obyvatelé snaží skrze kolektivní akce proměnit město, ve kterém žijí. Jedná se o akce, které zespondu ovlivňují městské uspořádání. Kolektivní akce jsou realizovány sociálními hnutími. Jejich činnost se věnuje různým oblastem, které lze rozdělit podle Castellse dle předmětu zájmu do tří hlavních témat zájmu. Těmito tématy jsou kulturní identita, politická moc a kolektivní potřeba (viz Castells 1983: 288).

Na tomto místě bychom měli také zdůraznit, že městská sociální hnutí jsou velmi heterogenní, jednotlivá hnutí mají odlišné cíle i strategie pro jejich naplňování. Castells popisuje tři hlavní oblasti, ve kterých mohou sociální hnutí prosazovat změnu; jedná se o oblasti kulturní, politické a sociální. Pokud má dojít ke změně ve městě, je potřeba, aby byly dosaženy cíle ve všech třech oblastech (viz Lupač, Sládek 2007: 192). Jaká jsou sociální hnutí dle Castellse? Autor píše, že problémy ve městě svádí dohromady různé sociální třídy, a poukazuje také na význam žen v sociálních hnutích. Dále jsou sociální hnutí nejen ve městech založená, ale také svými cíli na město orientovaná a svou činností

reálně přeměňují fyzický prostor města (viz Castells 2008: 68-70). Občané jednají na třech úrovních dle toho, jaký mají vliv na město a politiku; první úroveň je participace, další je protest a třetí úroveň jsou městská sociální hnutí. Aby se jednalo o městské sociální hnutí, musí mít jednání občanů zásadní vliv na širší společnost a na město (viz Pickvance 2003: 103). Městská sociální hnutí, jak je chápal Castells, v sobě mají vždy znak rebelství (viz Leontidou 2009: 1183) a vyvolávají kolem sebe řadu nejasností. Autoři je často izolují od sociálních hnutí jako takových (Pickvance 2003, Leontidou 2009). Dále pak není jasné, zda by se městská sociální hnutí měla řadit mezi stará, nebo nová sociální hnutí. Pickvance poukazuje rovněž na problematičnost obecného užívání pojmu městské sociální hnutí jako termínu přispívajícího k řešení sociálních problémů. Mnoho autorů dle něj označuje jevy v městském prostředí za antikapitalistické projevy, které lze řadit k jednáním městských sociálních hnutí, ačkoli se může jednat například o projev NIMBY⁴ (viz Pickvance 2003: 103). Proto, aby se akce obyvatel mohla považovat za městské sociální hnutí, musí splňovat uvedená kritéria.

Castells sklídl za svou práci také kritiku, příkladem je hodnocení Harveye Molotcha, který Castellsovi vyčítá nedostatek analytických nástrojů a také přílišnou dávku romantiky (Molotch 1984: 141). Molotch nesdílí Castellsův názor, že právě komunity a jejich jednání vedou ke změnám v městském prostoru, odmítá, že by byla kolektivní spotřeba hybatelem změn (Molotch 1984: 142).

V další kapitole se budeme věnovat jednomu ze způsobů, jakým lze proměňovat podobu měst, a to principem Do-it-yourself.

1.1.3 Princip Do-it-yourself

Princip *Do-it-yourself*⁵ (DIY) je jedním z nástrojů, kterým mohou obyvatelé města aktivně přetvářet jeho podobu. Při procházce městem na nás mohou tyto zásahy do veřejného prostoru působit různě, někteří je vnímáme jako umělecký projev, na jiné z nás působí například graffiti jako pouhý vandalismus, který veřejný prostor ovlivňuje v zásadě negativně. V diskurzu sociálních věd se nejedná o redukci na „jen umění“ a „jen zločin“, ke konceptu DIY lze přistupovat šířeji a zkoumat jeho sociální rozměr (viz Douglas 2013: 10). V diskurzu veřejného prostoru můžeme o tomto principu hovořit také

---

⁴ Not in my Backyard – termín, který se používá k označení akce, která mobilizuje skupinu lidí jen proto, že nechťejí, aby se něco dělo v jejich bezprostředním okolí.

⁵ Doslovně bychom mohli překládat jako „Udělej si sám“.

jako o DIY urbanismu (Jabareen 2014, Finn 2014). Obyvatelé města spontánně zasahují do jeho podoby, ať už formou guerilla gardeningu, postavením lavičky, založením komunitní zahrady či tvorbou graffiti. Tyto projevy můžeme považovat za mikro-prostorové urbanistické zásahy (viz Finn 2014: 381). DIY projekty můžeme rozumět spontánní akcí skupiny lidí či jednotlivců, která originálně a zábavně upozorňuje na problémy ve veřejném prostoru města (viz Finn 2014: 382). Tyto projekty se také vyznačují svými nízkými náklady, jedinci na nich participují dobrovolně. Některé akce, které provozují městští zahradníci, fungují právě na principu DIY. Jednou z možností je například osázení nevyužitých pozemků a jejich přeměna v komunitní zahradu nebo tvorba zahradního nábytku pro relaxování městských obyvatel. Dnešní obyvatelé velkoměst se mohou skrze tento koncept stát alespoň částečně nezávislími na komerční produkci (viz Müller 2012: 219).

Pro konceptualizaci DIY urbanismu lze znovu využít koncept Henriho Lefebvra *right to the city* (viz Jabareen 2014: 414). Myšlenku aktivního přetváření města skrze sebe sama, jak popisuje Harvey, bychom mohli najít v mnohých DIY projektech. Autoři takových děl reagují na to, že je veřejný prostor stále více regulovaný a často se také redukuje pouze na obchodní komoditu. V některých případech jsou intervence ve veřejném prostoru aktem, který usiluje o boj proti kapitalismu, kulturnímu mainstreamu nebo se může jednat o příznivce neomarxismu (viz Douglas 2013: 9). Ovšem ne všichni zastánci DIY chápou svou vlastní činnost jako něco, čím by se bouřili proti stávajícímu uspořádání. Douglas ve svém výzkumu došel k tomu, že stejně jako existuje celá škála různorodých DIY projektů - od partyzánského pletení přes happening až po anarcho-architekturu, existuje i nepřeborné množství motivací, proč se tvůrci těchto projektů rozhodnou své nápady realizovat jako je například touha po uznání ze strany subkultury či snaha zkrášlit⁶ místo, kde žijí (viz Douglas 2013: 9). Poté, co jsme si představili, jak je možné intervenovat do veřejného prostoru, se budeme zamýšlet nad tím, co veřejným prostorem myslíme a jaká je jeho pozice v kontextu města.

---

⁶ „*public place beautification*“ (viz Douglas 2013: 10)

1.2 Veřejný prostor v sociálních vědách

1.2.1 Prostor a jeho místo v sociologii

Dříve, než se budeme věnovat pojetí veřejného prostoru v sociálních vědách, se budeme zabývat prostorem bez přívlastku „veřejný“. Prostor ve městě se stal pro sociální vědce přitažlivým zejména v 60. a 70. letech minulého století (viz Pospěch 2013: 75). Foucault píše, že 21. století bychom mohli označit za epochu prostoru (viz Foucault 2003: 71). V souvislosti se studiem prostoru v sociálních vědách můžeme zaznamenat termín „prostorový obrat“ (viz Toušek 2013: 27). Význam času a prostoru zdůrazňoval ve své práci už Durkheim, prostor a čas jsou dle něj jedněmi ze základních kategorií lidského vědomí a rovněž také kategorie sociální (viz Toušek 2013: 28). V 60. letech pak vznikla stěžejní práce E. T. Halla *The Hidden Dimension* (1966), dle nějž je „sociální chování člověka determinováno materiální a sociální povahou prostoru“ (viz Toušek 2013: 22). Autoři, kteří bezesporu rozdmýchali diskuzi o prostoru v sociálněvědném diskursu, jsou Michael Foucault a Henri Lefebvre. Foucault se zabývá vztahem prostoru a času: „Soudím tedy, že neklid naší doby má podstatně co dělat s prostorem a nikoli s časem. Čas se nám ukazuje jen jako jeden z možných způsobů distribuce prvků rozptýlených v prostoru“ (viz Foucault 2003: 75). V souvislosti s vymezením prostoru se Foucault zmiňuje také o pevně daných protikladech, jako je oddělení veřejného a soukromého prostoru, rodinného a společenského, prostoru pro práci a pro veřejný čas (viz Foucault 2003: 74). Poslední důležitou myšlenkou vztahující se k prostoru ve Foucaultově díle je definice prostoru jako souboru vztahů: lidé nežijí ve vzduchoprázdnu, ale v síti vztahů, které definují jednotlivá místa v prostoru (viz Foucault 2003: 75). Henri Lefebvre se zabýval ve své knize *The Production of Space* (1991, francouzský originál 1978) filosofií prostoru, v tomto díle nalezneme kritickou analýzu města a každodenního života (viz Elden 2004: 181). Lefebvre rozlišuje tři druhy prostoru: fyzický, duševní a sociální (viz Jabareen 2014: 415). V případě produkce prostoru pak hovoří o třech úrovních, ve kterých k této produkci prostoru dochází (viz Toušek 2013: 33-34):

- 1) prostor vnímaný – prostorová úroveň spojená s praktikami každodenního života
- 2) prostor chápaný – reprezentace prostoru – zde je prostor vnímán jako analytický konstrukt
- 3) prostor žitý prostory prezentací – prostory vnímané skrze ty, kteří v prostoru žijí

Sociální prostor je dle Lefebvra trialektický a skládá se ze všech tří dimenzí - prostorem vnímaným, chápaným i žitým (viz Jabareen 2014: 416).

Nyní se budu zabývat vymezením prostoru na základě dichotomie prostoru veřejného a soukromého, neboť právě ve veřejném prostoru se odehrávají mnou studované procesy.

1.2.2 Veřejný prostor

Co znamená, že je nějaký prostor veřejný? Habermas definuje veřejné jako to, co je přístupné všem. Pro to, aby byl nějaký prostor považován za veřejný, nemusí být fyzicky dostupný všem, stačí, když je místem, kde fungují veřejné instituce (viz Habermas 2000: 55 – 56). „*Sousloví ‚veřejný prostor‘ odkazuje ke dvěma rovinám - k fyzicky definovanému tvaru a k životu, který ho zaplňuje*“ (viz Kratochvíl 2013: 20). Z toho důvodu jsou vždy lidé a mezilidské vztahy vyskytující se ve veřejném prostoru jeho nezbytnou součástí. Ač by se mohlo zdát, že veřejný prostor je ten, který je veřejně vlastněný, a soukromý naopak ten, který je v majetku soukromých osob, není tomu dle Marcuse vždy tak. Je proto lepší uvažovat o veřejném prostoru jako o prostoru veřejně využívaném (viz Marcuse 2012: 46). Marcuse proto vymezil následující kategorie forem vlastnictví prostoru ve městě (Marcuse 2012: 50):

1. Veřejné vlastnictví, veřejné využití
2. Veřejné vlastnictví, administrativní využití
3. Veřejné vlastnictví, soukromé využití
4. Soukromé vlastnictví, veřejná funkce, veřejné využití
5. Soukromé vlastnictví, soukromá funkce, veřejné využití
6. Soukromé vlastnictví, soukromé využití

Toto vymezení dle způsobu využití prostoru města je důležité v kontextu komunitních zahrad, které se v mnohých případech nachází na soukromém pozemku, a kritici by proto mohli namítat, že se nejedná o prostor určený pro veřejnost.

Nyní se ale vraťme zpět k obecnému výkladu veřejného prostoru, tentokrát z historické perspektivy. Za prvního předchůdce dnešního veřejného prostoru můžeme považovat součást starověkých Athén tzv. agoru – specifický typ náměstí, který byl obklopen chrámy a přístřešky stoa (viz Sannett 2012: 22). Agora byla místem, které

fungovalo jako prostor pro obchod i neformální schůzky. Obyvatelé se zde mohli vyjadřovat ke společenským, politickým a obchodním záležitostem města a zároveň, jelikož se jednalo o veřejný prostor, zde lidé museli brát v úvahu i odlišné názory. Proto Sannett připomíná, že charakteristický rys veřejného prostoru je jeho demokratická povaha, která pak polidšťuje i celé město (viz Sannett 2012: 23-24). Existuje ještě druhý prostor, který v Aténách fungoval jako veřejný, a to městské divadlo pnyx, které sice nebylo tak uvolněné jako agora, do dnešní doby bychom však právě pnyx mohli přenést v podobě komunitních center, která podporují lidské interakce (viz Sannett 2012: 31). Podobně jako agora bylo později středověké tržiště místem, které vedlo ke zformování veřejné sféry jako protikladu k sféře soukromé a stanovilo základní pravidla pro soužití lidí, kteří se vzájemně neznají, na jednom místě (viz Kratochvíl 2013: 20). Nyní se zamysleme nad tím, co lze označit za veřejný prostor v současném městě. Dle Pospěcha veřejný prostor můžeme definovat „*zpravidla jako takový prostor, do nějž mají všichni za normálních okolností zákonný přístup*“ (viz Pospěch 2013: 77). Z legislativního hlediska v České republice neexistuje vyhláška, která by upravovala konkrétně veřejný prostor, pouze veřejná prostranství. „*Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru*“ (Zákon 128/2000 Sb.). Veřejný prostor je dále možné dělit na několik dichotomií: materiální a nemateriální, místo a prostor, veřejné prostranství a veřejný prostor, kdy prostor je utvářen lidským jednáním, které se odehrává v daném čase a místě (viz Pospěch 2013: 78). Z hlediska sociologického můžeme veřejný prostor chápat jako sociální konstrukt, který je ovlivněn lidským jednáním (viz Douglas 2013: 20). Takže veškeré zásahy aktérů do veřejného prostoru jej utváří a proměňují. Veřejný prostor lze podle mého názoru nejlépe definovat na základě vztahu mezi prostorem soukromým a veřejným. Siebel a Wehrheim vycházeli z polarizace veřejného a soukromého prostoru při definování jeho čtyř dimenzí (Siebel, Wehrheim 2006: 19-20 in Pospěch 2013: 77):

- 1) legální dimenze – vymezuje veřejný prostor na základě veřejných institucí a veřejného práva
- 2) funkcionální dimenze – veřejný prostor ve městě je prostorem pro obchodní a politickou činnost, soukromá sféra pak pro produkci a reprodukci
- 3) sociální dimenze – vychází z Goffmanova pojetí jeviště a zákulisí, to, co se děje ve veřejném prostoru, se odehrává na jevišti, a jedná se tedy o chování stylizované

- 4) symbolická a materiální dimenze – veřejný prostor obsahuje mnoho symbolických znaků, které ho odlišují od prostoru soukromého, jenž je vnímán jako sféra intimní a rodinná

Polarizace veřejného a soukromého prostoru je nesmírně důležitá. Hans Paul Bahrtdt píše o tom, že vymezení veřejné a soukromé sféry prostoru je podstatné pro vznik města jako takového. Pokud je tento vztah silně polarizován, jedná se dle Bahrtdta o více městské prostředí (viz Bahrtdt 2012: 37). Další důležitou autorkou, která se věnuje veřejnému prostoru, je Jane Jacobs a její kniha *The Death and Life of Great American Cities* (1961). Jacobs, která se v tomto díle věnuje tématu amerických měst, si klade otázky: proč jsou některá města „živá“ a jiná „mrtvá“, proč v některých městech najdeme krásné parky a chudinské čtvrti se v nich dokáží regenerovat bez přílivu velkého množství peněz a naopak, proč existují města, kde to tak nefunguje (viz Jacobs 1961: 3). Jacobs se v knize zabývá také rozdílem mezi veřejným a soukromým prostorem města, vnímá tento vztah jako relační, jedno bez druhého by neexistovalo (viz Pospěch 2013: 79). Zajímá ji význam ulic a chodníků ve městech jako míst, kde se společně střetávají lidé, kteří se navzájem neznají (viz Jacobs 1961: 55). Aby se v sousedství udržovaly dobré vztahy, musí existovat rovnováha mezi soukromým životem za zdmi domů a životem, jenž se odehrává v ulicích. Kromě toho Jacobs vyzdvihuje neformální vztahy, které v sousedství panují a které fungují na bázi důvěry. Jako příklad uvádí nechávání klíčů u známého prodávče. Jedná se sice o veřejnou službu, která by ale mohla jen dost těžko fungovat jako formální služba (viz Jacobs 1961: 59-62). A právě ona každodennost, které se Jacobs věnuje, je důležitá i pro tuto práci, tyto malé dílky a interakce na ulicích dodávají městu jeho lidský rozměr. Jacobs se také hodně zabývá tématem bezpečí v prostoru města. A jsou to právě živé ulice, po kterých chodí lidé, které pomáhají snižovat kriminalitu. Proto je velmi důležitá sociální kontrola lidí, kteří se na ulicích vyskytují (viz Jacobs 1961: 86). A právě k tomu, aby veřejný prostor měst byl živý a plný lidí, mohou přispět komunitní zahrady, které vracejí lidi ven do ulic, kde tráví svůj volný čas (viz Schmeltzkopf 1995). Jacobs zdůrazňuje také důležitost rozmanitosti a hustoty veřejného prostoru (viz Jacobs 1961). Nedostatek rozmanitosti veřejného prostoru postihuje současná města, která se mnohdy stávají uniformními produkty kapitalistické společnosti.

1.2.3 Krize veřejného prostoru

To, že se lidé spontánně setkávají ve veřejném prostoru a musí se tak naučit existovat v prostředí neznámých a odlišných lidí, je velmi důležitou funkcí veřejného prostoru. V dnešní době ovšem není tato funkce samozřejmostí. Došlo k tomu z mnoha důvodů. Jedním z nich je prostorová mobilita člověka, který není už tolik spjat s konkrétním místem. Mnohem více se náš veřejný život přesouvá do virtuální roviny. Stejně tak, kvůli stále silnějším tlakům individuálních zájmů jednotlivců ve využití prostoru a kvůli jeho komercializaci, je omezován tradiční veřejný prostor v podobě ulic a náměstí velkými nákupními centry a mimoúrovňovými křižovatkami. Tato místa vyprazdňují původní veřejné prostory (viz Kratochvíl 2013: 20-22). Tradiční veřejný prostor byl odrazem svobody a demokratických hodnot (viz Sannett 2012), moderní prostor však může být z větší části ohrožen soukromými ekonomickými zájmy, dochází tak k privatizaci veřejného prostoru (viz Pospěch 2013: 93). Dle Lefebvra má prostor ve městě hlavně svou směnnou hodnotu a pomalu přichází o hodnotu užitečnou (viz Harvey 2012). V takových případech pak veřejný prostor v původní podobě přestává existovat a proměňuje se v poloveřejný nebo privátní prostor, do kterého nemají všichni lidé přístup - například lidé bez dostatku finančních prostředků, a který je pod dozorem (viz Harvey 2012: 15-17). I z toho důvodu pak dochází k tvorbě prostorových nerovností. Harvey proto zdůrazňuje důležitost existence veřejně sdílených statků. Harvey vnímá veřejně sdílené statky jako důležitý nástroj, jak bojovat proti neoliberálním silám ve městě. Díky veřejně sdíleným statkům mají lidé možnost město přetvářet (viz Harvey 2012: 88). A podle Chatterton mohou být veřejně sdílené statky prostředkem pro zajištění větší prostorové spravedlnosti měst, které se mnohdy působením neoliberální logiky lidem ve městech nedostává (viz Chatterton 2010: 626). Myslím si, že i komunitní zahrady by mohly být místem, které bojuje s prostorovými nerovnostmi, a jedná se o místo, které je veřejným prostorem, do kterého každý jedinec může vstoupit.

1.2.4 Komunitní zahrada v prostoru města

Komunitní zahrady jsou součástí mnoha měst, jaké je jejich postavení v prostoru města? Jedná se o veřejné místo nebo privátní prostor? Autoři, kteří se tímto tématem zabývali (Eizenberg 2013, Follmann, Viehoff 2014) zařazují komunitní zahrady mezi *commons*, tedy veřejně sdílený prostor, který je otevřený obyvatelům města. Eizenberg vychází z Lefebvra trojího pojetí prostoru. Komunitní zahrady obsahují všechny tři

aspekty prostoru. Jsou jak fyzicky existujícím prostorem, reprezentací prostoru a žitým prostorem (viz Eizenberg 2013: 765). Z hlediska formálního vlastnictví, se může jednat o zahrady, vlastněné veřejnými institucemi jako jsou například města, ale i zahrady privátních majitelů. Protože se dle účelu prostoru jedná o zahrady určené široké veřejnosti, můžeme je chápat dle Marcuseho rozdělení jako veřejně využívané prostory města (viz Marcuse 2012: 46 – 50). Komunitní zahrady mohou mít různý význam v prostoru (viz Eizenberg 2013: 367). Mohou být místem konfliktu, kde se střetávají různé zájmy o využití veřejného prostoru (Schmeltzkopf 1995). Zahrady, které poskytne svým obyvatelům město na městském pozemku, se mohou stát prostorem kontroly (Podup 2008). Na zahrady lze také nahlížet z neoliberalistického hlediska. Pokud se zahrada nacházela na opuštěném místě, které se díky zahradě přeměnilo na příjemný prostor, mohou zde začít gentrifikační procesy a postupně může dojít k rostoucí ekonomické hodnotě místa (Quastel 2009).

Komunitní zahrady ve městě tedy nemusí být vždy platformou, která slouží pro vyjádření kritiky hospodaření s pozemky (viz Eizenberg 2013: 367), mnohdy se mohou stát také pouze produktem neoliberální ekonomiky. Tato myšlenka je v kontrastu s dalším přístupem, z jehož perspektivy se budeme zahradničení ve městě níže věnovat.

1.3 Right to the city a městské zahradničení

Pěstování v zahrádkářských koloniích, založení komunitní zahrady či partyzánské zahradničení, všechny tyto aktivity nějakým způsobem zasahují do veřejného prostoru, přeměňují ho či upozorňují na to, že jsou ve městě místa, která si zaslouží pozornost. Například lidé, kteří se věnují partyzánskému zahradničení, mohou upozorňovat na nevyužívaný soukromý majetek, který chátrá. Proto mi přišlo vhodné použít k výkladu urban gardeningu v kontextu sociálních věd koncept Henriho Lefebvra *right to the city* – právo na město.

Právo na město, máme je? Jaké je postavení člověka v moderním velkoměstě, je chráněn, má svá práva nebo musel ustoupit velkým nákupním centrům a automobilové dopravě? Částečně můžeme najít odpovědi na to, jaké je postavení člověka ve velkoměstě skrze proces urbanizace, který město proměnil v organismus mnohdy přehlízející potřeby jeho obyvatel. S rostoucím zvětšováním měst, s nárůstem migrace již nemohou sociální vědci přistupovat k městům tak, jak to činila Chicagská škola s přístupem, že město je řízeno „přírodním řádem“, který určuje jeho podobu i fungování. „*V případě měst však došlo k přetížení ekosystému z důvodu masivní migrace do omezeného teritoria, což má*

za následek zostření kompetice. V těchto konfliktech pak vítězí dominantní druh, tedy ten, který se nejlépe přizpůsobí nové ekologické situaci a vybojuje si „místo na slunci“ (viz Lupač, Sládek 2007: 182). Proto není divu, že vznikají hnutí, která usilují o to, aby město bylo více přívětivé k jeho obyvatelům, a ti nemuseli ustupovat novým nákupním centrům a kancelářským komplexům. Na kapitalistické uspořádání společnosti, která formuje podobu současných měst, reagoval francouzský marxistický filozof a sociolog Henri Lefebvre vytvořením konceptu *right to the city*⁷. Podle nějž by lidé měli mít právo na to, aby ve městě vznikl prostor pro všechny aspekty městského života, po kterých touží, jako jsou například sociální vazby, propojení s přírodou, možnost vyznávat svůj životní styl, přístup k moderním technologiím, které mají usnadnit budování sociálních vazeb (viz Harvey 2008: 23). Nechápejme právo na město pouze jako koncept, který si nárokuje individuální přístup člověka k městským zdrojům, ale hlavně jako přístup, který usiluje o možnosti přetvářet nás samé skrze proces urbanizace a přeměnu podoby našich měst (viz Harvey 2008: 24). Harvey chápe rozvoj města na základě existence nadprodukce, města vznikala vždy tam, kde se nacházely vhodné geografické a sociální prostředky (viz Harvey 2008: 24). Dle Harveyho není za právem na město skryto právo jednotlivce na město, ale naopak je máme vnímat jako kolektivní sílu přetvářet proces urbanizace, ať už se jedná o stavbu tunelu ve městě či úpravu městské zeleně v parku.⁸ Zde je vhodné navázat Manuelem Castellsem, který za procesem urbanizace vidí kapitalismus, jenž celý proces urbanizace ovládá (viz Lupač, Sládek 2007: 188).

Jak píše Marcelo Lopez de Souza, koncept *right to the city* je v dnešní době velmi módním pojmem, který je však mnohdy vykládán příliš zjednodušeně pouze jako polidštění města. Lopez de Souza se naopak přiklání k výkladu Harveye (viz Lopez de Souza 2010: 315). Poukazuje na to, že nevládní organizace a různá komunitní hnutí vykládají koncept *right to the city* poněkud okleštěně pouze jako právo na levnější nájmy a právo umělců se svobodně projevovat ve svém městě (viz Lopez de Souza 2010: 117). Lopez tvrdí, že nedochází k dostatečnému uchopení pojmu, a argumentuje tím, že pojmy

---

⁷ Poprvé svůj koncept představil v roce 1968 v knize *Le Droit à la ville*. V anglickém překladu: „*The right to the city is far more than the individual liberty to access urban resources: it is a right to change ourselves by changing the city. It is, moreover, a common rather than an individual right since this transformation inevitably depends upon the exercise of a collective power to reshape the processes of urbanization. The freedom to make and remake our cities and ourselves is, I want to argue, one of the most precious yet most neglected of our human rights*“ (Lefebvre in Harvey 2008: 23)

⁸ Harvey hovoří o právu ovládat celý urbánní proces (viz Harvey 2008: 27).

jako gentrifikace⁹ či „Housing question“ musí být vloženy do širšího kontextu, v tomto případě je musíme dát do souvislosti s kapitalismem (viz Lopez de Souza 2010: 317). Lefebvre totiž nepovažoval kapitalistické město za město, v kterém by byla radost žít, naopak doufal, že dojde k městské revoluci, ze které vzejde nový městský člověk (viz Lupač, Sládek 2007: 183). Podobně k městu přistupoval i Friedman; „*město smí být nazýváno městem pouze v případě, kdy jeho ulice náleží lidem*“ (viz Friedman 1993: 139) a lidé nevyužívají veřejného prostoru ve městě pouze k přesunu z místa A do místa B. Také je nutné říci, že Lefebvre byl ve svých myšlenkách velmi radikální, možná až utopistický, a nepočítal s participační demokracií, ale s *autogestión*¹⁰ v městském životě (viz Lopez de Souza 2010: 318). V kontextu města pak můžeme tomuto termínu rozumět tak, že lidé mají právo přeměňovat své město, protože v něm žijí, naproti tomu developéři a jiní takové právo nemají, protože chtějí generovat zisk. Celý koncept Lefebvra v kontextu městského prostoru, jakým je Praha, užít nelze, jelikož pořád zůstáváme v mantinelech kapitalistického města v sociálním státě. Druhým důvodem je i Castellsova myšlenka, která úzce souvisí s městskými sociálními hnutími, že město nelze vnímat jako místo pro uskutečnění třídního boje, neboť nové problémy, které ve městech vznikají, vznikají na základě přístupu k veřejným statkům a ke kolektivní spotřebě (viz Lupač, Sládek 2007: 191). Castells dochází k závěru, že až na výjimky¹¹ jsou městská sociální hnutí organizována napříč sociálními třídami (viz Castells 1983: 68). I přes tyto argumenty bych chtěla zjistit, zda je možné chápat některé projevy městského zahradničení širě než jen jako právo na to moci pěstovat zeleninu. Je možné, že někteří

---

⁹ Gentrifikace je sociální a ekonomický proces, při kterém je kapitál investován v místech, která dosud nebyla považována za lukrativní. Dochází zde k rekonstrukci a výstavbě nových domů. V důsledku tohoto procesu dochází k proměně celých čtvrtí či měst, jedná se o proměnu ekonomickou, kulturní či sociální. Proces je často provázen zvýšením nákladů na bydlení, což vede k přeměně struktury obyvatel v gentrifikované lokalitě (viz Brown – Saracino 2009: 4-5).

¹⁰ Autogestion je výraz, který v angličtině lze nahradit pojmy self-management či self-government, v češtině bychom mohli použít termín sebeřízení. Důležité je ovšem zmínit, že v Lefebvrově pojetí se to opět nevztahuje na jednotlivce. V jeho kontextu se jedná o schopnost skupiny kontrolovat určitou lokalitu či místo. Lefebvre toto považuje za jedno z práv občanů ve vztahu k městu, ve kterém žijí. (viz Elden 2004: 226-227).

¹¹ Z případových studií, které uskutečnil, za takové hnutí označil Glasgow Strike Rent, kdy se jedná o hnutí vzešlé z dělnické třídy (Castells 1983: 68).

zahradníci se svou činností snaží žít více nezávisle na společnosti¹², snaží se využitím nepoužívaného pozemku poukázat na pozemky ve vlastnictví spekulantů či na špatné hospodaření s pozemky ve městě. Dále je také důležité se zabývat významem a hodnotou pozemků pro jednotlivé skupiny obyvatel. Dle Harveye má každý z aktérů jiné strategie a vztahy k prostoru. (viz Lupač, Sládek 2007: 183).

V diskurzu městského zahradničení pak můžeme koncept *right to the city* zachytit například ve využití technologií ve prospěch městských zahradníků. Konkrétně použití technologie Web 2.0. zapojuje komunitu, jež pomáhá utvářet obsah webu a aplikací. Tak funguje třeba německá webová stránka, kde jsou lokalizované ovocné stromy, které jsou volně dostupné lidem (viz Müller 2012: 220). Podobně fungují i dvě webové stránky v České republice, první je již zmiňovaná Mapa komunitních zahrad¹³ a druhou je platforma Na ovoce¹⁴, která funguje stejně jako obdobná stránka v Německu. Každý člověk, který se věnuje zahradničení aktivně, jedná veřejně a proměňuje město, je součástí městské kultury a nese tak odpovědnost za svou činnost. Zahradníci mají v rukou moc, kterou přetvářejí město (viz Rasper 2014: 97). Možnost město aktivně přetvářet skrze zahradničení opět zapadá do konceptu *right to the city*.

Veřejný prostor ve městě je předmětem řady sporů zejména ve velkých městech, Rasper uvádí příklad Hamburku, kde se městské zahrady staly součástí politické angažovanosti. Ve městě vznikla v roce 2009 iniciativa *Recht auf Stadt*¹⁵, která se vymezuje proti gentrifikaci města. Mezi členy této iniciativy jsou i hamburské komunitní zahrady, jako je například Keimzelle, Gartendeck či Kebap. Iniciativa vytvořila manifest *Not in our name, marke HH*, v tomto manifestu se mimo jiné píše: „*Jde o to vybojovat a obhájit místa, která zvyšují kvalitu života v tomto městě také těm, kteří nepatří k cílové skupině ‚rostoucího města‘.*“ (viz Rasper 2014: 99) V Německu vznikl v roce 2014 také další manifest, který nepůsobí jen lokálně na území jednoho města, ale na území celého

---

¹² Například usilováním o potravinovou soběstačnost. Východiskem je kombinace komunitního zahradničení a komunitou podporovaného zemědělství.

¹³ Mapa. *Kokoza* [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.kokoza.cz/pripojte-se/>

¹⁴ Dostupné z *Na ovoce* [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://na-ovoce.cz/cs/>

¹⁵ *Recht auf Stadt* [online]. 2009, 2015 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <http://www.rechtaufstadt.net/netzwerk>

Německa, manifest *Stadt ist unsere Garten*¹⁶. K tomuto manifestu se připojilo 120 iniciativ. Jeho autoři v něm prohlašují, že jsou ochránci města, požadují, aby zůstalo místem pro život. V textu se poukazuje na skutečnost, že i přes nárůst městských zahrad je pokračování mnohých zahrad nejisté, neboť se často jedná o lukrativní pozemky v centru měst, které mají vysokou finanční hodnotu. Zahradníci požadují, aby úředníci a urbanisté zahrnuli komunitní zahrady do územních plánů. Ve svém manifestu zformulovali 3 klíčové požadavky¹⁷:

- 1) Právo obyvatel města na formování veřejného prostoru
- 2) V blízkosti bydliště každého obyvatele města zajištění nekomerčního místa ve veřejném prostoru, které by sloužilo jako vzdělávací zařízení obyvatelům
- 3) Implementace kvalitního zeleného prostoru a městské přírody, která bere v potaz rozdílné potřeby různých skupin lidí, zvířat a rostlin

Tyto požadavky korespondují s konceptem *right to the city*, vycházejí z toho, že obyvatelé měst mají nárok na to, aby aktivně utvářeli své město. Samozřejmě k tomu mají mnoho různých nástrojů a městské zahradničení rozhodně patří mezi jedno z nich. Proto se pokusím výše zmíněné požadavky německých městských zahradníků porovnat s tím, o co usilují zahradníci v Praze, a budu zjišťovat, zda je zde nějaká podobnost.

Dalším příkladem, který vypovídá o tom, jak městské zahradničení pomohlo ke změně politiky města, je příklad nevládní organizace Green Guerilla, která v New Yorku zejména v 80. letech musela čelit tomu, že se pozemky, na kterých fungovaly některé zahrady, staly předmětem zájmu organizací, které na nich chtěly vystavět sociální bydlení. Oba záměry na využití pozemku byly veřejně prospěšné, Green Guerille se ale

---

¹⁶ V překladu *Město je naše zahrada*. Manifest: *The City is Our Garden*. In: Urban gardening manifest [online]. 2014 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://urbangardeningmanifest.de/mitmachen>

¹⁷ Přeloženo autorkou z anglického textu: 1) *Providing the citizens with the right to shape the public place*

2) *Guaranteeing close-to-home, public spaces for non-commercial use and as a learning facility to the citizens*

3) *Implementing high-quality green space and urban nature while taking the needs of the different groups of humans, animals and plants into account*. Manifest: *The City is Our Garden*. In: Urban gardening manifest [online]. 2014 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://urbangardeningmanifest.de/mitmachen>

podářilo vyjednat změnu bytové politiky, když představila nový projekt pro sociální bydlení se zachováním komunitních zahrad (viz Schmeltzkopf 1995: 378).

1.3.1 Občanství 2.0

Pokud zůstaneme v současnosti, je také možné chápat v návaznosti na koncept *right to the city* i novodobé občanství 2.0. Jedná se o přístup, který upřednostňuje politické zapojení na lokální úrovni se zaměřením na témata, která vychází z potřeb místních obyvatel, před obecnou kritikou politického uspořádání. Občanství 2.0 vychází z větší angažovanosti obyvatel města, počítá s tím, že se budou lidé více zajímat o své okolí a budou participovat na jeho přeměně například jako dobrovolníci (viz Follman, Viehoff 2014: 1). Taky zájem o lokální dění a prosazování zájmů na této úrovni vede k decentralizaci moci a přispívá k tvorbě prostoru, který bude více otevřený odlišnostem. Sennett připomíná důležitost komunitních center na lokální úrovni, neboť propojují město rozdělené na malé fragmenty (viz Sannett 2012: 31 -33). A právě zahrady by mohly být místem, které povede k propojování lidí.

1.4 Městské zahradničení v kontextu sociálních věd

Ačkoli jsem zde popsala městské zahradničení jako fenomén dnešní doby, nejedná se o fenomén nový. Městské zahradničení sahá svými kořeny až do 19. století, kdy vznikaly městské zahrady v USA, a přibližně ve stejné době byly zakládány i zahrádkové kolonie na českém území a jinde v Evropě. V USA se jednalo o přeměnu nezastavěných pozemků nezaměstnanými dělníky v městech jako Detroit, New York či Philadelphia (viz Lawson 2005: 1). V Evropě se městskému zahradničení začalo dařit již o pár desítek let dříve, už v roce 1837 získávali chudí obyvatelé měst malé zahrádky od francouzské charity Conférences de Saint Vincent de Paul. A v polovině 19. století vznikaly zahrádky také v Lipsku, kde byly propagovány pro svůj pozitivní vliv na zdraví člověka lékařem Moritzem Schreiberem. V zahrádkových koloniích tam tak odpočívala německá elita (viz Gibas 2012: 12). Z heterogenity skupiny, která se městskému zahradničení věnovala už v jeho začátcích, můžeme usuzovat, že zahradničení ve městě plnilo různé funkce pro různé skupiny obyvatel. Jejich potřeby vyplývaly z rychlé urbanizace, která s sebou přinášela nárůst chudých lidí a také nedostatek prostoru pro odpočinek městského obyvatelstva (viz Gibas 2012: 12). V Praze tyto zahrádkové kolonie¹⁸ nacházíme od

---

¹⁸ První zahrádkové kolonie vznikají na Žižkově, v Bubenči či ve Vysočanech (Gibas 2012: 12).

začátku 20. století, kdy plní obě funkce zároveň, v kontextu první světové války pomáhají k potravinové soběstačnosti obyvatel a v následujících letech stále více fungují i jako místo pro relaxaci (viz Gibas 2012: 12). V té době tedy nebyl příliš výrazný rozdíl mezi zahradničením u nás a zahradničením v západní Evropě, k výraznému rozkolu došlo až v druhé polovině 20. století. Od 60. let 20. století lidé v západním Německu od zahradničení ustupují, je to pro ně známkou nízkého sociálního statusu. Samozásobitelská funkce městského zahradničení už není pro obyvatele měst podstatná, naopak je pro řadu zahradníků otázkou prestiže, že si mohou dovolit nákup ovoce a zeleniny v obchodech (viz Müller 2012: 219). Naopak, pokud bychom nahlédli do Československých zahrádkových kolonií v období normalizace, tak bychom zde našli velké množství obyvatel měst, kteří zde tráví své víkendy. A je to možná právě odkaz normalizace, pod kterým hořkne úroda ze zahrádkářských kolonií. V 90. letech se zahrádky netěšily velké popularitě zejména pro svou uzavřenost, kterou se liší od zahrádkářských kolonií například v Helsinkách (viz Gibas 2012: 12-13). Oproti tomu v současné době si zahrádky získávají nové příznivce v řadách mladých rodin s dětmi, které tak nahrazují postupně ubývající předchozí generaci zahradníků (viz Gibas 2012).

Jelikož se v práci zaměřuji zejména na to, zda je možné považovat urban gardening za sociální hnutí, představím nyní vývoj městského zahradničení v USA a v Německu. Protože právě v těchto zemích se jsou již zahradníci za hnutí považováni. (viz Schmelzkopf 1995, Müller 2012, Lawson 2005).

1.4.1 Tradice městského zahradničení v USA

Zahradničení má v některých městech USA tradici, která trvá již více než sto let. Zahrady se v amerických městech budovaly v obdobích hospodářské krize, během inflací a zůstaly součástí měst do dnešní doby (viz Lawson 2005: 288). Na konci 19. století a na začátku 20. století měly zahrady podstatnou roli v boji s chudobou a staly se tak alternativou k charitě (viz Lawson 2005:31). Důležitou roli sehrály také během obou světových válek. V USA bylo nezbytné zajistit dostatečnou produkci potravin a vzhledem tomu, že se potravinová pomoc posílala do Evropy, zahradničení ve městech podstatně přispívalo ke zvýšení produkce. Během 1. světové války vznikla kampaň, která měla v lidech skrze zahradničení ve městech podpořit vlastenectví a která hlásala, že „jídlo je první zbraní národa“. Po skončení války se tyto zahrady proměnily v zahrady vítězství (viz Lawson 2005: 117-119). V dalších letech se pak zahradničení proměnilo z občanské povinnosti let válečných v relaxační činnost. A komunitní zahrady začaly postupně

ubývat, neboť se hodně rodin se přesouvalo na americká předměstí, kde měly vlastní zahrádky a dvorky (viz Lawson 2005: 205).

Zajímavou kapitolou ve vývoji městského zahradničení v USA jsou ovšem 70. a 80. léta 20. století. Znovuobjevený zájem o zahradničení ve městech lze opět vnímat jako odraz doby. V 70. letech se svět potýkal s ropnou krizí, v USA rostly ceny potravin (viz Lawson 2005: 205) a v amerických městech byla také spousta volných pozemků, které zůstaly po demolicích starých budov (viz Schmeltzkopf 1995: 364). Právě v té době získaly komunitní zahrady zcela jinou funkci než zásobovací a vzdělávací, kterou měly v předchozích dekádách. Městské zahradničení se stalo druhem občanského aktivismu, který čelil rasovému napětí ve městech, odlivu městského obyvatelstva a developerským projektům. Skrze zahradničení lidé usilovali o obnovení a upevnění lokálních komunit, mnohem více než kdy v minulosti se i sami zahradníci podíleli na formování podoby a fungování zahrad (viz Lawson 2005: 206). Jedna z prvních komunitních zahrad v New Yorku vznikla v roce 1973 ve čtvrti Loisaida tak, že skupina občanů, která si říkala Green Guerilla, na nevyužitý pozemek tak dlouho házela semínkové bomby, až se jim podařilo získat povolení k přeměnění pozemku v komunitní zahradu. Ta se posléze stala inspirací pro vznik dalších zahrad v okolí. Vzniklo tak několik desítek zahrad, které se z poloviny nacházely na pronajatých pozemcích, jež většinou patřily městu, a z poloviny se jednalo o squatting většinou také na pozemcích města (viz Schmeltzkopf 1995: 365-366). Zahrady vzniklé ve čtvrti Loisaida navštěvovali z velké části hispánští obyvatelé měst. Pro některé z nich to byla velmi důležitá součást jejich života, protože byli mnohdy nezaměstnaní a díky zahradničení získali smysluplnou aktivitu i zdravé potraviny. Aby však byly zahrady z dlouhodobého hlediska udržitelné, bylo potřeba, aby je po organizační stránce zajistily nevládní organizace. Jednou z těchto hlavních se stala Green Guerilla, která byla založena zahradníky z první ze zahrad. Většina těchto organizací zajišťovala vzdělání, materiál a finanční prostředky pro zahrady. Podstatným cílem také bylo zajistit ochranu a udržovat veřejný prostor ve městě prostřednictvím městského zahradničení (viz Schmeltzkopf 1995: 374).

V roce 1976 se podařilo prosadit založení další komunitní zahrady na nepoužívaných pozemcích v Bostonu, díky tomu rok na to vznikla v Bostonu i koalice Boston Urban Gardeners, která usilovala o lepší město bez násilí a napříč rasami a národnostmi. Cílem bylo vytvořit komunitu lidí, která bude částečně soběstačná a zodpovědná ke svému okolí z environmentálního i sociálního hlediska. Skrze zahradničení, kompostování a recyklaci se podařilo zvýšit počet sociálních interakcí,

upevnit komunitu, zajistit přístup ke kvalitním potravinám a mnoho dalšího, ale není to příklad jen Bostonu (viz Lawson 2005: 219). Rok 1978 byl pro městské zahradničení přelomový. Vláda začala městské zahradníky podporovat prostřednictvím *Cooperative Extension Garden Program*¹⁹, který vedl k podpoře stávajících komunitních zahrad, ale také poskytoval zahradníkům potřebné vzdělání a vytvořilo se díky němu mnoho pracovních míst. Výsledkem toho bylo, že hnutí městských zahradníků začala vnikat ve většině hlavních měst států USA²⁰. A vše vyvrcholilo tím, že zahradníci založili *American Community Gardening Association* (ACCG) (viz Lawson 2015: 215-225). I přes značnou finanční podporu ze strany vlády ovšem komunitní zahrady nefungovaly tam, kde neexistovala silná podpora od lokální komunity, ta byla nezbytnou součástí úspěšného fungování celého podniku, v opačném případě po vyčerpání finanční podpory došlo k ukončení projektu (viz Lawson 2005: 232). K upevnění komunity funguje i to, pokud si musí zahradníci sami zahradu připravit, což se zejména v 70. letech, kdy se zahradničilo na opuštěných pozemcích, stávalo poměrně často, bylo potřeba vše vybudovat, postavit ploty, navozit zeminu (viz Schmeltzkopf 1995: 373). V současnosti hnutí obsahuje velice pestrou paletu organizací, které jsou jeho součástí, ať už se jedná o zahrádky, jež organizuje skupina několika dobrovolníků, nebo velké neziskové organizace, které poskytují profesionální služby a mají velké rozpočty. Proto není divu, že se tyto organizace rozcházejí v tom, co je jejich cílem, i proto ACCG definovala svoje poslání následovně: „*Naší vizí je, že komunitní zahradničení je prostředkem pro budování komunity, pro podporu sociální a environmentální spravedlnosti, eliminování hladu, posílení komunity, prolomení rasových a etnických předsudků, pro zajištění adekvátního zdraví a výživy, k snížení kriminality, zlepšení bydlení, poskytování vzdělání a obecně přispívá k budování soběstačné komunity.*“ (viz Lawson 2005: 239)

To byla exkurze mimo Evropu, nyní se podívejme na to, jak se zahradničilo u našich sousedů, kde je v současné době městské zahradničení oblíbené.

---

¹⁹ Tento vládní program během let 1978 až 1988 zapojil do městského zahradničení 23 měst, investoval do zahradničení několik desítek milionů USD a přispěl k navýšení počtu zahradníků z 88 238 v roce 1978 na 222 777 v roce 1985 (viz Lawson 2005: 227). V roce 1999 pak došlo k navýšení počtu zahradníků na téměř půl milionu členů (viz Lawson 2005: 238).

²⁰ V New Yorku vznikla asociace *Green Guerilla*, ve Philadelphii pak *Philadelphia Green*, v San Franciscu *League of Urban Gardeners* a v Milwaukee *Shoots 'N Roots* (viz Lawson 2005: 215).

1.4.2 Tradice městského zahradničení v Německu

Městské zahradničení ve formě komunitních zahrad nemá v Německu tak bohatou historii jako zahradničení ve Spojených státech. Zahradničení u našich sousedů bylo chápáno podobně jako v České republice, a to hlavně formou zahrádkových kolonií. Účelem těchto zahrad byla zejména rekreace a potravinové samozásobitelství. Svůj rozkvět zažily zejména mezi 20. až 60. léty minulého století, pak došlo na rozdíl od České republiky k ústupu od zahradničení (viz Müller 2012: 219). V tomto okamžiku v Německu existuje přibližně kolem jednoho milionu takových zahrad (viz Follmann, Viehoff 2014: 5) velmi striktní pravidla ohledně podoby zahrádek a jejich provozování, jedná se také o poměrně nákladnou záležitost, pořízení zahrádky si mohou dovolit hlavně zástupci střední třídy (viz Follmann, Viehoff 2014: 6). Pro mou práci jsou ovšem zajímavější hlavně nové formy městského zahradničení, které nejsou tak svázané pravidly a normami (viz Müller 2012).

Nové městské zahrádky jsou charakteristické tím, že jsou interkulturní, mnohé z projektů se například snaží zapojit početnou tureckou komunitu, která v Německu žije. Z hlediska umístění jsou zahrady zakládány například na *brownfieldech* a také jejich podoba je hodně odlišná od zahrádkových kolonií, nepanuje tu tak přísný řád a pořádek (viz Follmann, Viehoff 2014: 6). Známé jsou například zahrady v berlínské čtvrti Kreuzberg či v Hamburku.

Obr. č.1: Komunitní zahrada Gartendeck, Sankt Pauli, Hamburk (foto autorka)

Obr. č.2: Komunitní zahrada Keimzelle, Sternschanze, Hamburk (foto autorka)

Pěstování se v zahradách realizuje různými způsoby: může jít například o sdílené pěstování nebo se každý člen zahrady stará o své políčko. Také to, v čem se pěstuje, je dost odlišné od tradičních zahrádkových kolonií. Zahradníci často recyklují různé nádoby, které původně k pěstování vůbec určené nebyly. Ačkoli se jedná o poměrně pestrou škálu projektů, zahradníci našli společné téma a tím je právě právo na přetváření prostoru města, a tak vznikl manifest *Stadt ist unsere Garten*, který podrobněji zmiňují v kapitole 1.3.

1.4.3 Od potravinové soběstačnosti k protestu

Vědecké práce věnující se zahradničení ve městech lze členit dle předmětu studia na několik tematických skupin. Nejčastější asociace spojená se zahradničením je určitě jídlo, proto je i jedním z témat pěstování potravin, potravinová soběstačnost a zdravotní benefity městského zahradničení (Moskow 1999, Baker 2004 Wakefield et al. 2007, Flanigan and Varma 2006).

Další náměty výzkumu se soustřeďují na fakt, o němž pojem komunitní zahrada přímo vypovídá, na zlepšování života v komunitách díky fungování zahrady v daném místě (Schmeltzkopf 1995, Ohmer et al. 2006, Reuther and Dewar 2006). V souvislosti s rozvojem komunitního života se hovoří i o snížení kriminality v místě (Schmeltzkopf 1995, Moskow 1999). Analýza městského zahradničení jako zdroje sociálního kapitálu a

vylepšení socioekonomických podmínek obyvatel zejména chudinských čtvrtí je tématem dalších několika prací (Malakoff 1995, Schmeltzkopf 1995, Reuther and Dewar 2006).

Kromě článků, které vyzdvihovaly zejména benefity městského zahradničení, nalezneme i řadu článků, jež jsou psány z kritické perspektivy. První z článků se věnují tomu, že zahradničení na opuštěných místech může být zdraví škodlivé, jelikož tamní půda může být toxická (viz Lawson 2005: 221). Komunitní zahrady bývají také místem konfliktu o vlastnictví půdy a mnohdy i bojem za právo na město (Schmeltzkopf 1995, Smith, Kurtz 2003). Zahradníci totiž v některých případech obsazují pozemky ilegálně bez povolení (viz Kurtz 2003: 195). Často se také jedná o konflikty a právo na užívání, jelikož zahrady v centrech měst mohou časem i díky procesům gentrifikace získat vysokou směnnou hodnotu a stanou se předmětem výhodné spekulace (viz Smith Kurtz 2003: 196).

Tím se zabývají zejména autoři, kteří městské zahradničení zasazují do diskurzu městských sociálních hnutí. Městské zahradničení popisují jako projev občanského aktivismu, který upozorňuje na problém využívání či nevyužívání pozemků a zároveň usiluje o prostorovou spravedlnost (Schmeltzkopf 1995, McKay 2011, Müller 2012). Tyto zahrady obvykle fungují jako veřejný prostor - *commons*, který je otevřený téměř všem (Einzberg 2013, Follmann, Viehoff 2014).

Široký záběr témat, jež jsou spojená s městským zahradničením, mimo jiné dokládá, že městské zahradničení je tématem i v sociálních vědách, a zároveň to vypovídá o aktuálnosti tohoto tématu. Pro mou práci jsou nejdůležitější zejména dvě poslední témata, téma sociálních hnutí a téma veřejného prostoru.

2. Výzkumný problém a cíle práce

2.1 Výzkumný problém

Základním problémem, kterému se v práci věnuji, je to, zda lze najít v urban gardeningu na území Prahy nějaký jednotící rámeček. Zda se jedná o mozaiku, která do sebe skvěle zapadá, či zda je roztříštěná na příliš mnoho drobných kousků, že v ní kromě zahradničení jen těžko najdeme jiný pojící prvek. V práci nahlížím na městské zahradničení z několika perspektiv. Nejprve se dívám na městské zahradničení z perspektivy sociálních hnutí. Další dimenzí je sociální struktura zahradníků. Zajímá mě, zda je možné nalézt společné znaky, kterými se vyznačují pražští městští zahradníci a jejich komunitní zahrady. Zabývám se tím, zda na základě toho, jak se popsali moji respondenti, je například možné říci, že typickým zahradníkem je žena, která má dvě malé děti, vysokou školu a zájem o zdravé stravování, či mladý student, který pochází z malého města a zahrada mu v Praze chyběla. Vzhledem k tomu, jaké popularitě se těšilo městské zahradničení ze strany novinářů, je jedním z mých cílů zjistit, jaký obraz má městské zahradničení v českých médiích. Další dimenze, na jejímž základě zkoumám městské zahradničení, je funkce komunitních zahrad a partyzánského zahradničení ve veřejném prostoru. Jak přítomnost zahrad ovlivňuje své okolí? Co si myslí o zahradách jejich sousedé, vnímají je nějak, inspirují se jimi nebo naopak s jejich činnostmi nesouhlasí?

Cílem výzkumu bude porovnání obrazu, který zastává městské zahradničení v českých médiích, obrazu, který o sobě mají sami zahradníci, a obrazu, který jsem získala já během pozorování. Dále se pak budu snažit o porovnání městského zahradnického sociálního hnutí v zahraničí s tím, jak se projevují městští zahradníci, kteří se zúčastnili mého výzkumu, a zda jsou cíle městských zahradníků v Praze srovnatelné s tím, o co usilovali zahradníci v jiných zemích.

2.2 Výzkumné otázky

Hlavními výzkumnými otázkami práce jsou následující problémy;

„Je možné popsat urban gardening jako městské sociální hnutí, pokud ano, jaké z charakteristik těchto hnutí vykazuje?“

„Jaké má městské zahradničení postavení ve veřejném prostoru a jakými způsoby veřejný prostor a jedince v něm se nacházející ovlivňuje?“

„Jaké jsou motivy zahradníků k městskému zahradničení?“

„Jaký je jejich životní styl, postoje?“

„Je možné nahlížet na městské zahradničení jako na trend?“

„Liší se městské zahradničení v Praze od městského zahradničení v zahraničích z hlediska motivací a fungování?“

3. Metodologická část

Stěžejní pro tuto práci je výzkum městského zahradničení na území Prahy. K výzkumu přistupuji z perspektivy kvalitativního výzkumu. Pro výzkum jsem zvolila případovou studii, která se zabývá vybranou komunitní zahradou. Případovou studii jsem si zvolila z několika důvodů. Je vhodná k průzkumu problému do hloubky a k získání informací, které pouze nekloužou po povrchu, z časových důvodů se také jeví jako optimální řešení, jelikož hloubkové studium několika komunitních zahrad by svým rozsahem zřejmě přesáhlo velikost diplomové práce a ani by asi nebylo možné práci odevzdat v požadovaném termínu, protože výzkum zahrnuje i nutnost trávit hodiny přímo v terénu pozorováním. Jedním z dalších důvodů bylo i to, že na základě studia výzkumů spojených s městským zahradničením vyplývá, že případová studie bývá častým způsobem, jak zkoumat komunitní zahrady a městské zahradničení všeobecně (Rosengren 2012, Wakefield et al. 2007, Schmeltzkopf 1995, Follman, Viehoff 2014). Jak jsem výzkum koncipovala? Diplomová práce je založena na kvalitativním výzkumu²¹, který využívá kombinaci několika různých metod sběru dat. Obsahuje: polostrukturované rozhovory s participanty, kteří pěstují v zahradě, a také rozhovory s lidmi, kteří se vyskytují v blízkosti komunitní zahrady, dále pozorování a obsahovou analýzu novinových článků, které se věnují komunitnímu zahradničení ve „vybrané“ komunitní zahradě, a také analýzu textů, které v letech 2012 až 2015 vyšly o městském zahradničení obecně. Dalším podstatným zdrojem informací jsou rozhovory, které jsem uskutečnila se zakládajícími členy jiných komunitních zahrad v Praze, díky čemuž získala zkoumaná problematika zařazení do širšího rámce a zamezím tím i některým problémům plynoucím z výzkumu, který je primárně založen na případové studii (více v kapitole o sběru dat). Výběr zahrad i respondentů podrobněji popisuji v jedné z podkapitol. Primárně je však práce případovou studií²², která zkoumá městské zahradničení na základě jedné či

---

²¹ Kvalitativní výzkum je vhodný dle Craswella (2009) v případě pokud chceme porozumět jistému fenoménu nebo skupině lidí (Craswell 2009 in Rosengren 2012: 15).

²²Případové studie je vhodné použít v případě, že cílem výzkumu je generování hypotéz, zajištění interní validity, při zkoumání heterogenní populace, v případě kdy existují silné kauzální vztahy (Gerring 2007: 37).

několika málo jednotek za účelem porozumění podobným jednotkám (cílové populaci). Celkově bych práci popsala jako etnografickou studii²³.

3.1 Problém reliability a validity dat

U kvalitativního výzkumu vyvstává otázka, zda a jaký postoj zaujmout k problému jeho validity a reliability²⁴. Proto jsem se rozhodla věnovat tomuto tématu i malý prostor v mé práci. Část odborné veřejnosti vnímá jako nejdůležitější na kvalitativním výzkumu zjišťování a chápání významu interpretace sledovaného fenoménu a metodologické otázky pro ně nejsou příliš důležité, proti nim stojí pozitivisté, kteří naopak naplnění všech metodologických kritérií jako nezbytnou součást každého výzkumu – tedy i toho kvalitativního (Ali a Yusof 2011: 30 – 32). Jedním ze způsobů, jak přistupovat k posuzování kvality výzkumu je přístup v práci Lincolna a Guby, kteří v 80. letech vytvořili základní kritéria²⁵ pro hodnocení kvality kvalitativního výzkumu. Zásadním problémem je, zda hodnotit kvalitu výzkumu až na jeho konci nebo v průběhu výzkumu samotného? (Morse et. al., 2002: 15). Já jsem se rozhodla z hlediska grounded theory, že bude důležitý proces neustálé autokorekce v průběhu celého výzkumu. Toto hledisko je i jednou z výhod oproti kvantitativnímu výzkumu, kde se tato možnost nenabízí. Jelikož stěžejní částí výzkumu bude případová studie, může se jako problematická zdát i externí validita – zobecnění na širší populaci naopak interní validitu případová studie zajišťuje. Ve srovnání s cross-case výzkumem bude vždy případová studie méně reprezentativní a to právě z důvodu malého výzkumného vzorku (Gerring 2007: 43). Myslím si ale, že v mém případě se podařilo získat poměrně robustní data. Celkově jsem uskutečnila rozhovory se zástupci 13 iniciativ, které se věnují městskému

---

²³ „Multi-metodologický kvalitativní přístup, který zkoumá specifická sociální uspořádání a systematicky popisuje kulturu skupiny lidí. Cílem etnografického výzkumu je porozumět pohledu insidera na svět kolem něj“ (Gibbs 2007: 149).

²⁴ Kvalitativní výzkum je charakteristický vysokou validitou a nízkou reliabilitou výzkumu toto je jeden z pohledů na problematiku, který byl rozšířen především v 80. letech (Morse et. al., 2002: 13). Jiní autoři neberou tuto charakteristiku jako vždy platící a snaží se zajistit reliabilitu různými metodami.

²⁵ Možnost zobecnění výsledků, objektivita, interní validita, externí validita, zobecnění výsledků, reliability, do jaké míře je možné výsledky znovu potvrdit, objektivita, do jaké míry jsou výsledky odchýlené (Guba & Lincoln, 1989 in Morse et. al., 2002, pp 15).

zahradničení. Dle Mapy městského zahradničení bylo na území Prahy a blízkého okolí 18 takových iniciativ²⁶.

3.2 Role výzkumníka

K výzkumu přistupuji z pozice insidera, jelikož já sama jsem spoluzakladatelkou jedné z komunitních zahrad, tato zahrada sice nebude do výzkumu diplomové práce zařazena, ale to, že patřím mezi zahradníky, v práci nesmí být opomíjeno. Insider výzkum je některými výzkumníky odmítán kvůli jeho možné neobjektivitě (Merton 1997, Schultz 1964 in Bartunek 2008: 12). Úskalím takového výzkumu může být například to, že autoři, kteří jsou součástí zkoumané komunity, nemají dostatečný odstup od zkoumaných (viz Brannick, Coghlan 2007: 60). Většina insider výzkumníků je emocionálně do problému zainteresována, což nemusí nutně přinášet negativa, naopak to přináší jiný pohled na problematiku a mnohdy je nutné svůj původní postoj přerámovat na základě nově získaných znalostí (viz Brannick, Coghlan 2007: 72). Výhodou je, že přístup z pozice insidera usnadní vstup do terénu – konkrétně já jsem už před začátkem výzkumu byla v kontaktu s některými lidmi z komunitních zahrad i s partyzánskými zahradníky, kteří se mohou jevit jako těžko dosažitelná populace pro výzkum²⁷. To potvrzuje i Mezníková²⁸ ve své bakalářské práci zaměřené na komunitní zahrady. Autorů, kteří se věnovali tématu městského zahradničení a zároveň byli městskými zahradníky, je také hned několik (Lawson 2005, Follmann, Viehoff 2014).

3.3 Cílová skupina a vybraný případ

Pro polostrukturované rozhovory jsem vybrala zahradníky z komunitní zahrady Kuchyňka. Realizovala jsem zde celkem 8 rozhovorů, jejich počet se odvíjel od toho, že jsem chtěla, aby došlo k saturaci dat a informace poskytnuté v rozhovorech se začaly

---

²⁶ Údaje platné k 24.4.2015.

²⁷ Jedná se tedy o populace, které jsou charakteristické tím, že neznáme přesnou velikost cílové populace a jsou pro ně charakteristické citlivé informace, pro které se obvykle nechtějí účastnit výzkumů. Pro lepší dosažení takovéto populace je důležité, aby se výzkumník snažil cílovou populaci, co nejpřesněji definovat (Sydor 2003: 35).

²⁸ „Později jsem se setkala s dalšími problémy, které souvisely s neochotou se mnou komunikovat. S jednou z pražských zahrad, kterou jsem si vybrala pro svou práci, se mi nepodařilo domluvit spolupráci. Od náhradní zahrady se mi dostala odpověď ve formě nuceného odmítnutí, kvůli nedostatku času a přílišného zájmu ze strany médií, studentů.“ (Mezníková 2014: 3)

opakovat. Participanti byli do studie vybírání na základě jejich aktivní účasti na pěstování v zahradě nebo na chodu zahrady samotné. Dále jsem realizovala rozhovor se zakladatelem zahrady a také s majitelkou pozemku, jelikož mě zajímaly i její motivy pro pronájem pozemku této iniciativě. Dalšími participanty na výzkumu jsou lidé, kteří žijí v blízkosti zahrady, ale nefigurují v rámci této komunity, například ti, kteří zde vlastní nemovitost či do okolí zahrady chodí venčit psy. Krátké rozhovory s touto skupinou lidí mi pomohly získat ucelený pohled na problematiku. Je dobré zjistit, jaké jsou reakce bezprostředního okolí, zda jsou tito lidé nějakým způsobem ovlivněni komunitní zahradou. Zajímalo mne, zda existuje kauzální vztah, a pokud ano, tak jaký tento vztah je, zda je pozitivní a lidé v okolí zahradu vítají nebo negativní a tito jedinci by byli raději, kdyby na místě zahrady bylo něco jiného, třeba dětské hřiště nebo parkoviště.

Velkou část rozhovorů jsem realizovala se zahradníky z jiných komunitních zahrad, tyto zahradníky jsem vybírala ze zahrad, které se nacházejí na Mapě komunitních zahrad²⁹, z této mapy jsem vybírala zahrady, kterou se nachází na území hlavního města Prahy. Kromě nich budou do výzkumu zahrnuti i partyzánská zahradníci, kteří byli kontaktováni na prostřednictvím diskuzních fór na sociálních sítích.

Vybrat ten správný případ je u případové studie jeden z nejpodstatnějších úkolů. Bohužel z důvodů velikosti cílové populace v případě komunitních zahrad není možné zvolit případ náhodným výběrem, existuje devět technik, na základě kterých můžeme vybrat případ: *typický, odlišný, extrémní, deviantní, vlivný, klíčový, pathway, nejvíce podobný, nejvíce odlišný* (Gerring 2007: 87). Pro svoji práci jsem volila metodu výběru typického případu. To znamená, že na základě stanovených hodnot typických pro komunitní zahradu, zvolím typický případ, Z bude splňovat vybraná kritéria (Gerring 2007: 92). Typický případ komunitní zahrady musí splňovat následující kritéria:

- a) Komunitní zahrada je umístěna na území hlavního města Prahy
- b) Komunitní zahradu pravidelně navštěvuje několik stálých členů – zahradníků
- c) Zahrada je otevřena všem, kteří splní podmínky přijetí (nejedná se o soukromou zahradu)
- d) Je znám zakladatel zahrady a majitel pozemku
- e) Zahrada má kompost

---

²⁹ Mapa. *Kokoza* [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.kokoza.cz/pripojte-se/>

f) Zahradníci se scházejí a komunikují spolu

V závěru lze souhlasit s Geringem, který poukazuje na to, že je vždy potřeba autorem objasnit, jestli zjištění získaná případovou studií reprezentují širší populaci případu (Gerring 2007 : 84). Musím ovšem podotknout, že komunitní zahrady v Praze jsou si v mnohých charakteristikách velmi nepodobné a je těžké rozhodnout, zda je typickou zahradou spíše tak, která se nachází na soukromém pozemku či zahrada, jejímž majitelem je městská část. Také to, zda je pro městskou zahradu typičtější pěstování v pytlích, v záhonech v zemi či dřevěných vyvýšených záhonech. Rozhodla jsem se proto, zvolit zahradu hlavně na základu počtu členu, dle získaných rozhovorů se zakladateli zahrad jsem usoudila, že se v průměru jedná o skupinu³⁰ s přibližně 20 až 30 zahradníky. Dalším kritériem pro výběr případu pro mě byl požadavek na to, aby zahrada fungovala minimálně druhou a ideálně třetí sezónu. Což si myslím, že je důležité hledisko pro to, aby se zde vytvořila opravdová komunita ne pouze skupina lidí, kteří se potkávají ve stejný čas na stejném místě. Pro případ jsem tedy nakonec zvolila zahradu KZ Kuchyňka, která se nachází na Praze 8 v Troji v prostorech bývalé zahrádkářské kolonie od roku 2013.

3.4 *Sběr dat*

Jak již bylo řečeno, pro zajištění dostatečné validity a reliability³¹ dat je vhodné používat více výzkumných metod. Při sběru dat jsem se snažila vést si výzkumný deník a zapisovat si terénní poznámky. K poznatkům nasbíraným během realizace výzkumu jsem se průběžně vracela a mnohdy jsem na základě nově získaných poznatků doplňovala otázky do rozhovorů (Gibbs 2007: 24).

Data jsem získala hned z několika zdrojů, stěžejní část práce stojí na rozhovorech s participanty: zahradníky, kteří zahradničí v KZ Kuchyňka, dále jsem se dotazovala zakladatelů vybraných pražských komunitních zahrad a také lidí, kteří se věnují guerilla gardeningu. Další data jsem získala z rozhovorů s lidmi, kteří žijí nebo se pohybují v bezprostřední blízkosti komunitní zahrady. Polostrukturované rozhovory se zahradníky

---

³⁰ I zde však existují velké rozdíly například Prazelenina má přes 100 aktivních členů, počet i s rodinnými příslušníky pak dosahuje 400 lidí a naopak zahrádky ve vnitroblocích mají kolem 10 zahradníků.

³¹ Názor na to, zda je v kvalitativním výzkumu možné dosáhnout vysoké reliability dat se různí, některými autory je to považováno za nemožné (Golafshani 2003, Stenbacka 2001), jiní s tím nesouhlasí (Morgan and Drury 2003).

i zakladateli zahrad jsem vedla v několika tematických okruzích. Zajímaly mě motivace, které je vedly k rozhodnutí začít pěstovat, popis fungování zahrady a přínos pěstování. V případě rozhovorů se zakladateli zahrad mě mimoto zajímá, jaké pohnutky je vedly k založení zahrady, jak zahrada funguje, jaké problémy založení zahrady doprovázely a proč si zvolili pozemek, na kterém se komunitní zahrada nachází. U rozhovorů s lidmi, kteří se vyskytují v bezprostředním okolí zahrady, jsem sledovala, jak oni reagují na vznik zahrady v jejich blízkosti a zda je vznik zahrady nějak ovlivnil.

Další částí výzkumu je pozorování³², které se odehrávalo během jarní sezóny 2015 v KZ Kuchyňka, zkoumala jsem, jak spolu členové komunikují, zda mají nějakého leadera, zda tráví čas v zahradě pouze pěstováním nebo zda se věnují i jiným aktivitám. Popis toho, jak a kým je prostor zahrady využíván v různou denní dobu, byl dalším bodem zúčastněného pozorování. Jan Gehl přišel s hypotézou, že lidi přitahují v městském prostoru další lidi (Gehl 2000 : 25). Proto mě zajímalo i to, zda vznik komunitní zahrady a pravidelná návštěva místa připoutaly k místu pozornost, či dokonce tyto aktivity sloužily jako podnět pro tvorbu dalších aktivit v těsné blízkosti místa využívaného ke komunitnímu zahradničení. „*Delší pobyt venku pak znamená živé obytné oblasti a městské prostory*“ (Gehl 2000 : 61).

Také jsem během několika různých příležitostí navštívila i další místa: Komunitní zahradu Na Smetánce, Prazeleninu, KC Zahradu, Ulitej záhon a Komunitní zahradu Meduňky, komunitní záhonky Oblouková a Otevřený záhonek Archangelská Kodaňská. I zde jsem provedla pozorování. Bohužel ne vždy jsem se na zahradě nacházela v dobu, kdy by zde byli i jiní zahradníci než zakladatelé. V takovém případě jsem se soustředila hlavně na to, jak místo vypadá, jak vypadají zahrady, přístřešky, zajímalo mě, zda zahrady fungují na principu Do It yourself. K dalšímu pozorování docházelo také na setkání komunitních zahradníků, která probíhají od jara 2014, pokud počasí dovolí na jedné z komunitních zahrad. Zde jsem se zabývala hlavně tím, jaká témata jsou pro zahradníky důležitá a jak spolu komunikují.

---

³² Pozorování v kvalitativním výzkumu je obzvláště vhodné při snaze o porozumění subkulturám (Silverman 2005 : 102). Marshall a Rossman jej definují jako systematický popis události, chování artefaktů v sociálním prostředí vybraném pro studii (Marshall, Rossman 1989 in Kawulich 2005 : 2).

Poslední použitou metodou je obsahová analýza³³ mediálních výstupů, které se věnují problematice městského zahradničení. Tato metoda byla zvolena z toho důvodu, že v poslední době³⁴ proběhl velký nárůst počtu článků, které byly zachyceny přes monitorovací nástroj Newton Media. Díky obsahové analýze jsem ověřovala, co přesně novináře zajímá a jaký obraz je v médiích vytvořen o městském zahradničení, zejména pak o komunitní zahradě, která je předmětem případové studie. Články byly vybírány na základě toho, že obsahují klíčová slova či sousloví: „*městské zahradničení*“, „*komunitní zahrada*“, „*guerilla gardening*“, „*urban gardening*“, „*Komunitní zahrada Kuchyňka*“. Po zachycení vhodných novinových článků jsem zjištění kódovala a použila pro účely analýzy. Zachycené obrazy jsem pak porovnávala s daty, která mi poskytli účastníci, chci ověřit, zda se obraz v médiích shoduje s tím, jak se vnímají jednotliví jedinci, a také s obrazem, který se mi podařilo si vytvořit během pozorování v zahradě.

3.5 Analýza dat

Do analýzy výzkumu nejsou zahrnuta pouze data získaná samotným výzkumem, jako důležitý zdroj informací pro můj text vnímám i samotný proces sběru dat. Během práce jsem si proto vedla i terénní poznámky, abych tak zabránila desinterpretaci původních myšlenek (Gibbs 2001: 25 - 26). Takto získané poznatky jsem také zařadila do analýzy dat. Dále analyzuji narace získané díky polostrukturovaným rozhovorům. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon, účastníci byly o nahrávání informovány (viz podkapitola věnovaná etice výzkumu). Posbíraná data z rozhovorů byla přepsána a zakódována³⁵. Při kódování dat jsem se věnovala následujícím bodům dle Gibse³⁶:

- O co v datech jde
- Co lidé dělají
- Co lidé říkají

---

³³ Obsahovou analýzou je myšlen systematický, pečlivý přístup k analýze dokumentů získaných nebo generovaných v průběhu výzkumu. Obsahová analýza je přístup, který v sobě mísí kvalitativní a kvantitativní přístup (White, Marsh 2006 : 22).

³⁴ Do analýzy bylo zahrnuto období duben 2012 až duben 2015.

³⁵ Kód znamená to, jak definujeme významy posbíraných dat, data bude prostřednictvím kódů možné kategorizovat a indexovat (Gibbs 2007: 38)

³⁶ Překlad autorky z Gibbs: 2007: 41.

- Co z těchto akcí a prohlášení lze brát jako samozřejmost
- Jak struktura a kontext slouží k podpoře, udržování, obraně nebo změně činnosti a prohlášení z dat vyplývajících

Zpracování dat proběhlo ve statistickém programu Atlas. Pro analýzu dat získaných prostřednictvím rozhovoru je důležité nechávat získané informace jako pravdivé, nýbrž jako autentické (Nunkoosing 2005 : 701). Respondent v rozhovorech interpretuje to, jak vnímá městské zahradničení, a tedy i to, zda on sám svou činnost považuje za činnost městského sociálního hnutí. Po celou dobu jsem k analýze dat využívala jednu z kvalitativních metod a tou je grounded theory³⁷ (v překladu také zakotvená teorie). Při kodování jsem se snažila si znovu klást otázky³⁸. Výhodou kvalitativního výzkumu je i to, že nám přináší možnost sbírat další data během samotného procesu sběru dat (Charmaz 2006: 3). Díky grounded theory se mi otevřelo několik možností, jak data analyzovat, hovoříme o konstantním srovnávání, systematickém srovnávání, teoretickém vzorkování, teoretickém nasycení a teoretické citlivosti (Gibbs 2001: 51). Pro zajištění vysoké reliability je dobré použít přístup teoretického nasycení, zejména pak pro tu část studie, která je zaměřená na zakladatele komunitních zahrad. Metodou sněhové koule a mapy komunitních zahrad jsem se snažila hledat nové zahrady a různé typy městského zahradničení, nejsem si jistá, zda je možné považovat moje data za nasycená, jelikož mě nepřestávalo překvapovat, na kolik různých typů zahrad a přístupů k zahradničení je možné během výzkumu narazit. Při postupu zpracovávání kódů jsem se přiklonila ke Gibbsovi, který ho popisuje tak, že jednotlivé kódy jsou hierarchicky řazeny do větví, to by mělo zajistit větší přehled při analýze (Gibbs 2001: 74). Jelikož můj návrh výzkumu není založen pouze na jedné metodě dat, ale na několika, jsou výsledky získané z jednotlivých typů šetření porovnávány za pomoci komparativní analýzy. Výsledkem komparativní analýzy by mělo být porovnání dat, která jsem získala odlišnými metodami sběru dat. Cílem je zjistit, zda a jak se liší obraz, který je o městské zahradě v médiích, jaký obraz poskytlí participanti a jaký jsem já získala při zúčastněném pozorování. Toto srovnání by opět mělo pomoci k tvorbě uceleného rámce pohledu na problém.

---

³⁷ Grounded theory je přístupem, kterým systematicky zpracovává data a z dat induktivně generuje teorie a hypotézy, grounded theory tedy můžeme přiřadit ke konstruktivismu, jelikož na základě tohoto přístupu z dat konstruuje koncepty (Charmaz 2006: 2)

³⁸ Otázky typu proč, kdy, jak, kde, co jak moc...(Gibbs 2001: 80).

3.6 *Etika výzkumu*

Důraz na etiku³⁹ výzkumu je nezbytnou součástí (nejen) kvalitativního výzkumu. Kvalitní výzkum by měl dostatečně ošetřit všechny etické problémy, které se mohou vyskytnout. Cílem by mělo být minimalizovat újmu způsobenou účastníkům výzkumu (Gibbs 2001: 101). V případě této komunitní studie stojí největší etický problém na tom, jak zajistit u případové studie, která se zabývá vybranou komunitní zahradou do velkého detailu, anonymitu participantů a zároveň příliš nezkreslit zjištění získaná během studie. Data získaná tímto přístupem jsou bohatá a směřují hodně do hloubky problému (Gibbs 2001: 101). Ke snížení tohoto rizika by měla pomoci i metoda výběru případu, kdy jsem se rozhodla pro volbu typického případu komunitní zahrady a pro výběr jsem stanovila určující charakteristiky (viz výše). Musím ovšem říci, že ani stanovení těchto bodů nevedlo k nalezení typické zahrady a každá zahrada je něčím odlišná. Proto jsem se rozhodla neskryvat jména zahrad, pouze jsem zaměnila jména participantů. Dalším významným problémem je studie s městskými zahradníky, kteří se věnují partyzánskému zahradničení. Tito lidé mnohdy balancují na hraně zákona, jelikož často osazují prostory, které patří soukromým majitelům, či se věnují zvelebení části veřejného prostoru patřícího městu. Jelikož se někdy jedná o ryze spontánní aktivitu, nemají sázení povolené od majitelů pozemků. V souvislosti s tématem partyzánského zahradničení bylo nezbytné zaměnit jména participantů v mé studii.

Participantů byli seznámeni s tématem výzkumu i s tím, že je rozhovor nahráván a že nebude možné zcela anonymizovat získaná data. Jelikož je kvalitativní výzkum aktivním procesem, při kterém může dojít k mnoha změnám v samotném průběhu sběru dat i analýzy, snažila jsem se získat zpětnou vazbu od samotných participantů, abych se ujistila, že nedošlo k dezinterpretaci (Gibbs 2007: 103).

Okruhy témat polostrukturovaných rozhovorů:

- 1) Motivace k založení zahrady a věnování se městskému zahradničení
- 2) Fungování komunitní zahrady
- 3) Kdo jsou městští zahradníci
- 4) Životní styl zakladatelů komunitních zahrad

---

³⁹ Vždy bychom měli mít na paměti respondentovo právo na soukromí a měli bychom ho chránit (Orb, Eisenhauer, Wynaden 2001: 93).

- 5) Guerilla gardening
- 6) Je městské zahradničení trend?
- 7) DIY

4. Analytická část

V této části se věnuji analýze dat, která se mi podařilo nasbírat na základě zúčastněného pozorování, rozhovorů s respondenty z komunitních zahrad a z článků, jež se věnovaly městskému zahradničení. Analytická část je strukturovaná do tří hlavních částí. První se věnuje fungování městského zahradničení v Praze jako městskému hnutí, analyzuje rozhovory se zakladateli zahrad. Druhá část se věnuje obrazu zahradničení v médiích a poslední část je věnovaná studii KZ Kuchyňka a analýze dat nasbíraných na Kuchyňce.

4.1 *Nejsme v tom sami – setkání městských zahradníků*

Jak už jsem zmínila, moje pozice insidera byla pro můj výzkum přínosná, díky tomu jsem obdržela pozvánku i na setkání městských zahradníků. V roce 2014 se komunitní zahradníci začali pravidelně scházet. Tato setkání jsou pořádána organizací KoKoZa, která na jaře roku 2014 přišla s nápadem setkávání se. Já jsem se z pozice jedné ze zahradnic účastnila hned několika schůzek. Aktéři věděli, že nezastupují pouze svou zahradu, ale že také píšu diplomovou práci na téma městského zahradničení.

Na úvodním setkání v pražském HUBu, které se uskutečnilo v březnu 2014, se sešli zástupci 9 komunitních či městských zahrad. Z těchto 9 projektů se jednalo o 8 projektů z Prahy a jeden mimopražský projekt. V rámci setkání se zahradníci seznámili, představili své projekty, navzájem si sdíleli zkušenosti a očekávání. K probíraným tématům patřilo to, jak pěstovat, dále jak motivovat místní lidi, jak ošetřit stanovy a jak přesvědčit majitele pozemku. Zároveň se zahradníci domluvili, že se chtějí pravidelně scházet, pokud to počasí umožní, tak by to mělo být vždy na jedné z komunitních zahrad v Praze a jednou ročně pak mimo Prahu. V rámci sezóny došlo k setkání na následujících komunitních zahradách:

Prazelenina – 14.5. 2014

První setkání venku se uskutečnilo v nejdéle fungující pražské komunitní zahradě. Probíhala diskuze o tom, jak se zahájila sezóna, a sdíleli se postřehy a potřeby. Porovnávalo se, jaké jsou zkušenosti s vlastníky pozemků. Zda je lepší mít pozemek od soukromého majitele či městské části. Také se zahradníci shodli na tom, že si chtějí zachovat apolitičnost.

Komunitní zahrada ZEBRA – 23.6. 2014

Pomyslná štafeta se přesunula do Braníku. Díky účasti zakladatelky Lesní školky Šárynka byly tématem hovoru alternativy k tradičním mateřským školám. I na tomto setkání se sdíleli zkušenosti s pěstováním, zahradníci viděli, jak funguje komunitní zahrada, jak se kompostuje.

Komunitní záhonky Oblouková a Archangelská - Kodaňská – 28.7. 2014

Toto setkání proběhlo na dvou místech zároveň, jelikož se spojily dvě iniciativy, které od sebe nejsou vzdáleny více než 5 minut pěšky. Zahradníci si tak mohli prohlédnout oba záhonky. Tématem byly včely, zahradníci si na vlastní kůži vyzkoušeli, jaké to je včelařit ve městě.

Paralelní polis, první schůzka v roce 2015

První schůzka v roce 2015 se uskutečnila v únoru a řešilo se komunitou podporované zemědělství jako alternativa pro získávání ovoce a zeleniny k běžné síti obchodů. Také došlo k výměně semen, ačkoli by si zahradníci mohli semena koupit v obchodech, je pro ně velmi důležitá směna semínek mezi sebou. Díky této výměně semínek se daří zachovávat rozmanité druhy plodin. V průběhu 20. století zmizelo až 75% druhů kulturních plodin, mnohdy je to i z důvodu, že velké firmy produkující osiva si takovou rozmanitost nepřejí (viz Rasper 2014: 113).

Zahradníci si díky pravidelným schůzkám vytvořili seznam kontaktů, který čítá přibližně 50 jmen, jsou zde kontakty na zahradníky z Prahy i mimo Prahu. Zahradníci sdílejí pozvánky na akce, nabízí si semena, radí si například v oblasti chovu včel či při zakládání zahrady.

„Postupně jsem začal (potkávat další zahradníky), nejdřív jsem vůbec netušil, že je to nějaký fenomén, teď samozřejmě jo, teď, na letošní rok to mám jako program, jelikož na týhle zahradě už fungovat nebudu v té roli a chci poznávat, jak to funguje jinde...Setkávání mi přijde fajn, potkávat lidi, který jsou podobně naladěný, tohle jsem u sebe na zahradě tolik nepotkal, tak je teď chci potkávat.“

(Květoslav)

Setkání jsou však pro některé zahradníky důležité i z jiných hledisek:

„Dává mi to pocit, že nejsem blázen, že nedělám nic nenormálního. Čím víc lidí se tím zabývá, tak pro mě z toho vyplývá, že to má i hlubší smysl, kterej jsem v tom na začátku neviděla, tak se ho v tom snažím teď vidět a to mě přenáší i přes ty případný neúspěchy.“

(Kamila)

Zahradníci se ho ovšem neschází jen na těchto setkáních. Jednotlivé zahrady mezi sebou komunikují a sdílí zážitky i v jiných případech. Čerství městští zahradníci často konzultují svůj záměr s těmi zkušenějšími kolegy zahradníky.

„Od roku 2012 se na nás pravidelně obracejí jednotlivci a spolky, které se zajímají o městské zahradničení. Poskytujeme bezplatné konzultace kolegům z jiných zahrad, účastníme se společných setkání a věnujeme se přednáškové činnosti a zahradu prezentujeme, v rámci těchto akcí se setkáváme s kolegy z jiných iniciativ.“

(Liliana)

Celkově je to právě sdílení zkušeností, které pomáhá rozvoji zahradničení (viz Schmeltzkopf 1995, Baker 2004). Zatím tu ovšem neexistuje kromě Mapy komunitních zahrad, žádná oficiální iniciativa, která by sdružovala městské zahradníky tak, jak je tomu například v Torontu (viz Baker 2004), v některých městech Spojených států (viz Lawson 2005) či v Německu⁴⁰. Nyní se budu věnovat motivacím, které zahradníky inspirovaly k tomu, aby začali zahradničit ve veřejném prostoru města.

4.1.1 Motivace zakladatelů komunitních zahrad

Založení městské zahrady není mnohdy snadná záležitost, někdy trvá poměrně dlouhou dobu, než se podaří zahradu založit a vymyslet tak, aby smysluplně a hlavně udržitelně fungovala. Také se jedná o poměrně časově náročnou aktivitu, co tedy jedince vede k tomu začít s takovou činností?

Motivace můžeme rozdělit do dvou skupin na základě toho, zda zahradníci měli již k dispozici pozemek nebo měli nejprve vizi, že by chtěli zahradničit, případně kompostovat. V případě, že nejdříve existoval pozemek, většinou byla prvotní motivací zahradníků touha využít tento pozemek. Mnohdy se jednalo o pozemek, který byl dlouhou dobu nevyužívaný a díky zahradě mu byl vdechnut nový život. Je zajímavé, že se ne vždy

---

⁴⁰ The City is Our Garden. In: Urban gardening manifest [online]. 2014 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://urbangardeningmanifest.de/mitmachen>

jednalo o pozemek, který by zahradníkům patřil, často se šlo o pozemek, který byl pouze v jejich blízkosti, chodili každý den okolo něj a viděli, že se nepoužívá.

„Přišla mi velká škoda, že máme velikou zahradu a příliš jí nevyužíváme a taky jsem chtěla ty městský děti trochu přiblížit tomu, aby pochopily, jak to funguje a mohly se názorně podívat na to, jak klíčí to semínko a jak to roste. Zásahy do zahrady udělat ten první rok nešly, to nebylo ve vůli, tak se mi uvolnil prostor okolo garáže a tak po vzoru Prazeleniny jsem nadhodila, že by se dalo pěstovat v těch pytlích a tak to všechno začalo.“

(Viola)

„To byl takový přirozený nápad. Minulý rok jsme dostali ke správě tady ten kostel a součástí byla i zahrada. Ta zahrada byla zdevastovaná, byly tu křoviny, x pytlů zatvrdlýho cementu. A ten nápad, že tady bude veřejná zahrada, byl jasnej.“

(Růžena)

Zahradníci cítili potřebu začít na pozemku budovat něco smysluplného. Samozřejmě pak měla většina z nich dílčí motivace, jakými například byla potravinová soběstačnost, snaha přiblížit zahradničení dětem, prolomení anonymity okolí apod. Tyto motivace nejsou nepodobné motivacím zahradníků, kteří se nejprve rozhodli, že chtějí zahradničit, a až pak hledali pozemek, pouze se liší ten prvotní impuls.

Poměrně velká část zahradníků, kteří založili městskou zahradu mělo zkušenost s partyzánským zahradničením. I u partyzánského zahradničení lze najít několik odlišných motivací, proč vysazovat rostliny na veřejných prostranstvích. První motivací je možnost intervenovat veřejný prostor a přetvářet ho, na to navazuje i dalším motiv, kterým je pak snaha o zelenější město.

„Určitě jsem chtěla zelenější město, jsou tu nepřístupná místa, který chátrají a rozpadají se. Tady v Holešovicích je spousta budov, který jsou zadrátovaný a chátrají, nevíš, co se tam děje, evidentně jsou po squattu. Tak to беру jako takový pozitivní manifest, jak na taková místa upozornit.“

(Róza)

Mimoto je partyzánské zahradničení pro některé jeho aktéry prostředkem k setkání s přáteli, také se může jednat o pobavení okolí, či dokonce o fundraisingovou aktivitu na podporu činnosti organizace prostřednictvím semínkových bomb. V jednom případě se také jednalo o získání dalšího prostoru pro pěstování. V dalších dvou případech bylo guerillové zahradničení intervencí do prostoru, která vyústila ve vznik zahrady. V prvním

z nich došlo k tomu, že se majiteli pozemku činnost zahradníků nelíbila, ale rozpoutali diskuzi a dostali místo nové, v druhém se pak autorka k zahradničení přiznala a svou činnost zlegalizovala. Touha po tom aktivně se zapojovat do tvorby veřejného prostoru může být přirozenou reakcí na to, že je mnohdy prostor lidem odcizen či je privatizován, části lidí také chybí dostatek kvalitního zeleného prostoru ve městě. Tyto motivace nejsou odlišné od motivací zahradníků v Německu, pouze je zahradníci zatím nezačali prosazovat hromadně jako iniciativa, zatím pouze ve skupinách intervenují do veřejného prostoru. Jaké jsou funkce zahrad ve veřejném prostoru Prahy?

4.1.2 Zahradničení jako primární funkce zahrady?

Je také zajímavé, jakou roli hraje v projektech zahradníků samotné zahradničení. Ačkoli by se mohlo zdát, že se jedná o primární funkci každé ze zahrad, není tomu vždy tak. Pro některé zahradníky hraje spíše roli dílčí a důležitější je pro ně budování komunitních vztahů. Jiní chápou význam komunity a pěstování přibližně nastejno. Pro další bylo pěstování primárním důvodem, ale později se do popředí dostal význam komunity.

„To pěstování je spíš nástroj, není to úplně cíl toho, co chceme udělat, to pěstování je pro mě osobně příjemnější než hrát volejbal, je to něco, co společně vytváříme, a má to charakter udržitelnosti.“

(Jasmína)

Komunitní funkce zahrady hraje významnou roli. V některých projektech mohou zahrady zastávat pozici komunitního centra (například v případě Prazeleniny) a jsou místem, které přináší do veřejného prostoru demokratický prvek, jenž se ve fragmentárním městě v mnoha případech vytrácí (viz Sannett 2012).

Zároveň si několik zakladatelů zahrad myslí, že pro hodně jejich zahradníků je právě možnost pěstovat tím hlavním motivem pro zapojení se do městského zahradničení. Jak vyplynulo z rozhovorů v Kuchyňce, ani u nich to tak vždycky není. Je samozřejmě možné, že to může být i tím, že ve většině zahrad není úroda příliš velká.

„To pěstování není tady nic extra výrazného, prostě se z toho postupem času stalo to, že nějak ten prostor bude postupem času líp vypadat a ty vztahy jsou ještě víc důležité. Teď se z toho stalo to, že když sem vlezou, tak je to tu mnohem přátelštější.“

(Alžběta)

Další funkcí zahrady je její relaxační rozměr, pro některé zahradníky bylo důležité, aby mohli smysluplně trávit volný čas. Proto v zahradách pořádají i různé semináře, setkávání a workshopy, dalším důvodem jejich pořádání je i podpora vztahů v komunitě. Důležitou funkcí městských zahrad je rovněž vzdělávání nebo osvěta.

„Pokud myslíš městský zahradničení, tak to se mi hrozně líbí, přijde mi to jako nástroj k propagování myšlenky dobrého a férového jídla... pro rodiny, třeba že ukážou svým dětem, že rajče neroste v regále.“

(Róza)

Zahrada tedy může fungovat jako prostor, kde mají lidé možnost přemýšlet o tom, kde a jak vzniká jídlo, že je možné recyklovat a všeobecně se chovat šetrně k životnímu prostředí.

„...ale doufám, že to bude záležitost dlouhodobá, vždyť zahrádkaření i ve městech tady má ohromnou tradici, a pokud se mu dodá i společenský a environmentální rozměr, pak může být velmi silným trendem k proměně společnosti.“

(Hyacint)

V neposlední řadě mohou mít zahrady funkci estetickou, zkrášlují veřejný prostor. Proměňují místa, která byla v rozkladu, na místa plná zeleně, ožívují tak veřejné prostory.

Na základě těchto funkcí zahrady lze říct, že zahrady mají charakter veřejného prostoru tak, jak jej popsal Marcuse (viz Marcuse 2012: 47-49). Jsou místem socializace, místem pro relaxaci, poskytují určitou estetickou a ekologickou kvalitu, nediskriminují.

Zahrady mohou být také místem, ve kterém dochází ke konfliktu zájmů. Ačkoli ve většině případů jsou reakce ze strany okolí spíše pozitivní či indiferentní, někdy se setkali zahradníci s nepochopením. Rozmanité podoby zahrady či fungování na principu permakultury mnohdy nesplňují představu okolí o veřejné zeleni nebo o formě zahrad. Některé zahrady se také staly terčem drobných krádeží úrody.

Ke konfliktu dochází také v případě využití pozemku. U jedné ze zahrad zahradníci cítí, že jsou v zahradě spíše trpěni a že by si městská část uměla představit pro místo zajímavější využití, na které ovšem v současné době nejsou peníze. V dalším případě

museli zahradníci čelit tomu, že městská část chtěla na místě zahrady vybudovat hřiště, proti záměru se ovšem zvedla vlna nevole a městská část od projektu ustoupila. Toto je příklad, kdy zahrada vybízí k městskému aktivismu. Podobně je tomu i v případě zahrady na Libuši, kde vznikl spolek, který se kromě zahradničení zajímá o lokální městské kauzy.

4.1.3 Zahradníci jako aktivní a zodpovědní občané

Nezajímaly mne pouze motivace zahradníků a funkce zahrady v prostoru, ale chtěla jsem se dozvědět, kdo vlastně jsou zahradníci, kteří se rozhodli založit zahradu, a kdo jsou návštěvníci těchto zahrad. Existují nějaké jednotící prvky, podle kterých lze zahradníky-zakladatele charakterizovat? Zaměřovala jsem se zejména na jejich vztah ke komunální politice, veřejnému dění, také mě zajímalo, jaké zboží konzumují a jaký je jejich vztah k ochraně životního prostředí.

Z rozhovorů nemohu říct, že by všichni zahradníci byli kromě zahradničení i jinak aktivní ve veřejném životě. Ale najde se poměrně dost těch, kteří se o to snaží.

„Já se furt připojuju k nějakém peticím, je to i tou prací v tý nevládce, že se snažíme šířit určitý informace a alternativy, snažíme se v lidech vytvářet to aktivní občanství.“

(Flóra)

„Jo, zajímám aktivně, ať už se jedná o diplomku, kterou teď píšu nebo moje švagrová, která tu založila to Zaostřeno na 10, to veřejný kauzy to tu hodně protřepávalo. Nebyla jsem nějak hodně angažovaná v předvolební kampani to ne, ale už tu nějaký rok bydlím, tak mi přijde neadekvátní, co se v okolí děje.“

(Alžběta)

Podobná je situace i v oblasti ochrany životního prostředí, všichni dotázaní třídí odpad, někteří z nich pak kompostují, další se snaží o udržitelnou a etickou spotřebu, nakupují převážně na trzích a chtějí znát původ svého jídla.

„Snažím se být naopak spíš normální v tom smyslu, že se např. snažím jíst eticky... snažím se nepoužívat osobní auto, ale dopravovat se co nejvíc na kole a veřejnou dopravou... samozřejmostí je snad už dnes třídění, ale snažíme se ho maximalizovat (třídíme doma 7 druhů odpadů – hlavně bioodpad) a především vzniku odpadu předcházet a znovu využívat věci co nejvíc...obecně věci nakupujeme podle klíče lokálnost, environmentální šetrnost, omezení odpadů a pak cena.“

(Hyacint)

Někteří ovšem dodávají, že se jim to ne vždycky podaří a že se jedná o otázku velké disciplíny.

„No, snažím se kompostovat, ale jsem hrozně nedisciplinovaná to sem odnést. Takže mi to tam 4 dny hnije, ale snažím se třídit, ale asi si pořídím žížaly.“

(Viola)

„Já nakupuju v Holešovický tržnici, když to nestihnu, tak jdu do supermarketu a koupím ty věci tam, ale snažím se kupovat bio a klasa. Ale je to všechno spíš o těch časových důvodech. Psala jsem o tom nedávno fejeton a poslala jsem ho do redakce novin a ty mi říkali, to je přesně ono, my musíme být v práci a nestihneme to řeznictví, protože to v pět zavírá. V sobotu dopoledne nejdou ty ženský na trh, protože už vařej. Bejt zodpovědný konzument je náročný, leze to peněz“

(Róza)

Zájem a snaha ovlivnit místo, kde žijeme, patří mezi zásady občanství 2.0 neboli občanství druhé generace (viz Follman, Viehoff 2014). Pro hodně zahradníků je důležité, že mohou ovlivnit dění v místě, kde žijí, k čemuž jim jistě pomáhá i lokální rozměr zahrad.

Z hlediska věkové struktury se jedná až na výjimky o lidi mezi 25 až 35 lety, kteří studují vysokou školu nebo jsou vysokoškolsky vzdělaní. Pět z nich má vystudovanou školu, která se věnuje životnímu prostředí nebo kvalitě potravin. Kromě dvou výjimek se všichni organizaci zahrad věnují na dobrovolné bázi a mají kromě toho i svou vlastní práci. Z hlediska rodinného zázemí je hodně ze zahradníků rodiči malých dětí nebo se v blízké době chystají rodinu založit. Jak vypadá komunita zahrad, kterou provozují?

Počty zahradníků, kteří zahrady navštěvují, se poměrně liší. Někde si zahrada našla hned od začátku pevné místo v lokální komunitě, jinde si teprve své místo buduje. Myslím si, že nejvíce se těší zahrady zájmu v atraktivních lokalitách (viz obr. č.3) jako jsou Vinohrady, Holešovice nebo Žižkov, kde v současné době bydlí hodně mladých lidí a rodin s dětmi. Zde mají zahrady kolem 100 členů, v jiných lokalitách se členská základna pohybuje mezi 10 až 30 členy. Na Libuši či ve Vršovicích a na Jižním městě ten zájem není tak velký, může to být způsobeno například menší propagací zahrad nebo také nezájmem ze strany místních obyvatel, jak si to vysvětluje jedna ze zakladatelek. Jak už

bylo řečeno, také složení zahrad je z větší části založené hlavně na mladých lidech a mladých rodinách s dětmi. Někde si zakladatelé stěžují, že se jim nepodařilo oslovit větší počet seniorů, výjimkou je komunitní zahrada na Jižním městě, kterou naopak nenavštěvuje tolik singles.

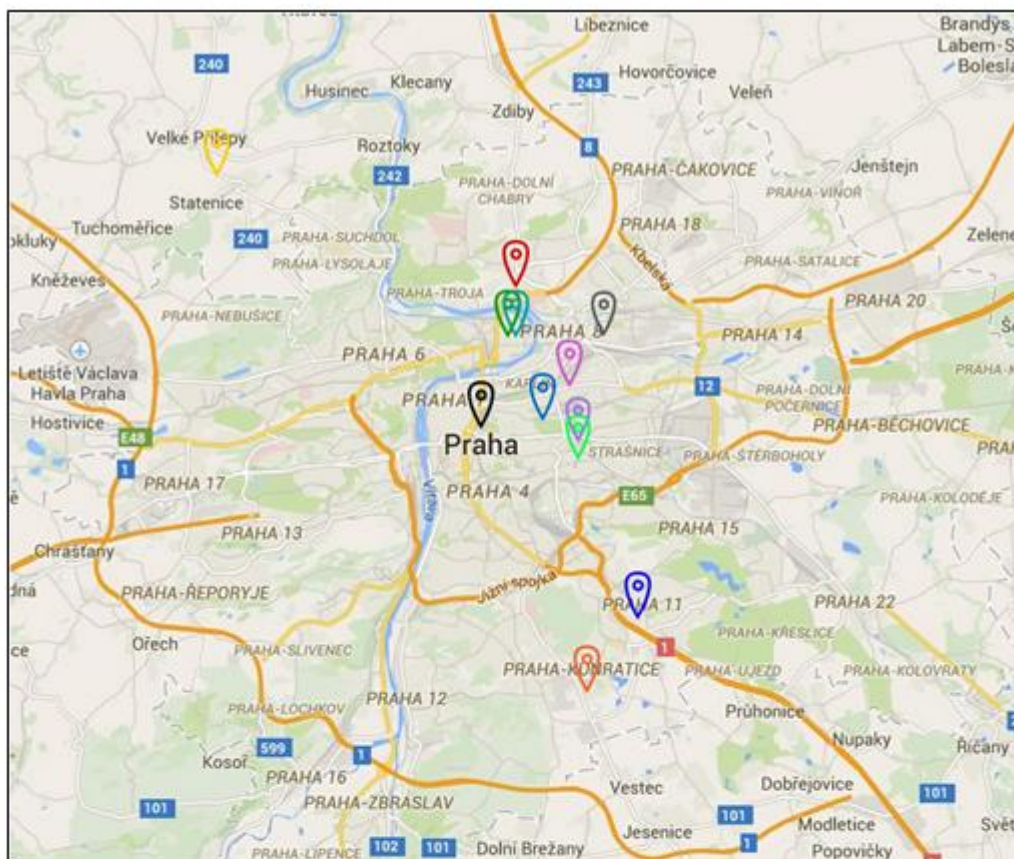
název projektu	rok založení	pozemek	lokalita
Meduňka Komunitní Zahrádka Žizkov	2013	církev	Praha 3
Zahrada Jižní město - KoKoZa	2012	nezisková organizace	Praha 11
KomPot	2011	soukromý majitel	Praha Východ
Komunitní záhonek Archangelská Kodaňská	2013	soukromý majitel	Praha 10
Komunitní zahrada Krejčárek	2013	nezisková organizace	Praha 3
KZ Kuchyňka	2013	soukromý majitel	Praha 8
Otevřený záhonek Oblouková	2013	městská část	Praha 10
Paralelní polis	2015	soukromý majitel	Praha 7
Prazelenina	2012	soukromý majitel	Praha 7
Přírodní zahrada Na Domovině	2014	městská část	Praha Libuš
Zahradana střeše Galerie Trafačka	2012	Pražská správa nemovitostí	Praha 9
Zelená zahrada Smetánka	2014	městská část	Praha 2

Tab. č.1: Základní informace o zahradách zahrnutých do výzkumu

název projektu	orientační počet zahradníků	způsob pěstování	cena pronájmu
Meduňka Komunitní Zahrádka Žizkov	20 - 30	záhonky	0 Kč
Zahrada Jižní město - KoKoZa	20 - 30	záhonky, bedýnky	200 Kč
KomPot	více než 30	pole	7 000 Kč
Komunitní záhonek Archangelská Kodaňská	do 10	záhonky	0 Kč
Komunitní zahrada Krejčárek	20 - 30	záhonky, vyvýšené záhony	550 Kč
KZ Kuchyňka	20 - 30	terasovitá políčka	1 400 - 1 800 Kč
Otevřený záhonek Oblouková	do 10	záhonky	0 Kč
Paralelní polis	v přípravě	nádoby na střeše	v přípravě
Prazelenina	více než 100	vysokoobjemové pytle	850 Kč
Přírodní zahrada Na Domovině	do 10	záhonky, vyvýšené záhony	0 Kč
Zahradana střeše Galerie Třafačka	do 10	bedýnky, jiné nádoby	0 Kč
Zelená zahrada Smetánka	více než 100	dřevěné truhlíky	1 050 Kč - 1 450 Kč

Tab.č.2: Základní informace o možnostech pěstování v zahradě – údaje platné k březnu 2015

	Kompot		Komunitní záhonek Archangelská Kodaňská
	KZ Kuchyňka		Zahrada na střeše Galerie Třafačka
	Paralelní polis		KC Zahrada
	Prazelenina		Přírodní zahrada Na Domovině
	Na Smetánce		
	Otevřený záhonek Oblouková		
	Komunitní zahrádka Žižkov Meduňka		
	Komunitní zahrádka Krejčárek		

Obr. č.3: Mapa komunitních zahrad zahrnutých do výzkumu

Strukturu zahradníků popsala zakladatelka Komunitní zahrady Smetánka následovně:

„Spíš vyšší střední třída, vysokoškoláci, singles a rodiny tak půlku. Já jsem si to představovala, že to bude pestřejší, dívám se na to asi kvůli tomu kriticky, přitáhli jsme vlastně hlavně lidi, kteří jsou podobní nám.“

Jestli někteří ze zakladatelů zahrad vnímají nějaká negativa, jedná se obvykle o občasně krádeže a hlavně pak v některých případech o nedostatečnou iniciativnost ze strany zahradníků. Na tuto neaktivitu si stěžují například na Libuši, v Obloukové, na Smetánce či na Krejcárku.

„Co mě naopak mrzelo, je to, že když to těm lidem nenaservírujete, tak oni to nevymyslí. Snažila jsem se je motivovat různě, ale je to opravdu o tom, že to chce mít nějakou vůdčí osobnost, která to prostě organizuje a vymejší.“

(Viola)

„...ale byly tu brigády, ale vždycky jsme to organizovali my, nikdy ta iniciativa nepřišla od zahradníků. Hele tohle vypadá divně, pojďme to změnit.“

(Jasmína)

S tím souvisí i obava z budoucnosti některých zahrad. Většina zahradníků vnímá, že je pro úspěšné fungování zahrady potřeba silná vůdčí osobnost, ideálně taková, která vzešla z místní komunity.

„Já bych chtěla, aby se tu ta komunita víc posílila, mám pocit, že když to přestanu dělat, tak to skončí. To určitě znáš. Je to prostě křehkost toho, že to visí na pár lidech. I když jsme loni neměli příliš čas tady moc bejt, tak jsem viděla, jak ten záhonek pustne a schne.“

(Alžběta)

Z rozhovorů se zakladateli mám pocit, že by se mělo jednat o silné vůdčí osobnosti, které motivují ostatní k větší aktivitě. Návštěvníci zahrady nebývají aktivní v případě, že zahradu vnímají více jako službu než komunitu. Což může být spojeno i s tím, že někteří považují zahradu za místo sloužící individuálním a komerčním zájmům (viz Sannett 2012).

4.2 Módní vlna městského zahradničení – obraz městského zahradničení v českých médiích

Nezbytnou součástí výzkumu byla obsahová analýza textů, které se věnují městskému zahradničení. Rozhodla jsem se proto analyzovat texty, co se tím zabývají,

v období od 10.4. 2012 do 10.4. 2015. Vyhledávala jsem články, které obsahovaly klíčová slova „komunitní zahrada“, „městská zahrada“, městské zahradničení“, „guerilla gardening“, „urban gardening“ a „partyzánské zahradničení“.

Z tabulky č.1 vyplývá, že článků o městském zahradničení, zejména pak o komunitních zahradách, přibývá. V období od 10.4. 2012 do 9.4. 2013 bylo publikováno pouze 52 článků, ve kterých figuroval i pojem komunitního zahradničení, a 20 textů, které obsahovaly klíčové slovo „městská zahrada“. V dalším časovém úseku od 10.4. 2013 do 9.4. 2014 došlo k nárůstu článků, například termín „komunitní zahrada“ se objevil v 91 případech. K největšímu nárůstu však došlo v následujícím období, kdy jsem zaznamenala 191 článků, které obsahovaly klíčové slovo „komunitní zahrada“.

V případě guerilla gardeningu neboli partyzánského zahradničení jsem takový trend nezachytila, počty článků byly přibližně stejné.

období	klíčové slovo					
	komunitní zahrada	městská zahrada	městské zahradničení	guerilla gardening	Urban gardening	partyzánské zahradničení
10.4.2014-10.4.2015	191	42	22	16	16	6
10.4.2013-9.4.2014	91	33	15	10	10	5
10.4.2012-9.4.2013	52	20	20	16	16	4

Tab. č.3: Přehled článků na téma městské zahradničení v českých médiích

4.2.1 Městské zahradničení: trend hlavně v médiích

Zda je městské zahradničení trendem, o tom měla řada novinářů jasnou představu již v roce 2012, kdy například v Praze existovala pouze zahrada Prazelenina a Kokoza. Již od začátku novináři psali o městském zahradničení jako trendu, zdůrazňovali jeho popularitu v zahraničí, zejména používali jako příklad Berlín, New York či Londýn.

„Existuje jednoduchá cesta, jak si i ve městě vypěstovat vlastní čerstvé bylinky a zeleninu. Využijte „urban gardening“ – rozmáhající se trend, který umožňuje

*zasadit si zeleninu v některé z komunitních zahrad. Takzvané městské zahradničení je ideální příležitostí, jak si odpočinout s lopatkou v ruce a přitom se potkávat se sousedy a známými. Vlastnoručně vypěstované bylinky, salát nebo ředkvičky vám budou zaručeně více chutnat. Zkuste například pražský projekt Prazelenina, více informací naleznete na www.prazelenina.cz.*⁴¹

*„Fenomén komunitních zahrad postupně ovládá i česká města. Letos v dubnu se v pražských Holešovicích naskytla nová šance všem, kteří rádi relaxují při rýpání se v hlíně a nedají dopustit na domácí bylinky a zeleninu.*⁴²

Jak je vidět na těchto příkladech, ačkoli v té době existovaly v celé Praze pouze dvě zahrady, novináři už hovoří o městském zahradničení jako o rozmáhajícím se trendu, který postupně ovládá i česká města.

Občas se objevily články, které městské zahradničení chápou jako povrchní zábavu, tyto články se dostávají do střetu s tím, jak se vnímají zahradníci sami.

*„Zahradničení je momentálně stejně sexy jako farmářské trhy, vaření doma, návštěvy nebo provozování bytové restaurace, případně jako běhání a bikram jóga. Zvláště když se hnojí, kompostuje, a především sklízí ve městě. Knižka Martina Raspera Urban Gardening: Zahrady ve městě ovšem není určena jen yuppíkům, hipsterům a mladým městským levičákům.*⁴³

„Na povrch vyplouvá například největší paradox poslední doby. Zatímco obyvatelé velkých měst zakládají komunitní zahrady, platí horentní sumy za maličké pozemky v zahrádkářských koloniích a osazují i zábradlí na balkonech, venkovští novousedlíci touží po takzvané bezúdržbových zahradách, záhony zasypávají mulčovací kůrou a místo ovocných stromů vysazují túje. Je také zřejmé, že Češi se snadno nechávají ovlivnit pomíjivými trendy a reklamou, protože začasťe tápou...“⁴⁴

Takto kritických článků není většina, ale i ty dotváří obraz o městském zahradničení v českých médiích.

---

⁴¹ SEDLÁČKOVÁ, Simona a Pavel CHLOUBA. Zelenina Z KYBLÍKU. Vlasta. 2012, 18.7.2012.56.

⁴² MARKOVÁ, Andrea. Rajčata mezi paneláky. ForMen. 2012., 5.6.2012, 40.

⁴³ Dostupné z <http://www.reflex.cz/clanek/56350/muz-ktery-sazel-stromy-a-miloval-yngveho>

⁴⁴ Dostupné z http://www.lidovky.cz/zahradni-pop-po-cesku-0td-/dobra-chut.aspx?c=A141106_154443_dobra-chut_ape

Na dotaz, zda navštěvují zahradu lidé, protože je to trend, většina ze zpovídaných zakladatelů odpovídala spíš negativně. Většina přiznává, že je to trend, který je pozitivní, a doufají, že se zahradničení ve městech stane přirozenou součástí měst.

„Je to taková hipsteřina trošku (smích). Ale ve finále ty lidi, který do toho jdou jako aktivně, tak to tak nevnímaj. Samozřejmě jsou lidi, kteří přijdou na tu první schůzku a záhonek si pronajmou a pak to dál nefunguje. Ale ty lidi, kteří opravdu fungují tak do toho modelu ‚je to trendy‘ nezapadaj.“

(Viola)

„Obecně se neprezentujeme jako iniciativa, která je trendy a in, a nikdo z nás toto konkrétně neřeší. Asi záleží na jednotlivci, jak to kdo vnímá.“

(Liliana)

„To nevím. Pokud trendem rozumíš to, co se teď dělá více, než se to dělalo, pak to je trend... Pokud tím rozumíš něco, co se dělá, protože to je móda, tak asi v některých případech taky, ale doufám, že to bude záležitost dlouhodobá, vždyť zahrádkaření i ve městech tady má ohromnou tradici, a pokud se mu dodá i společenský a environmentální rozměr pak může být velmi silným trendem k proměně společnosti.“

(Hyacint)

Myšlenka nového způsobu zahradničení, který není pouze individuální činností několika zahradníků či neslouží pouze jako samozásobitelství, je podle mého názoru velmi důležitá.

V několika člancích se navazuje na tradici zahrádkářských kolonií, komunitní zahradničení je s touto tradicí v některých případech dáváno do kontrastu:

„Zahrádkářské kolonie jsou přece něco docela jiného. Méně lidí se zde dělí o větší množství půdy. Chcete-li se na obdělávané pozemky podívat, bývá to spíše nesnadné. Jedná se o „soukromé“ území. Akce typu Den otevřených dveří se většinou nekoná. Jak by potom dopadla „naše úroda“?“⁴⁵

V dalším článku je zahrádkářským koloniím přikládán podobný význam jako komunitním zahradám:

---

⁴⁵ Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/18118-mesto-k-sezrani>

„Na rozdíl od původních zahrádek z 19. století mají ty dnešní zcela jiný význam. Prvotní myšlenka na ekonomickou soběstačnost ustoupila do pozadí. V současnosti se zahrádkářské kolonie stávají především místem s důležitým sociálním aspektem a slouží k vytváření sociálních vztahů, které jsou důležité nejen pro samotné zahrádkáře, ale i pro město. Zároveň se staly i otázkou životního stylu.“⁴⁶

Ačkoliv je se zahrádkářskými koloniemi spjata aura normalizace a uzavřenosti, je možné je vnímat podobně jako komunitní zahrádky právě z pohledu *right to the city*:

„Zahrádkářské kolonie tady existují už 120 let a už se nijak zásadně nemění. Kdežto komunitní zahrady jsou v ČR trendem a novinkou posledních let. Nicméně mezi nimi existuje souvislost ideová. Podíváte-li se na ideje zahrádkářských osad v 19. století a na ideje komunitních zahrad dnes, zjistíte, že jsou si velmi podobné. Pojítkem je myšlenka, že město patří všem těm, kteří v něm žijí.“⁴⁷

V posledním sledovaném časovém období se články, ve kterých figurovala mnou vybraná klíčová slova, věnovaly rozmanitým tématům. Jedním z nejzajímavějších je téma žižkovského sociálně kulturního centra Klinika. Článků, ve kterých byla zmíněna komunitní zahrada v kontextu Kliniky, bylo 33. A právě v kontextu squattingu získává urban gardening ještě více punc levicovosti a také punc toho, že město patří lidem a ne institucím.

„Teď tu běží například projekt komunitní zahrady, v plném proudu je příprava Lidové žižkovské univerzity, kde by měli zdarma přednášet zástupci různých oborů pro širokou, nejen žižkovskou, veřejnost. Na místě se začínají konat umělecké a taneční workshopy, proběhlo i několik koncertů.“⁴⁸

O tom, že je městské zahradničení důležitou součástí současného města, svědčí i výrok Petra Štěpánka ze Strany zelených:

---

⁴⁶ Dostupné online z <http://magazin.aktualne.cz/zahradkarske-kolonie/r~387787b8bbfb11e3b9ba002590604f2e/>

⁴⁷ Dostupné online z <http://magazin.aktualne.cz/zahradkarske-kolonie/r~387787b8bbfb11e3b9ba002590604f2e/>

⁴⁸ 8.4.2015 ČRo Plus str. 06 17:10 Den podle

„Samozřejmě budeme hájit zeleň ve městě proti betonu, každý Pražan může mít ve městě svůj strom. Podporujeme budování komunitních zahrad ve vnitroblocích i výsadbu nových lesů na okraji metropole. Věříme, že v městě plném zeleně se bude žít mnohem lépe.“

Toto je prohlášení, které se stalo součástí programu Trojkoalice⁴⁹ při zastupitelských volbách v Praze 2015. Zdá se tedy, že nárůst počtu komunitních zahrad v posledních letech a mediální zájem o ně, mohl vést k tomu, že se městské zahradničení stalo politicky atraktivním tématem při oslovování voličů. A také mezi samotnými zahradníky lze najít několik členů strany Zelených.

Média dle mého názoru sehrála důležitou roli v propagaci problému nevyužitých pozemků, v mnoha článcích se zdůrazňuje, že k zahradničení byly vybrány pozemky, které byly opuštěné a chátraly.

„Komunitní zahrady, tedy místa ve městě, kde se scházejí lidé povětšinou z blízkého okolí, aby si tu vypěstovali zeleninu a bylinky a potkali se se sousedy a přáteli, v Česku vznikají zhruba od roku 2012. Vyrůstají nejčastěji mezi obytnými bloky, na okrajích parků či na opuštěných městských pozemcích.“⁵⁰

Komunitní zahrady se pak stávají symbolem pro oživení městského prostoru. Na jednom dlouho nevyužívaném pozemku vznikla i zahrada KZ Kuchyňka, která je předmětem mé studie.

---

⁴⁹ Trojkoalice pro Pražany vznikla jako uskupení pro volby do zastupitelstev hl. m. Prahy na podzim roku 2014. Trojkoalice byla vytvořena zástupci Strany zelených, KDU-ČSL, Starostové a nezávislí. Náš program. *Trojkoalice* [online]. 2014 [cit. 2015-04-25]. Dostupné z: <http://www.trojkoalice.cz/nas-program/>

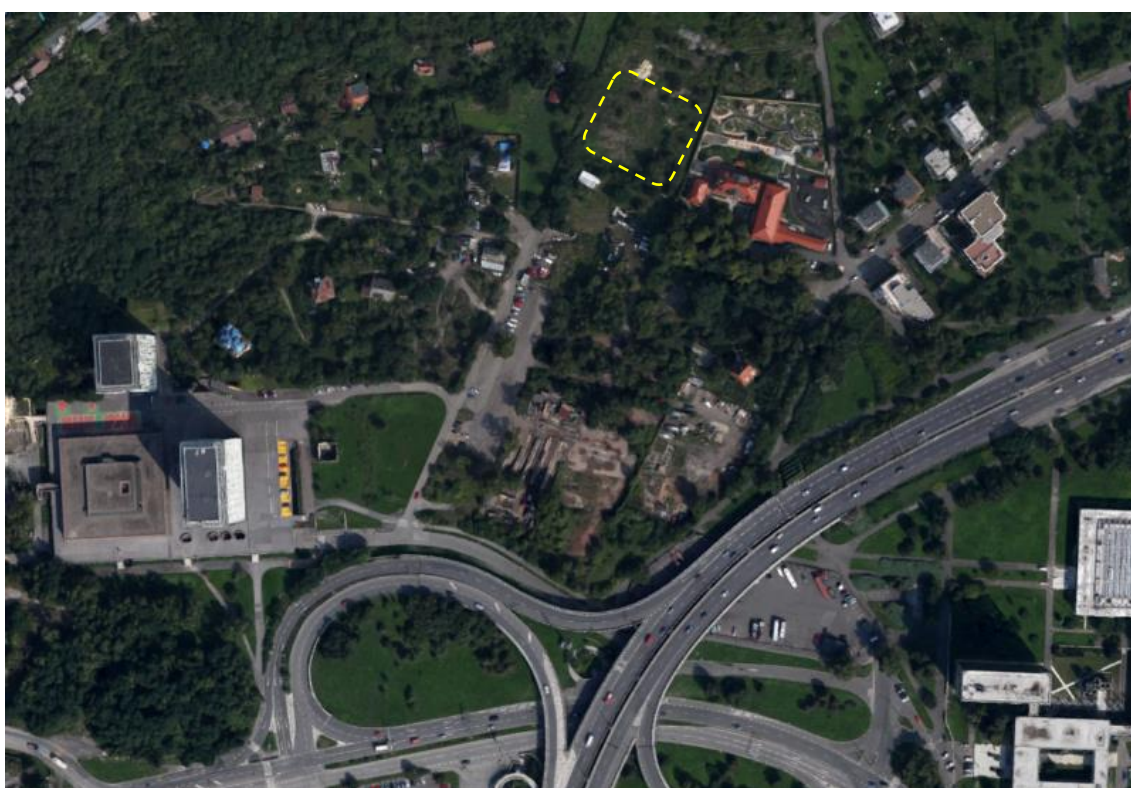
⁵⁰ ŘÍHOVÁ, Barbora. Kromě zeleniny pěstují i vztahy. *Lidové noviny*. 2014, 16.5.2014, s. 14.

4.3 KZ Kuchyňka Zahrada vyrostlá na zbytcích zahrádkové kolonie

4.3.1 Z rumišť zpět zahradou

Komunitní zahrada Kuchyňka se nachází na slunném svahu na pomezí Troji a Libně. Ze zahrady máte skvělý výhled na vysokoškolské koleje 17. listopadu i chátrající Vilu Milada, která v minulosti fungovala jako squat. Pozemek již v minulosti sloužil k městskému zahradničení, až do roku 2006 zde byla zahrádkářská kolonie. Generace zahradníků ovšem zestárla a zahrádky v náročném terénu opustila. 3 000 metrů čtverečných zahrady tak začalo chátrat a proměnilo se v rumišť.

Obr. č.4: Mapa okolí komunitní zahrady KZ Kuchyňka (zdroj: Google Maps)

Vznik KZ Kuchyňka právě na tomto místě byl shodou okolností. Komunitní zahrada vlastně vznikla spíše iniciativou majitelky pozemku.

„Protože nám do cesty shodou náhod vstoupila majitelka pozemku paní Zabranská, která na něm chtěla vytvořit něco pěkného a veřejně prospěšného. Vzhledem k tomu, že jsem se tou dobou angažoval ve vytváření komunitního hospodářství KomPot za Prahou, bylo pro nás (a i pro paní majitelku) vytvoření zahrady na pozemku jasnou volbou, dalším aspektem byla geografická blízkost - do KomPotu jsem to měl téměř

hodinu cesty, Kuchyňku mám téměř za domem. Proto jsem se rozhodl, že tuto příležitost využiji a budu se snažit o to, aby vznikl "druhý KomPot" blíže domovou. "

(Honza V.)

Paní majitelka se snažila pozemek zrenovovat již delší dobu, vystřídal se zde několik lidí, ale lidé okolo Honzy Valešky byli první, kterým se podařilo projekt realizovat.

„To je dlouhá historie, zhruba 3 roky předtím než tady ta zahrada vznikla, jsem se domluvila s paní Perlou Kuchtovou a zkusila poslat 2 studenty, kteří by udělali nějaký projekt v rámci bakalářské práce, co by se s tím kusem zahrady dalo dělat. Dva studenti přišli, chvíli jsme si povídali a pak už se víckrát neozvali. A tohle se stalo několikrát, že tam přišlo několik lidí a víckrát se neozvali. Potom mi volala, že by zas měla další výzkumníky, už jsem skoro měla chuť říct, že to nemá cenu a že to k ničemu nevede. Udělala jsem poslední pokus a přišli Honza Valeška a to probíhalo úplně jinak, ale stejně jsem si do té další schůzky říkala, že to oni už asi nepřijdou, když tohle viděli. Ale příště jich přišlo víc a s dalšíma nápádamama. A byla to úplně neuvěřitelná věc, tohle to sledovat, když já jsem měla za sebou 5 let pokusů a omylů, že se nic nedařilo s tím udělat.“

(paní majitelka)

Pozemek, na kterém se nachází projekt komunitní zahrady Kuchyňka, je součástí katastrálního území Libeň. Podle současného územního plánu Prahy je v této lokalitě stavební uzávěra⁵¹, která se od roku 2007 vztahuje i na tento pozemek. To byl také jeden z důvodů, proč paní majitelka chtěla pro pozemek najít smysluplné využití. Do toho, jaká bude podoba pozemku, ještě jednou významně zasáhl úřad Prahy 8, když zamítl plánovaný projekt zahradnických rekvalifikačních kurzů:

„Předtím jsme měli hodně slibný projekt, že tam budeme mít zahradnický kurzy. Ti měli i takový nějaký certifikát na to dělat ty rekvalifikační kurzy, ztroskotalo to na tom, že potřebovali mít alespoň minimální zázemí. Takže jsme si nechali nakreslit ten objekt. Na úřadu práce si domluvili, že tam budou kurzy. No byla jsem z toho úplně nadšená.... ztroskotalo to na tom, že když už jsme měli ten projekt hotovej, tak paní na úřadě řekla ‚nevykládejte, že tam budete chtít tohle dělat, chcete na tom jenom rejžovat.‘ A ten projekt nám shodila ze schodu, a to nemyslím obrazně.“

(paní majitelka)

---

⁵¹ Jedná se o stavební uzávěru pro stavbu č. 8313 Libeňská spojka, Přehled stavebních uzávěr. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy [online]. 2015 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/clanek/81/prehled-stavebnich-uzaver>

Fakt, že zahradníci pozemek získali pro pěstování, můžeme vysvětlit i tím, že v současné době díky stavební uzávěře klesla směnná hodnota pozemku (viz Harvey 2012). Pozemek by totiž za situace, kdyby stavební uzávěra neexistovala, sloužil jako stavební parcela. Paní majitelka se ale rozhodla, že to bude finančně zastřešovat, a stala se aktivní členkou zahrady. V současné době mají zahradníci pronájem bezplatný, to bude trvat první 3 roky. Zahradníci mají smlouvu do roku 2025. Jak paní majitelka sama dodává, zahradníci se bojí, že by projekt mohl skončit, ovšem ona je přesvědčena, že je v zájmu obou stran, aby projekt dál pokračoval a místo bylo smysluplně využité.

„Pro nás to bylo tam dělat něco sami, tak to bylo pro nás finančně náročné, takže jsme rádi, že to takhle funguje.“

(paní majitelka)

Zahradníky však čekalo na zahradě hodně práce. Původně se totiž jednalo o poměrně zničený pozemek, kde nezůstalo příliš úrodné půdy.

„První obhlídka byla v červnu a zjistili jsme, že je to tu hrozně v troskách, úplná ruina, jelikož dřív tady bydleli bezdomovci. Byla tady dřív zahrádkářská kolonie, začali to tu planýrovat bagrama i ty nepořádky po těch bezdomovcích, takže tady vůbec nebyla hlína“

(Květoslava)

Obr. č.5: Terasovitá políčka pro pěstování v KZ Kuchyňka (fotografie autorky)

Obr. č.6: Pohled z horní části zahrady KZ Kuchyňka (fotografie autorky)

Nyní se budu věnovat popisu zahrady, jejímu fungování a pozici v prostoru. Myslím si, že zahrada, ačkoli leží na soukromém pozemku, je částečně veřejným nebo přinejmenším poloveřejným prostorem. Toto popisoval například Marcuse, který poukazuje na to, že veřejný prostor, nemusí nutně znamenat veřejně vlastněný, ale spíše prostor, který je veřejně využíván (viz Marcuse 2012: 50). I paní majitelka by byla ráda, aby se prostor více otevíral veřejnosti:

„Asi by ten pozemek nemohl být úplně otevřený, ale byla bych ráda, aby tam třeba chodily školy nebo senioři. Ten prostor je krásný a bylo by to úžasné místo na procházky.“

(paní majitelka)

4.3.2 Zahrada skrytá před sousedy

Kuchyňka se nachází v klidné části Prahy 8, kde je řada rodinných domků a bytových domů. V těsné blízkosti zahrady se domky nenachází, dělí je cesta. S čím ale zahrada sousedí opravdu těsně, tím je vřakoviště a dále je zde několik chatiček obývaných bezdomovci. Z další strany zahrada sousedí s hotelem, který je od svého okolí poměrně značně izolován vysokým plotem. Majitelé hotelu tak mohou jistě zajišťovat soukromí svým hostům, ale také za tím částečně vidím snahu oddělit se od nepříliš atraktivního

okolí. Když jsem v březnu 2015 na Kuchyňku přicházela poprvé v doprovodu⁵² jedné z koordinátorek, byla jsem ráda, že nejdu sama, jelikož jedna z přístupových cest k zahradě byla v té době zarostlá křovinami a nacházelo se tu poměrně hodně odpadků. V následujícím týdnu zahradníci prostor uklidili a na svoje náklady odpadky odvezli pryč. Významně se na tomto úklidu podílela i paní majitelka. Zahradníci tedy zasahují aktivně do veřejného prostoru a přeměňují ho. Vede to k tomu, že se neproměňuje jen samotný pozemek, ale i jeho okolí. Dříve jedna ze zahradnic, která bydlí v těsném sousedství, vnímala zahradu takto:

„Já jsem ho vůbec nějak nevnímala, já jsem ho ignorovala. Tady to bylo relativně nebezpečný místo, mě to tak připadalo, já jsem sem vůbec nechodila, ani se psem jsme sem nechodili na procházky. Teď už to ale беру jako bezpečný místo. Teď jsem tady na zahradě klidně sama ve všední den a nepřijde mi to.“

(Lada)

„Jo jasně, jednalo se o místo, kterému jsme říkali ‚Džungle‘, vždycky to bylo zarostlý a nebezpečný a nikdy jsme tam nesměli chodit v jednom. Bylo to pro mě takový divoký místo, kde se schovávají různý individua. To okolí (zahrady) je ale pořád takový neutěšený, třeba se tam povalují kabelky vykradený a tak, ale snad se to zlepší.“

(Sára)

To, že došlo ke zlepšení bezpečnosti v místě, dokládá i další ze zahradnic – Květoslava:

„Tady je v okolí ten hotel, tam mám zprávy, že z nás mají poměrně radost, předtím tady byli bezdomovci.“

(Květoslava)

Na pozemku zahrady jsou dvě chatky, ve kterých stále žijí bezdomovci se souhlasem paní majitelky, tito bezdomovci občas pomáhají s obnovou zahrady. Jaký je vztah mezi nimi a zahradníky? Bezdomovec Jan, kterého jsem na zahradě potkala při úklidu okolí, se pohyboval mezi zahradníky a snažil se jim pomoci. Sám si myslí, že je dobře, že zahradníci na zahradě jsou, protože díky tomu není zahrada tak prázdná. Zahradníci mu nevadí, rád se s nimi pozdraví. Co si o svých sousedech myslí zahradníci z Kuchyňky?

---

⁵² Jelikož jsem se během hledání zahrady ztratila.

S bezdomovci komunikují bez problémů, problémem ale je, že ne všichni bezdomovci plní své úkoly:

„Ty (bezdomovci) jsou hodně sociální, ty si tady ubytovala paní majitelka, protože nevěděla, co s tím pozemkem. Tady se původně mělo stavět, pak to nešlo a ještě to dlouho nepůjde. A ona měla takovej sociální projekt, ne domyšlenej asi, protože to úplně nefunguje, ale původně tady měli ty bezdomovci bydlet a starat se o to.“

(Lada)

„Pak ty okolní chatky obývají bezdomovci, prvotní plán byl je do toho zapojit, to měla na starosti paní Zábránská. Ale to osazenstvo se teď změnilo. Cíl je spíš jako vypoklonkovat. Ale na tý horní části zahrady by měla vzniknout lesní školka.“

(Květoslava)

Snažila jsem se dále zjistit, co si myslí o KZ Kuchyňka ostatní místní obyvatelé. Dotazovala jsem se během dvou slunných sobot. Bohužel jsem na mnoho lidí nenarazila. Na blízké zastávce autobusu jsem se od studentky z koleje 17. listopadu dozvěděla, že o projektu nikdy neslyšela. Další paní si městské zahradničení spojovala se squattery, kteří obývali Vilu Milada, připomínala časté technoparty, které jí vadily. O komunitním zahradničení nikdy neslyšela. Také další seniorka, která venčila psa, si myslela, že je to spojené se s squattingem. Projekt znala pouze mladá rodina, která bydlí přibližně 300 metrů od zahrady. Paní se o projektu dočetla na internetu a moc se jí líbil, ale stěžovala si, že dlouho netušila, kde zahrada je. Uvítala by větší osvětu a propagaci zahrady ze strany zahradníků. Posledním dotazovaným byl pán, zahradník bydlící v rodinném domku blízko komunitní zahrady. Tento pan soused s Kuchyňkou spolupracuje, pokud má přebytky rostlin, dává je zahradníkům.

„Zahradníci mi nevadí, a když můžu, tak jim pomůžu. Potřebovali sehnat hnůj, tak jsem jim sehnal tady z ostrova od policejních koní hnůj...jsem rád, že tu jsou oni a nejsou tu ty chatičky, který byly plný bezdomovců. Kdyby to byli bezdomovci, kteří se snaží něco dělat, tak bych asi proti nim nic neměl. Jsem rád, že se o tu stráž někdo stará.“

(soused)

Zdá se, že je zahrada zatím až na výjimky pro své okolí skrytá. Přiznávají to i sami zahradníci. V letošní sezóně, ale chtějí situaci změnit:

„Sousedé o nás spíš moc nevědí, zatím jsme nijak moc neinzerovali, že tam jsme, chystáme se na to letos, sousední hotel má radost, že už tam není bordel a bezdomovci a ozval se nám včelařský svaz jakto, že tam máme včely a nejsme u nich registrovaní (smích), jinak reakce víceméně žádná. Snažili jsme se kontaktovat nějaká místní sdružení, ale víceméně bez úspěchu, respektive bez jejich reakce.“

(Honza V.)

Proto mají zahradníci ve svém plánu na letošní sezónu akci pro *Dobrou chuť, sousede* nebo kompostér přístupný pro všechny sousedy. Existence zahrady částečně ovlivnila své okolí, ale zdá se, že stejně jako čeká zahradníky hodně práce na zahradě, čeká je také hodně práce, aby okolí seznámili se svou činností a aby se například zapojilo více lidí z bezprostředního sousedství. Poté si myslím, že se zahrada stane veřejně sdíleným místem (viz Harvey 2012), které budou lidé chápat jako nedílnou součást svého okolí a kam budou rádi chodit odpočívat a účastnit se různých akcí. V současné době zahrada funguje jako komunita lidí, kteří do zahrady z větší části dojíždějí z různých částí Prahy 8.

4.3.3 KZ Kuchyňka v médiích

Mediální obraz KZ Kuchyňka jsem analyzovala na základě 13 článků, které obsahovaly klíčové slovo „KZ Kuchyňka“ nebo „Komunitní zahrada Kuchyňka“. Články jsem vyhledávala za období od 23.4. 2013, kdy se uskutečnila první schůzka KZ Kuchyňky, až do 10.4. 2015. Nemohu říci, že by se jednalo o zahradu, o které by novináři psali nějak výrazně více než o ostatních zahradách. Výraznému zájmu ze strany médií se těší hlavně Prazelenina a KOKOZA⁵³, což je zřejmě dáno i tím, že to byly první projekty svého druhu v Praze. Jak tedy vypadá obraz KZ Kuchyňka v českých médiích?

O zahradě se píše buď v kontextu fenoménu městského zahradničení, kde jsou uváděny příklady z praxe českých komunitních zahrad, nebo dále pak v kontextu komunitou podporovaného zemědělství, jelikož její zakladatelé mají s tímto způsobem získávání ovoce a zeleniny své zkušenosti. Pokud bychom hledali podobnosti v článcích, které by měly tvořit obraz o Kuchyňce, jsou jimi následující témata.

---

⁵³ Dle výsledků vyhledávání přes Newtonmedia Research jsem ve stejném období tedy od 23.4. 2013 do 10.4. 2015 našla 74 článků o KOKOZE a 42 článků o Prazelenině.

4.3.4 Potravinová soběstačnost a sdílení jako motivy pro pěstování

V člancích se objevují informace o tom, že se v zahradě sdílí vypěstovaná úroda, což je mezi komunitními zahradami poměrně neobvyklé, většinou má každý zahradník své políčko (respektive pytel nebo záhon), o které se stará sám.

„Princip fungování komunitní zahrady Kuchyňka je založený na vzájemném sdílení výnosů i rizik při sklizni. Členové komunity se dopředu dohodli na osevním postupu a potom se složili na náklady – každý člen dal 2500 Kč. O sklizeň se podělí během dozrávání a výše poplatků se bude odvíjet od odpracovaných hodin“⁵⁴

V dalším článku se vysvětlují důvody toho, proč usiluje Kuchyňka o potravinovou soběstačnost.

„Kuchyňka má v plánu fungovat trochu jinak: ‚Schválili jsme si osevní plán, pěstovat budeme vše společně a to, co sklídíme, si pak rozdělíme mezi sebe,‘ vysvětluje Hana Vacková. Jejich cílem je stát se co nejvíce soběstačnými a bojkotovat supermarketů s dovezenou zeleninou. S tím souvisí, že počet členů se nebude rozrůstat do nekonečna. Dnes je jich čtyřicet a zvažují, že nábor letos ukončí.“⁵⁵

Společná péče o rostliny a úrodu je častá pro komunitní zahrady v Německu, funguje tak například Prinzessinnengarten⁵⁶ v Berlíně nebo GartenDeck⁵⁷ nebo Keimzelle⁵⁸ v Hamburku.

---

⁵⁴ PAWLICOVÁ, Marta. Vlastní vitaminy bez chemie. *Fajn Život*. 2014, 8.4.2014, s. 12.

⁵⁵ ŘÍHOVÁ, Barbora. Kromě zeleniny pěstují i vztahy. *Lidové noviny*. 2014, 16.5.2014, s. 14.

⁵⁶ Prinzessinnengarten [online]. 2015 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://prinzessinnengarten.net/about/>

⁵⁷ Gartendeck [online]. 2015 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.gartendeck.de/>

⁵⁸ Keimzelle [online]. 2015 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://keimzelle.rindermarkthalle.de/>

4.3.5 Opuštěný pozemek v zahrádkářské kolonii

V člancích je také v několika případech představen příběh vzniku KZ Kuchyňka. Podobně jako u jiných zahrad došlo k renovaci nevyužitého pozemku. V případě Kuchyňky se jedná o pozemek v bývalé zahrádkářské kolonii v Troji.

„Od loňska tu na třech tisících metrech čtverečních v bývalé zahrádkářské kolonii v pražské Troji vzniká komunitní zahrada Kuchyňka. ‚Deset let na pozemek nikdo nesáhl. Domluvili jsme se s jeho majitelkou, která je teď zároveň i naší členkou, že to tu budeme obhospodařovat,‘ vypráví členka Kuchyňky Hana Vacková, jak to celé začalo. Loni se pustili do úprav terénu a letos je čeká jejich první pěstitelská sezona.“⁵⁹

„Tady jsme na komunitní zahradě Kuchyňka, která je v podstatě založená na myšlenkách potravinový suverenity a komunitou podporovaného zemědělství. Jak vidno, je v úplných začátcích. V podstatě povstává z popela bývalý zlikvidovaný zahrádkářský kolonie.“⁶⁰

Důležitou roli hraje v člancích i role paní majitelky pozemku, je zobrazována jako filantropka, která se snažila zvelebit pozemek více způsoby.

„Paní Zábranská pracuje pro charitu, a dokonce nabídla prázdné zahradní chatky bezdomovcům, aby zde bydleli a zadarmo pěstovali zeleninu. Ti ale její představy nenaplnili a chatky zdevastovali. Hledala proto nějaké jiné využití, chtěla, aby zahrada sloužila lidem. Shodou okolností jsem se s ní jednou setkal a vyprávěl jí o komunitní zahradě ve Středoklukách, která už několik let produkuje ovoce a zeleninu. To ji nadchlo...“⁶¹

Na základě mých návštěv v KZ Kuchyňka i z realizovaných rozhovorů můžu říci, že se mediální obraz zahrady poměrně věrně shoduje i s mým viděním KZ a s tím, jak fungování zahrady vnímají její zakladatelé. O tom, že zahradníci chtějí sdílet úrodu a

---

⁵⁹ ŘÍHOVÁ, Barbora. Kromě zeleniny pěstují i vztahy. *Lidové noviny*. 2014, 16.5.2014, s. 14.

⁶⁰ Občanské noviny: GMO ničí pole i lidi. *Česká televize* [online]. 2015 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10800462866-obcanske-noviny/214562248430018-gmo-nici-pole-i-lidi/>

⁶¹ PAWLICOVÁ, Marta. Vlastní vitaminy bez chemie. *Fajn Život*. 2014, 8.4.2014, s. 12

usilovat o potravinovou soběstačnost, se můžeme dočíst i ve stanovách občanského sdružení.⁶² Pro běžné zahradníky, ale existují ještě další motivace.

4.3.6 Kdo jsou zahradníci v Kuchyňce?

Komunitní zahrady na základě výzkumů poskytují různé funkce, a není proto divu, že různí lidé mají od zahrady různá očekávání. Například zcela specifický význam má zahradničení v Kuchyňce pro rodiny s dětmi. Při mých návštěvách vždy po zahradě pobíhaly děti, které si hrály mezi záhony a občas i pomáhaly svým rodičům se sázením. Jak vyplynulo z rozhovorů s rodiči, jejich potomci byli významnou motivací pro jejich vlastní zapojení do zahrady:

„Já jsem to řešila ohledně dětí, mám tři děti a zjistila jsem, že dcera vůbec neví, kde se bere ovoce a zelenina. Jsme tady jednou byli na zahrádce a ona mi říkala, co to je to hnědý, vůbec nevěděla, že je to hlína. Tak jsem to začala řešit, protože se mi vůbec nelíbilo, že jsme zavřený v tom bytě a jdeme na hřiště, kde jsme v takovém tom nepřirozeném prostředí za tím plotem, a tak jsme začali řešit, že bychom si pořídili nějakou zahrádku tady v okolí. No, už jsme měli i jednu vyhlídnutou, ale pak z toho jako sešlo a pořád jsme to řešili a pak mě někdo náhodou upozornil na tu zahradu a už jsem tu, no.“

(Gabriela)

„A kluci vidí tátu, že občas umí pracovat rukama. Vyvětrají se. Mám radost, že časem by mohli, že by se to mělo stát jejich vášní, ale že by viděli, jak ty věci rostou. Když se tady sejde hodně dětí, tak se tady úplně skvěle zabaví a pak se ptají, jestli tam budou děti.“

(Adam)

---

⁶² „Chceme vytvořit společenství, které přinese potraviny z ověřeného zdroje, prostor pro setkávání a seberozvoj. Chceme se přibližovat potravinové suverenitě pro společenství osob, a to vlastním pěstováním a společným pořizováním místních potravin z důvěryhodných zdrojů.“ Stanovy občanského sdružení „Kuchyňka“. 2013, 4 s. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/komzakuch/dokumenty>

Kuchyňka je pro některé ze zahradníků také místem, kde tráví volný čas. Například Veronika je ráda, že má alternativu k dětskému hřišti, kde se necítila mezi ostatními matkami dobře.

„Jako ta zelenina je hrozně fajn, ale není to ten primární důvod, proč jsem tady. Jsem ráda, že tady můžu vypustit děti a nemusím řešit, že se tady píchnou o nějakou stříkačku nebo že tady na ně vylítne pes nebo něco a že nejsme jen na tom hřišti, kde jsou takový ty agilní matky.“

(Gabriela)

Z předchozích citací vyplývá, že do zahrady chodí hodně rodin s dětmi, ty ale netvoří kompletní strukturu členů Kuchyňky. Na pozemku zahradníci aktivně kolem 20 lidí a jejich rodin. Na rozdíl od zahrad v Německu nebo USA nejsou zahradníci v zahradě mixem mnoha národností, což je částečně i odrazem toho, že Česká republika je poměrně homogenní, co se týče národnostního složení. Kromě rodin s malými dětmi jsou součástí komunity i svobodní lidé do 30 let a několik seniorek. Osmi mnou realizovaných rozhovorů se zúčastnili až na jednu výjimku sami vysokoškoláci. Většina ze zahradníků žije na Praze 8, ale někteří dojíždějí i z větší vzdálenosti. Takto mi strukturu členů popsala jedna ze členek zahrady:

„Jsou tu rodiny s dětma a singles. Ted' se nám nově přihlásila paní ve středním věku. Mirka a paní Ježková jsou seniorky. Spíš opravdu převažují rodiny s dětma, je zajímavé, že se většinou zapojuje jen jeden z rodičů...aktivně se nás zapojuje 20 lidí. Lidi jsou z okolí Ládví, Kobylis, ale pak i ze Žižkova, Nuslí.“

(Květoslav)

Benefity, které účast v zahradě přináší, jsou různé. Pro někoho to například může být kontakt se zemí či získání vztahu ke konkrétnímu místu.

„Líbí se mi, že se můžu rýpat v hlíně. Potom se mi také líbí možnost kultivace toho místa, je to skvělý pocit, když srovnám, jak to místo vypadlo ze začátku a ten kus práce, který za místem stojí teď. A taky mi přijde fajn, že jsem se potkala s lidma, s kterými bych se za normálních okolností vůbec nepotkala. Jelikož si v dnešní době člověk nevytváří vazby na základě místa. Ty lidi jsou většinou starší než já a mají děti.“

(Sára)

V dnešní době, kdy se velká část veřejného života odehrává ve virtuální rovině, je tato vazba na místo něčím důležitým. To, že se v zahradě setkávají různí lidé, kteří pocházejí z odlišných míst, je skutečnost, která navazuje na původní funkci veřejného prostoru, kde se setkávali lidé s různými názory a museli se učit umění kompromisu (viz Kratochvíl 2013).

Jak spolu tato skupina funguje? Důležitou roli určitě hraje existence dobře zformulovaných stanov. V zahradě zatím dle mého pozorování a dle odpovědí mých respondentů funguje dělba práce tak, že se o sázení a zahradničení jako takové zatím starají hlavně ženy. Muži mají na starosti spíše stavební práce, což je dáno i tím, že zahrada je zatím v procesu utváření.

„Musím říct, že ty pánové se tady realizují hlavně tak stavitelsky, minulý týden tady měli schůzku. Tak tady myslím bylo 5 nebo 6 pánů. Tady ten pozemek je fakt skvělej v tom, že nabízí realizaci pro všechny zájmové skupiny v rámci naší zájmové skupiny.“

(Květoslava)

„Já jsem tady zasadil všeho všudy pět kyticek. Převážím tu kolečka a přenáším trámy. K tomu samotnému pěstování jsem se vlastně moc nedostal, protože to holky mají už dávno zasazené. To pěstování samotné pro mě není úplně klíčové.“

(Adam)

Dále se dělba práce projevuje tak, že zahradníci mají rozpis služeb a každý z členů občanského sdružení je povinen se podílet na práci v zahradě dle svých možností a schopností, to je ošetřeno i v 7. článku Stanov Občanského sdružení „Kuchyňka“. Obecně se zahradníci rozhodují konsensuálně, což shledávám jako důležitou známku toho, že se jedná o skupinu, která opravdu funguje na bázi komunity.

Závěr

Prostřednictvím této diplomové práce jsem se snažila odpovědět na několik otázek, které se vztahují k tématu městského zahradničení v Praze. Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda je možné městské zahradníky charakterizovat jako sociální hnutí. Odpovědi jsem hledala, jak na úrovni teoretické při studiu literatury, tak v empirické části. V rovině teoretické jsem si ověřila, že městské zahradničení lze na základě funkcí ve veřejném prostoru označit za městské sociální hnutí, které v mnohých případech dokáže ovlivnit fungování hospodaření s veřejnými pozemky a také vrací lidský rozměr do mnohdy vyprázdněných veřejných prostorů. Zahradniční městští zahradníci se nejen jako městská sociální hnutí chovají, ale také se s tímto označením ztotožňují a ve svých manifestech pracují i s konceptem *right to the city*.

Z empirické části vyplývá, že městští zahradníci v Praze nemají tak radikální cíle jako jejich zahraniční kolegové, kteří chápali městské zahradničení více jako formu protestu proti neoliberalnímu fungování měst. Za městské sociální hnutí se tuzemští zahradníci nepovažují, což ale zřejmě může být dané také faktem, že o existenci městských sociálních hnutí nevědí a že nejsou obeznámeni ani s konceptem Henriho Lefebvra *right to the city* (viz Harvey 2012: xiii). Komunitní zahrady v Praze se zatím nepropojují skrze oficiální iniciativu, jako tomu je například v Kanadě, USA nebo Německu, ale pořádají několikrát ročně neformální setkání, kde si zahradníci sdílí své zkušenosti. Můžeme uvažovat o tom, zda není jen otázkou času, kdy se z těchto setkání stane formální iniciativa, jelikož zakladatelé zahrad často inklinují k aktivní participaci na veřejném životě ve městě, podepisují petice a několik z nich je i členy politických stran nebo mají k blízko k lokálním politickým iniciativám. Právě orientace na lokální problémy města je jednou z charakteristik, které dle Castellse vykazují i městská sociální hnutí. Dalším rysem chování některých městských zahradníků je touha po tom aktivně přetvářet město. Některé z nich znepokojovalo a dráždilo, že je pozemek, kolem kterého denně chodí, mnoho let nevyužívaný, a tak se rozhodli, že tuto situaci chtějí změnit. Zahradničení je také nástrojem ke zkrášlení města, a tedy opět i k jeho proměně. Můžeme usuzovat, že touha jedinců po možnosti zasahovat do podoby města, ve kterém žijí, je pro mnohé z nich přirozeností, stejně jako jejich požadavek, aby žili v prostředí, které je příjemné pro život a nechybí mu dostatek kvalitní zelené plochy. Pokud zůstaneme

u pokusu o charakteristiku zahradníků-zakladatelů na obecnější rovině, je možné je na základě výše zmíněného chování považovat za občany 2.0.

Městské komunitní zahrady lze adekvátně charakterizovat jako multifunkční veřejně využívané prostory. Komunitní rozměr zahrad se stal pro velkou část zahradníků postupem času zásadní a mnohdy odsouvá do pozadí primární funkci zahrad – tj. pěstování. Zahrady také fungují jako platformy pro vzdělávání, například seznamují děti s tím, jak fungují přírodní procesy a jaká je skutečná hodnota vypěstovaných potravin. Charakteristickým znakem městských zahradníků je rovněž jejich kladný vztah k ochraně životního prostředí a etické spotřebě.

Prostor, ve kterém se komunitní zahrady nachází, je možné označit za veřejně sdílený a může být alternativou ke komunitnímu centru. KZ Kuchyňka pozitivně ovlivňuje prostor ve svém okolí, oživením daného prostoru došlo i ke zvýšení pocitu bezpečí v místě. Pokud sousedé o zahradách vědí, reakce jsou hlavně pozitivní či neutrální. V několika případech se u zahrad také jedná o prostor, ve kterém dochází ke konfliktu zájmů o využití pozemku, což je někdy spojeno s časově omezeným pronájmem zahrady a nejistou budoucností zahradníků. Z vizuálního hlediska jsou komunitní zahrady prvky poměrně rozmanitými, ve většině případů je lze jasně odlišit od zahrad klasických. Jejich podoba je často tvořena pomocí DIY principu a zahrady rozhodně nejsou uniformním projevem ve veřejném prostoru. Vnáší do něj diverzitu, která je pro město důležitá, a bojují tak proti krizi ve veřejném prostoru. Nepodařilo se mi nalézt typickou komunitní zahradu, která by reprezentovala ostatní zahrady v Praze. Zahrady se liší mírou participace zahradníků na chodu zahrady, vlastním pozemku, způsobem distribuce úrody, svou polohou i otevřeností k okolí.

Nárůst počtu komunitních zahrad je v lineárním vztahu s počty zveřejněných článků na téma městského zahradničení v médiích. Média zahradničení považují za módní trend, zakladatelé zahrad s tím souhlasí. Dále ovšem poukazují na to, že si nemyslí, že by lidé v zahradách zahradničili kvůli tomu, že je to populární, ačkoli někteří přiznávají, že takové výjimky existují. V těchto případech zahradníci přestanou zahradu brzy navštěvovat.

Zda měli zakladatelé zahrad pravdu a půjde o trvalou tendenci, by bylo dobré ověřit dalším výzkumem. Přece jen v současné době má před sebou i nejstarší komunitní zahrada v Praze teprve čtvrtou sezónu. V souvislosti s budoucím vývojem se nabízí i další výzkumné problémy, které jsem objevila při realizaci výzkumu. Například by bylo dobré se zabývat více do hloubky i možnými negativními dopady komunitních zahrad. A

zajímavý by byl i výzkum zaměřený na gentrifikaci, jelikož některé ze zahrad se nachází v nepříliš atraktivní lokalitě, či jejich působení ve veřejném prostoru.

Summary

This diploma thesis pursues the phenomenon of urban gardening. It especially focuses on urban gardening in the form of community gardens, whose number has multiplied in Prague in the recent years. This trend has also caused an interest of the media and thus it is natural to research the motivation of the people, who participate in this activity, whether it is deeper or if it is just a fad. As a theoretical footing the ideas of Manuel Castells about urban social movements as well as the ideas of Henri Lefebvre about the right to the city were used. These authors believed that in the city the human scale is the most important and not financial value of the urban space. In the next part of the theoretical work the problem of public space and its interpretation in social sciences is presented. The analysis is dedicated to urban gardening in Prague. It aims to find whether it is just a temporary fashion or if the gardens could become permanent part of the public space in Prague. The function of community gardens is analysed with the use of a case study of one such garden. The work also tries to find out if the gardens in public space only bring positives or if they can also cause conflicts.

From the empirical part it is evident that urban gardeners in Prague are not as radical in their goals compared to their foreign counterparts who see urban gardening as a form of protest against the neoliberal functioning of the city. The local gardeners also don't consider themselves to be an urban social movement. Community gardens in Prague are not yet organized through official initiative as it is in countries like Canada, the United States or Germany but informal meetings are being held several times a year, where the gardeners share their experience. It might only be a matter of time until these gatherings gain a formal shape, because the founders of the gardens often incline towards active participation in public life in the city. Exactly this inclination to local problems of the city are one of the characteristics that define urban city movements according to Castells. Another feature of the behaviour of some of the urban gardeners is the desire to actively reshape the city. Urban community gardens can be described as a multifunctional publicly used space. The community dimension of the gardens has throughout the time become essential to a significant part of the gardeners and often replaces the primary purpose of the gardens, which is plant growing. Another characteristic attribute of urban gardeners

is also their positive attitude towards environmental protection and ethical consumption. The increase of the number of community gardens is in correlation with the number of articles on the topic of urban gardening in media. Media see gardening as a temporary fashion, which is something the founders of the gardens agree with, but also point out that they don't reckon that people do gardening only because it is popular.

Použitá literatura

ALI, A., YISPF, H. Quality in Qualitative Studies: The Case of Validity, Reliability and Generalizability. *Issues In Social & Environmental Accounting*, 2011, 5, 1/2, 25-64.

BAHRDT, Hans Paul. 2012. Veřejnost a soukromí jako základní formy městského společenství. In: KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV*. Praha: Zlatý řez, s. 34-43. ISBN 978-80-903826-4-0.

BAKER, L.,E. Tending cultural landscapes and food citizenship in Toronto's community gardens . *Geographical Review* [online]. 2004, vol. 94, issue 3, s. 305-325 [cit. 2015-05-09]. DOI: 10.1111/j.1931-0846.2004.tb00175.x.

BARTUNEK, J. Insider/outsider team research: The development of the approach and its meanings. In A. Shani, S. Mohrman, W. Pasmore, B. Stymne, & N. Adler (Eds.), *Handbook of collaborative management research*, 2008 (pp. 73-93). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. doi: <http://dx.doi.org/10.4135/9781412976671.n4>

BRANNICK, T. a D. COGHLAN. 2007. In Defense of Being "Native": The Case for Insider Academic Research. *Organizational Research Methods*. **10**(1): 59-74. DOI: 10.1177/1094428106289253. ISSN 1094-4281. Dostupné také z: <http://orm.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1094428106289253>

BROWN-SARACINO, Japonica. *A neighborhood that never changes: gentrification, social preservation, and the search for authenticity*. London: The University of Chicago Press, 2009, xvii, 334 p. ISBN 0226076636.

CASTELLS, Manuel. *The city and the grassroots: a cross-cultural theory of urban social movements*. Berkeley: University of California Press, c1983, xxi, 450 p. California series in urban development, 2. ISBN 0520047567.

CHATTERTON, Paul. Seeking the urban common: Furthering the debate on spatial justice. *City* [online]. 2010, vol. 14, issue 6, s. 625-628 [cit. 2015-05-10]. DOI: 10.1080/13604813.2010.525304.

DOUGLAS, Gordon C. C. Do-It-Yourself Urban Design: The Social Practice of Informal "Improvement" Through Unauthorized Alteration. *City & Community*[online]. 2013, vol. 13, issue 1, s. 5-25 [cit. 2015-05-03]. DOI: 10.1111/cico.12029.

DRAPER, Carrie a Darcy FREEDMAN. Review and Analysis of the Benefits, Purposes, and Motivations Associated with Community Gardening in the United States. *Journal of Community Practice*[online]. 2010, vol. 18, issue 4, s. 458-492 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1080/10705422.2010.519682.

EIZENBERG, Efrat. Actually Existing Commons: Three Moments of Space of Community Gardens in New York City. *Antipode* [online]. 2011, vol. 44, issue 3, s. 764-782 [cit. 2015-05-10]. DOI: 10.1111/j.1467-8330.2011.00892.x.

ELDEN, Stuart. *Understanding Henri Lefebvre: theory and the possible*. New York: Continuum, c2004, vi, 265 p. ISBN 0826470033.

- FERRIS, John, Carol NORMAN a Joe SEMPIK. People, Land and Sustainability: Community Gardens and the Social Dimension of Sustainable Development. *Social Policy & Administration* [online]. 2001, vol. 35, issue 5, s. 559-568 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1111/1467-9515.t01-1-00253.
- FINN, Donovan. DIY urbanism: implications for cities. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* [online]. 2014, vol. 7, issue 4, s. 381-398 [cit. 2015-04-27]. DOI: 10.1080/17549175.2014.891149.
- FLANIGAN, Shawn a Roli VARMA. PROMOTING COMMUNITY GARDENING TO LOW-INCOME URBAN PARTICIPANTS IN THE WOMEN, INFANTS AND CHILDREN PROGRAMME (WIC) IN NEW MEXICO. *Community, Work & Family* [online]. 2006, vol. 9, issue 1, s. 69-74 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1080/13668800500420806.
- FOLLMANN, Alexander a Valérie VIEHOFF. A green garden on red clay: creating a new urban common as a form of political gardening in Cologne, Germany. *Local Environment* [online]. 2014, s. 1-27 [cit. 2015-05-08]. DOI: 10.1080/13549839.2014.894966.
- FOUCAULT, Michel. *Myšlení vnějšku*. Vyd. 2. Překlad Čestmír Pelikán. V Praze: Herrmann & synové, 2003, 303 s. ISBN 80-239-2454-0.
- FRIEDMANN, John. *Empowerment: the politics of alternative development*. 1st pub. Cambridge, Mass.: Blackwell, 1992, ix, 196 s. ISBN 1557863008.
- GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Vyd. 1. Brno: Nadace Partnerství, 2000, 202 s. ISBN 8085834790.
- GERRING, John. Case study research: principles and practices. [Boston University]. New York : Cambridge University Press, 2007. x, 265 s.
- GIBAS, Petr. 2011. Falešná zeleň a rajské zahrady. A2. (19): 12-13. Dostupné také z: http://yo-yo-yo.org/wp-content/uploads/2011/04/a2-19-2011_gibasakinobus.pdf
- GIBBS, Graham. *Analyzing qualitative data*. 1st ed. Los Angeles: Sage, 2007, xiii, 160 s. Sage qualitative research kit. ISBN 9780761949800.
- HABERMAS, Jürgen. 2000. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 418 s. Morální a politická filosofie, sv. 8. ISBN 80-700-7134-6.
- HARVEY, David. 2008. *The right to the city* [online]. : 1-16 [cit. 2015-05-09]. Dostupné z: <http://davidharvey.org/media/righttothecity.pdf>
- HARVEY, David. *Rebel cities: from the right to the city to the urban revolution*. New York: Verso, 2013, xviii, 187 s. ISBN 9781781680742.
- HONDAGNEU-SOTELO, P. Cultivating Questions for a Sociology of Gardens. *Journal of Contemporary Ethnography* [online]. 2010, vol. 39, issue 5, s. 498-516 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1177/0891241610376069. Quastel N (2009) Political ecology of gentrification. *Urban Geography* 30(7):694–725

CHARMAZ, Kathy. *Constructing grounded theory*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2006, xiii, 208 p. ISBN 0761973532. Irvine, Seana. Johnson, Lorraine. Peters, Kim. Community gardens and sustainable land use planning: A case-study of the Alex Wilson community garden. *Environment Local*. (1999), 4 (1)

JABAREEN, Yosef. "Do it yourself" as an informal mode of space production: conceptualizing informality. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* [online]. 2014, vol. 7, issue 4, s. 414-428 [cit. 2015-04-27]. DOI: 10.1080/17549175.2014.884975.

JACOBS, Jane. *The death and life of great American cities*. 50th anniversary ed., 2011 Modern Library ed. New York. ISBN 978-067-9644-330.

KAWULICH, Barbara.B. Participant Observation as a Data Collection Method. *Forum : Qualitative Social Research*, 2005, vol. 6, no. 2 ProQuest Central.

KRATOCHVÍL, Petr. 2013. Veřejný prostor současného města – nové formy, aktuální problémy. In: *Veřejný prostor, veřejná prostranství: sborník z konference AUÚP, Znojmo 21.-22.11. 2013*. Brno: Ústav územního rozvoje, s. 20-25. ISBN 9788087318270. LAWSON, Laura J. *City bountiful: a century of community gardening in America*. Berkeley: University of California Press, c2005, xix, 363 p. ISBN 9780520243439.

LEFEBVRE, Henri. 1991. *The production of space: [Production de l'espace]*. Oxford: Blackwell, 454 s. ISBN 978-0-6311-8177-4.

LEONTIDOU, L. Urban Social Movements in 'Weak' Civil Societies: The Right to the City and Cosmopolitan Activism in Southern Europe. *Urban Studies*[online]. 2010, vol. 47, issue 6, s. 1179-1203 [cit. 2015-04-28]. DOI: 10.1177/0042098009360239.

LINN, K., 1999. Reclaiming the sacred commons. *New Village Journal*, 1 (Community revitalization), 42–49. Dostupné z: <http://www.newvillage.net/assets/docs/linn.pdf> [cit. 2015-04-30]

LOPES DE SOUZA, M. 2010. Which right to which city?: In defence of political-strategic clarity. *A journal for and about social movements*. 2(1): 315-333. Dostupné také z: <http://www.rrojasdatabank.info/desouza2010.pdf>

LUPAČ, Petr a Jan SLÁDEK. Městská otázka a informační věk v díle Manuela Castellse. In: ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, s. 178-211. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 10. ISBN 9788024612751.

MALAKOFF, D., 1995. *What good is community greening?* New York: American Community Gardening Association

MARCUSE, Peter. 2012. Ohrožení veřejně využívaného prostoru v době stagnace měst. In: KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV*. Praha: Zlatý řez, s. 44-57. ISBN 978-80-903826-4-0.

MCKAY, George. *Radical gardening: politics, idealism & rebellion in the garden*. 1st Frances Lincoln ed. London: Frances Lincoln Ltd, 2011. ISBN 0711230307.

MEZNÍKOVÁ, Radka. *Komunitní zahrady jako specifický projev současné městské kultury*. Západočeská univerzita v Plzni, 2014. Dostupné z: https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/14291/Komunitni%20zahrady%20jako%20specificky%20projev%20soucasne%20mestske%20kultury_Meznikova%20Radka.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

MOLOTCH, Harvey. Review: Romantic Marxism: Love Is (Still) Not Enough. *Contemporary Sociology*. 1984, roč. 13, č. 2, s. 141-143. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2068862>

MORSE, Janice. et al. 2002. Verification Strategies for Establishing Reliability and Validity in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods*. 1(2). Dostupné také z: https://www.ualberta.ca/~iiqm/backissues/1_2Final/pdf/morseetal.pdf

MOSKOW, A. Havana's self-provision gardens. *Environment and Urbanization* [online]. 1999, vol. 11, issue 2, s. 127-134 [cit. 2015-05-09]. DOI: 10.1177/095624789901100211.

MÜLLER, Christa. Practicing Commons in Community Gardens: Urban Gardening as a Corrective for Homo Economicus. In: Bollier, David/Helfrich, Silke (Editors): *The Wealth of the Commons. A World beyond Market and State*, s. 219-224, Amherst 2012

NETTLE, Claire. *Community gardening as social action*. Burlington, VT: Ashgate Publishing Company, [2014], 1 online zdroj (273 pages). ISBN 978-1-4094-5587-5.

NUNKOOSING, K. The Problems With Interviews. *Qualitative Health Research* [online]. 2005, vol. 15, issue 5, s. 698-706 [cit. 2015-04-27]. DOI: 10.1177/1049732304273903.

OHMER, Mary L., Pamela MEADOWCROFT, Kate FREED a Ericka LEWIS. 2009. Community Gardening and Community Development: Individual, Social and Community Benefits of a Community Conservation Program. *Journal of Community Practice*. 17(4): 377-399. DOI: 10.1080/10705420903299961. ISSN 1070-5422. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10705420903299961>

OKVAT, Heather A. a Alex J. ZAUTRA. Community Gardening: A Parsimonious Path to Individual, Community, and Environmental Resilience. *American Journal of Community Psychology* [online]. 2011, vol. 47, 3-4, s. 374-387 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1007/s10464-010-9404-z. ORB, A., EISENHAUER, L. and WYNADEN, D. Ethics in Qualitative Research. *Journal of Nursing Scholarship*, First, 2001, vol. 33, no. 1. pp. 93-6 ProQuest Central. ISSN 15276546.

PICKVANCE, Chris. From urban social movements to urban movements: a review and introduction to a symposium on urban movements. *International Journal of Urban and Regional Research* [online]. 2003, vol. 27, issue 1, s. 102-109 [cit. 2015-04-28]. DOI: 10.1111/1468-2427.00434.

POSPĚCH, Petr. 2003. Městský veřejný prostor: interpretativní přístup*. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 49(1): 75-100. Dostupné také z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/ce976392e370e5d77675e70e33b25aaf2229f972_13-1-14Pospech14.indd.pdf

PUDUP, Mary Beth. It takes a garden: Cultivating citizen-subjects in organized garden projects. *Geoforum* [online]. 2008, vol. 39, issue 3, s. 1228-1240 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1016/j.geoforum.2007.06.012.

RASPER, Martin. *Urban gardening: zahrady ve městě: o touze po návratu k přírodě prorůstající asfaltem i betonem*. V Praze: Dauphin, 2014, 181 s. ISBN 978-80-7272-562-5.

REUTHER, Sue a Neil DEWAR. Competition for the use of public open space in low-income urban areas: the economic potential of urban gardening in Khayelitsha, Cape Town. *Development Southern Africa*[online]. 2006, vol. 23, issue 1, s. 97-122 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1080/03768350600556273.

ROSENGREN, Lisa Sofie. 2012. *Community Gardens in Gothenburg: Local Counteractions in the Age of Globalization?: A Qualitative Study on Motives behind Urban Agriculture in Gothenburg*. Gothenburg. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/2077/29590>. Magisterská. University of Gothenburg.

SANNETT, Richard. 2012. Prostory demokracie. In: KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV*. Praha: Zlatý řez, s. 18-33. ISBN 978-80-903826-4-0.

SIEBEL, Walter a Jan WEHRHEIM. 2006. SECURITY AND THE URBAN PUBLIC SPHERE. *German Policy Studies*. 3(1): 19-46. Dostupné také z: <http://www.spaef.com/file.php?id=871>

SILVERMAN, David. *Ako robiť kvalitatívny výskum : praktická príručka*. Bratislava : Ikar, 2005. 327 s.

SMITH, CHRISTOPHER M. a HILDA E. KURTZ. COMMUNITY GARDENS AND POLITICS OF SCALE IN NEW YORK CITY*. *Geographical Review*[online]. 2003, vol. 93, issue 2, s. 193-212 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1111/j.1931-0846.2003.tb00029.x.

SYDOR, Anna. Conducting research into hidden or hard-to-reach populations. *Nurse Researcher* [online]. 2013, vol. 20, issue 3, s. 33-37 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.7748/nr2013.01.20.3.33.c9495.

TOUŠEK, L. 2013. *Prostor, transgrese a bezdomovectví*. Disertační práce (Ph.D.). Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická.

WAKEFIELD, S., F. YEUDALL, C. TARON, J. REYNOLDS a A. SKINNER. Growing urban health: Community gardening in South-East Toronto. *Health Promotion International* [online]. 2007, vol. 22, issue 2, s. 92-101 [cit. 2015-05-13]. DOI: 10.1093/heapro/dam001.

WHITE, M.D. and MARSH, E.E. Content Analysis: A Flexible Methodology. *Library Trends*, Summer, 2006, vol. 55, no. 1. pp. 22-23,27-34,36-45 ProQuest Central. ISSN 00242594.

Elektronické zdroje

Gartendeck [online]. 2015 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.gartendeck.de/>

Keimzelle [online]. 2015 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://keimzelle.rindermarkthalle.de/>

Mapa. *Kokoza* [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.kokoza.cz/pripojte-se/>

Na ovoce [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://na-ovoce.cz/cs/>

Přehled stavebních uzávěr. *Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy* [online]. 2015 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/clanek/81/prehled-stavebnich-uzaver>

Stanovy občanského sdružení „Kuchyňka“. 2013, 4 s. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/komzakuch/dokumenty>

Zákon o obcích (obecních zřízeních). 2000. Dostupné také z: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/128-2000-sb-zakon-o-obcich-%28obecnizrizeni%29.html>

Zažít město jinak 2014: Vydáno u příležitosti Velké podzimní cyklojízdy 14. září a sousedských slavností Zažít město jinak 20. září pořádaných iniciativou Auto*Mat. In: *Auto-mat* [online]. 2014 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: http://www.auto-mat.cz/wp-content/uploads/noviny_zmj_2014_final_web2.pdf

Seznam příloh

Příloha č.1: Otázky pro respondenty – zakladatelé komunitní zahrady

Příloha č.2: Otázky pro členy Komunitní zahrady KZ Kuchyňka

Příloha č.3: Otázky pro respondenty z okolí zahrady Kuchyňka

Příloha č.4: Stanovy občanského sdružení „Kuchyňka“

Přílohy

Příloha č.1: Otázky pro respondenty – zakladatelé komunitní zahrady

- 1) Jaká byla Vaše motivace pro založení komunitní zahrady?
- 2) Kde jste našli inspiraci pro vznik Vaší zahrady?
- 3) Jak dlouho trvala příprava projektu?
- 4) Jak Vaše zahrada funguje?
- 5) Kdo zahradu navštěvuje?
- 6) Jak je zahrada financována?
- 7) Jaké má vaše zahrada partnery?
- 8) Jaký je Váš vztah k městské části?
- 9) Jaké jsou reakce okolí zahrady?
- 10) Máte nějaké negativní zkušenosti, které souvisí s provozováním zahrady?
- 11) Považujete něco z těchto věcí za důležitější; komunita nebo pěstování?
- 12) Jak si představujete budoucí směřování komunitní zahrady?
- 13) Věnovali jste se někdy partyzánskému zahradniče?
- 14) Jste v kontaktu s jinými komunitními či městskými zahradníky?
- 15) Byl/a jste v dětství či dospívání vedeni k zahradničení?
- 16) Vnímáte městské zahradničení jako trend?
- 17) Zapojujete se i jinak aktivním způsobem do veřejného dění v místě vašeho bydliště?
- 18) Zajímáte o komunitní politiku?
- 19) Dovedl/a byste si představit, že byste žili jinde než ve městě?
- 20) Existují oblasti života, ve kterých se považujete za alternativní? Které to jsou?
- 21) Jaký je Váš vztah k ochraně životního prostředí?
- 22) Myslíte si, že by mohlo být městské zahradničení považováno za městské sociální hnutí?

Příloha č.2: Otázky pro členy Komunitní zahrady KZ Kuchyňka

- 1) Jak jste se dozvěděl/a o komunitní zahradě Kuchyňka?
- 2) Proč jste se rozhodl/a zapojit do zahrady?

- 3) Co Vás na zahradničení nejvíc baví?
- 4) Měl/a jste nějakou negativní zkušenost spojenou s komunitní zahradou?
- 5) Byl/a jste v dětství či dospívání vedeni k zahradničení?
- 6) Je pro vás důležitější setkávání se s lidmi v zahradě nebo pěstování?
- 7) Našel/a jste si v zahradě nějaké kamarády, se kterými se stýkáte i mimo zahradu?
- 8) Kde žijete a jak daleko to máte do komunitní zahrady?
- 9) Dovedl/a byste si představit, že byste žili jinde než ve městě?
- 10) Zajímáte se o komunální politiku?
- 11) Existují nějaké oblasti života, kde byste řekl/a, že hledáte alternativu? Jaké to jsou?
- 12) Zapojujete se i jinak nějak aktivně k ochraně životního prostředí?
- 13) Věk:
- 14) Pohlaví:
- 15) Rodinný stav:
- 16) Vzdělání
- 17) Zaměstnání

Příloha č.3: Otázky pro respondenty z okolí zahrady KZ Kuchyňka

- 1) Víte o existenci Komunitní zahrady Kuchyňka?
- 2) Uměl/a byste mi říct, kde se zahrada nachází?
- 3) Víte, co je to městské komunitní zahradničení?
- 4) Jak tuto aktivitu hodnotíte?

Příloha č.4: Stanovy občanského sdružení „Kuchyňka“

Stanovy občanského sdružení „Kuchyňka“

Založené dle zákona 83/1990 Sb. o sdružování občanů ve znění pozdějších předpisů.

PREAMBULE

My občané sdružení v občanském sdružení Kuchyňka se dobrovolně a svobodně sdružujeme za účelem udržitelného, environmentálně a sociálně přínosného a solidárního hospodaření založeného na vzájemném

sdílení přínosů a rizik hospodaření, transparentním a konsensuálním rozhodování, aktivním zapojení všech členů bez rozdílu.

Čl. 1.

Název a sídlo

Název: Kuchyňka (dále jen „sdužení“)

Sídlo: Trojská 9/1198, 182 00 Praha 8

Čl. 2

Statut sdružení

1. Sdužení je dobrovolné, nezávislé, sdružující členy na základě společného zájmu.
2. Sdužení je právnickou osobou registrovanou u Ministerstva vnitra ČR.

Čl. 3

Cíl činnosti sdružení

1. Chceme vytvořit společenství, které přinese potraviny z ověřeného zdroje, prostor pro setkávání a seberozvoj. Chceme se přibližovat potravinové suverenitě pro společenství osob, a to vlastními pěstováními a společným pořizováními místních potravin z důvěryhodných zdrojů.
2. Hlavního cíle bude dosahováno prostřednictvím cílů specifických:
  - a. Vytvoření společné zahrady, která bude založena podle principů fungování sdružení.
  - b. Zajištění potravinové suverenity členů sdružení prostřednictvím:
    - i. vlastní produkce,
    - ii. společných odběrů potravin z dalších přijatelných zdrojů (od místních zemědělců a zpracovatelů).
  - c. Podrobnosti provozu zahrady a společných odběrů upravuje organizační řád sdružení.

Čl. 4

Principy fungování sdružení

1. Ekologické hospodaření - zahradničení s využitím poznatků ekologického zemědělství, permakultury, přírodních zahrad, s odmítnutím postupů průmyslového zemědělství.
2. Sdílení - hospodářský model založený na vzájemném sdílení výnosů a rizik a zajištění důstojného příjmu případného zaměstnance; sdílení informací a idejí.
3. Solidární přístup - prostředky sdružení mohou být použity ve prospěch méně majetných členů na základě rozhodnutí valné hromady sdružení.
4. Transparentnost - Plný přístup všech ke všem informacím.
5. Ekonomická nezávislost - sdružení bude směřovat k nezávislosti na vnějších zdrojích financování.
6. Aktivní zapojení – všichni členové jsou zváni k aktivní účasti na všech úrovních.
7. Rozhodování konsensem – konsensu musí být dosaženo vždy u zásadních rozhodnutí (např. změna stanov či organizačního řádu). V případě nemožnosti dosažení konsensu lze u méně závažných rozhodnutí konsensuálně rozhodnout o změně způsobu rozhodování.

Čl. 5

Členství a členské příspěvky

1. Členem sdružení mohou být fyzické osoby starší 18 let.
2. Člen se může přihlásit podáním písemné či elektronické přihlášky na stanoveném formuláři.
3. Člen je přijat na základě rozhodnutí statutárního orgánu a uhrazení ročního členského příspěvku.
4. Členství vzniká dnem uhrazení členského příspěvku na účet sdružení. Dokladem členství je potvrzení o uhrazení členského příspěvku.
5. Členství zaniká:
  - a. vystoupením člena písemným oznámením statutárnímu orgánu či jeho zástupci,
  - b. úmrtím člena,
  - c. zrušením členství na základě rozhodnutí valné hromady při porušení stanov sdružení,
  - d. zánikem sdružení.
6. Sdužení se zavazuje využívat přidělených členských příspěvků výhradně v souladu s těmito stanovami a cíli sdružení.
7. Členský příspěvek se skládá ze dvou částí:
  - . Povinná část - je povinen uhradit každý z členů sdružení, a bude použita k pokrytí minimálního fungování sdružení
  - a. Dobrovolná část - její výše i uhrazení je na libovůli každého z členů, nicméně sdružení vydá doporučenou výši této části příspěvku. Tato část příspěvku bude použita k úhradě rozpočtu pro optimální fungování sdružení. Uhrazení dobrovolného příspěvku nijak neovlivňuje práva a povinnosti člena.
8. Členský příspěvek je placen každoročně, jehož výši stanovuje každoročně valná hromada.
9. Členské příspěvky jsou nevratné. V ojedinělých případech může valná hromada rozhodnout jinak.

Čl. 6

Svépomocný fond

1. Sdružení smí vytvářet finanční rezervu, která bude ukládána v tzv. svépomocném fondu.
2. Do fondu budou ukládány prostředky rozhodnutím valné hromady.
3. Použití prostředků z fondu musí schválit valná hromada.
4. Podrobnosti využití prostředků z fondu stanovuje organizační řád sdružení.

Čl. 7

Práva a povinnosti členů

1. Člen sdružení má právo:
  - a. účastnit se jednání valné hromady,
  - b. volit orgány sdružení,
  - c. být volen do orgánů sdružení,
  - d. obracet se na orgány sdružení s podněty a stížnostmi a žádat o jejich vyjádření,
  - e. být pravidelně informován o činnosti sdružení.
2. Člen má povinnost zejména:
  - a. účastnit se valné hromady (min. 1 x ročně),
  - b. podílet se na plnění cílů sdružení,
  - c. svědomitě vykonávat funkce v orgánech sdružení,
  - d. platit členské příspěvky ve výši a termínech stanovených valnou hromadou sdružení,
  - e. dbát na to, aby nebyly poškozovány zájmy a dobré jméno sdružení,
  - f. podílet se na práci na zahradě dle svých možností v rozsahu stanoveném valnou hromadou.

Čl. 8

Orgány sdružení

1. Orgány sdružení jsou:
  - a. valná hromada,
  - b. statutární orgán,
  - c. pokladník sdružení,
  - d. pracovní skupiny.

Čl. 9

Valná hromada

1. Valná hromada je nejvyšším orgánem sdružení.
2. Valnou hromadu tvoří všichni členové sdružení.
3. Valnou hromadu svolává sdružení podle potřeby, nejméně však jedenkrát ročně. Statutární orgán svolá valnou hromadu vždy, když o to požádá nejméně třetina členů sdružení.
4. Valná hromada zejména:
  - a. rozhoduje o změnách stanov sdružení,
  - b. schvaluje úkoly sdružení pro příslušné období, výroční zprávu sdružení, rozpočet a roční uzávěrku hospodaření,
  - c. stanovuje výši členských příspěvků,
  - d. volí členy statutárního orgánu sdružení a pokladníka,
  - e. rozhoduje o zrušení členství,
  - f. rozhoduje o zrušení sdružení.
5. Valná hromada je usnášeníschopná, je-li přítomna nadpoloviční většina všech členů. Není-li přítomna nadpoloviční většina všech členů, má statutární orgán povinnost svolat do jednoho měsíce náhradní valnou hromadu, která je usnášeníschopná vždy.
6. V naléhavých případech smí valná hromada využít rozhodování per rollam, např. prostřednictvím e-mailu, kterého se musí zúčastnit minimálně $\frac{2}{3}$ členů sdružení.
  - a. Lhůta pro odpovědi na otázky položené při hlasování je třídenní (3 kalendářní dny)
  - a. Každý z účastníků hlasování je povinen při elektronické komunikaci (e-mail) vždy při své odpovědi zadat „Odpovědět všem“, tedy touto cestou zajistit, aby jeho e-mail obdrželi i všichni ostatní adresáti přijatého e-mailu
  - b. Iniciátor hlasování per rollam je povinen oznámit výsledky hlasování nejpozději do 3 kalendářních dnů po skončení hlasování
  - c. Hlasování per rollam je písemně zaznamenáno do zápisu nejbližší valné hromady
7. Každý člen má jeden hlas. Hlasy všech členů jsou rovné, bez ohledu na výši členského příspěvku.
8. Valná hromada rozhoduje na základě konsensuálního rozhodování.

Čl. 10

Statutární orgán (SO) sdružení

1. SO zastupuje sdružení navenek, jedná jeho jménem a odpovídá za správný chod organizace.
2. Každý člen SO je oprávněn jednat jménem sdružení a zastupovat jej navenek samostatně na základě pověření uděleného rozhodnutím celé SO.
3. SO je výkonným orgánem sdružení, která za svou činnost odpovídá valné hromadě. SO řídí činnost sdružení v období mezi zasedáními valné hromady.
4. Členství v SO vzniká volbou na valné hromadě na základě návrhu některého ze členů.
5. Členové SO jsou voleni na 3 roky s možností opakovaného zvolení.

6. SO má nejméně 3 a maximálně 6 členů.
7. SO svolává k tomu pověřený člen nejméně jedenkrát za dva měsíce.
8. SO zejména:
  - a. koordinuje činnost sdružení,
  - b. svolává valnou hromadu,
  - c. zpracovává podklady pro rozhodnutí valné hromady,
  - d. přijímá rozhodnutí malého rozsahu, která jsou stanovena v organizačním řádu.
9. SO je usnášeníschopný, je-li přítomna nadpoloviční většina všech jeho členů.
10. SO smí v naléhavých případech využít rozhodování per rollam, např. prostřednictvím e-mailu, kterého se musí zúčastnit všichni členové SO.
  - a. Lhůta pro odpovědi na otázky položené při hlasování je třídní (3 kalendářní dny)
  - b. Každý z účastníků hlasování je povinen při elektronické komunikaci (e-mail) vždy při své odpovědi zadat „Odpovědět všem“, tedy touto cestou zajistit, aby jeho e-mail obdrželi i všichni ostatní adresáti přijatého e-mailu
  - c. Iniciátor hlasování per rollam je povinen oznámit výsledky hlasování nejpozději do 3 kalendářních dnů po skončení hlasování
  - d. Hlasování per rollam je písemně zaznamenáno do zápisu nejbližšího jednání SO.
11. SO rozhoduje konsensuálně.
12. Člen SO může být odvolán před uplynutím funkčního období rozhodnutím valné hromady.

Čl. 11

Pokladník sdružení

1. Pokladník je volen valnou hromadou.
2. Pokladník se automaticky stává členem SO.
3. Funkční období pokladníka jsou 3 roky.
4. Pokladník může být odvolán před uplynutím funkčního období rozhodnutím valné hromady či statutárního orgánu.
5. Pokladník:
  - a. dohlíží na uhrazení členských příspěvků,
  - b. má pravomoc kontaktovat členy za účelem uhrazení příspěvků a při neuhrazení příspěvku do stanoveného termínu podává valné hromadě návrh na vyloučení člena,
  - c. disponuje přístupem k finančním prostředkům sdružení a smí s nimi nakládat na základě rozhodnutí statutárního orgánu.

Čl. 12

Pracovní skupiny

1. Pracovní skupiny vznikají ad hoc k jednotlivým důležitým krokům sdružení.
2. Členy pracovních skupin mohou být všichni členové sdružení.
3. Počet členů pracovních skupin není omezen.
4. Pracovní skupiny mají oprávnění navrhnout statutárnímu orgánu a valné hromadě návrhy řešení témat probíraných v dané pracovní skupině.

Čl. 13

Zásady hospodaření

1. Sdružení hospodaří s movitým i nemovitým majetkem.
2. Zdroji majetku jsou zejména:
  - a. členské příspěvky členů,
  - b. dary a příspěvky právnických a fyzických osob,
  - c. výnosy majetku,
  - d. dotace a granty,
3. Sdružení může vyvíjet vedlejší hospodářskou činnost, jejímž účelem bude podpora činnosti hlavní. Sdružení nevytváří zisk, veškeré prostředky jsou investovány zpět do hospodaření sdružení k dosahování jeho hlavního cíle.
4. Za hospodaření sdružení odpovídá statutární orgán sdružení, který každý rok předkládá valné hromadě zprávu o hospodaření, včetně účetní závěrky.
5. Hospodaření se uskutečňuje podle ročního rozpočtu schváleného valnou hromadou.

Čl. 14

Zánik sdružení

1. Sdružení zaniká dobrovolným rozpuštěním na základě rozhodnutí valné hromady.
2. Zaniká-li sdružení dobrovolným rozpuštěním, rozhodne současně valná hromada o způsobu majetkového vypořádání.

Čl. 15

Komunikace mezi členy

1. Všichni členové se zavazují jednat v součinnosti s ostatními členy sdružení a společně záležitosti komunikovat na platformě sdružení.
2. Konkrétní preferované způsoby informování a vzájemné komunikace upravuje organizační řád sdružení.

Čl. 16

Závěrečná ustanovení

1. Sdružení může na základě rozhodnutí valné hromady vydat organizační řád sdružení.
2. Sdružení má právo v souladu s cíli své činnosti obracet se na státní orgány s peticemi.